

Tartalom

MÉCSSES A TE IGÉD

GÁNCSS PÉTER / Profán evangélium 41

TANULMÁNYOK

FABINY TAMÁS / Júdás, az elveszett tanítvány 42

KORÁNYI ANDRÁS / Élet és életrajz: Árpád-házi Szent Erzsébet
a 20. századi tudományos kutatás tükrében II. 51

KITEKINTÉS

MESTERHÁZY ANDREA / Mi lesz velünk magyarok nélkül? 54

FIGYELŐ

SZABÓ LAJOS / Misszió és gyülekezetépítés Magyarországon 55

75 éves az egységes lelkészvizsga 59

SÁRKÁNYNÉ HORVÁTH ERZSÉBET / Kaptam még időt! – Mire? 60

MARK C. TAYLOR / Mit jelentett valójában Derrida? 62

BÁCSKAI KÁROLY / Gyűjtsd a tudást! 64

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

CSORBA JÁNOS / Böjt 1. vasárnapja (Invocavit) 67

BARANYAY CSABA / Böjt 2. vasárnapja (Reminiscere) 69

SZABÓ VILMOS / Böjt 3. vasárnapja (Oculi) 72

BENCÉNÉ SZABÓ MÁRTA / Böjt 4. vasárnapja (Laetare) 75

SZIRMAI ZOLTÁN / Böjt 5. vasárnapja (Judica) 77

GÁNC S PÉTER

Profán evangélium

Az idén igencsak kurtára sikeredett a vízkereszti időszak, így bibliai kedvenceimtől, a bölcsektől is gyorsan kellett elbúcsúznom. Pedig éppen napjainkban de nagy szükség lenne rájuk cunami sokkolta világunkban és egyházunkban! Ők még észrevették a jeleket. Ők még rátaláltak arra a bizonyos „másik”, Heródest elkerülő, hazavezető útra...

De hol vannak a 21. század bölcsei? Nehezen tudok szabadulni Bodrog Miklós egyik éneksorának kínzó kérdésétől: „Vaksötétben a világ, hol egy ember, aki lát?” Az elmúlt hetek apokaliptikus víziókat idéző tudósításait figyelve sokáig úgy tűnt nekem, hogy már csak az állatok „bölcességében” lehet bízni, hiszen csupán ők érezték meg a pusztító áradat közeledtét, és még időben elmenekültek. Létezik, hogy a 21. századra végleg kihaltak a Nóék?! Gáspár, Menyhért és Boldizsár is csak a régmúlt kedves figurái?

Kérdéseimre, kétségeimre végül egy tízéves brit lány, Tilly Smith döbbenetes esete adott némi reményt is sejtető választ. Történetét, a *The Sun* című lap tudósítását az MTI tette közzé. Így figyeltem fel a fantasztikus hírre, igazi profán evangéliumra:

„Tilly Smith szüleivel és húgával töltötte a karácsonyi szünetet a thaiföldi Phuket közelében a tengerparton, amikor arra lett figyelmes, hogy az óceán kavargogni kezd, majd hirtelen messze visszahúzódik a partvonalától. Azonnal eszébe jutott, amit a szökőárról és annak előjeleiről földrajztanára két héttel a szünet előtt tanított, és szólt szüleinek, hogy szerinte a tenger percekben belül el fogja árasztani a partot. A szülők szerencsére hittek neki, és riasztották a környéken napozókat, majd a helyi szállodát is, amelynek személyzete azonnal elkezdte az épület és a partszakasz kiürítését. Néhány perccel később megérkezett a szökőár hatalmas hulláma, mindent elsöpörve maga előtt. Tilly Smith száz turista életét mentette meg lélekjelenlétével és azzal, hogy figyelt a földrajzórán...”

Valakinek eszébe jut, amit tanult! S ami szintén nem magától értetődő: a szülők első szóra hisznek és engedelmeskednek tízéves kislányuknak. Ennek köszönhetően közel száz ember megmenekült a biztos halálból. Vajon a katasztrófa százezernyi áldozatából hányan hallottak és tanultak még Tillyhez hasonlóan a szökőár figyelmeztető előjeleiről? De mit ér a tanulás, az ismeret, az információ,

s tegyük bátran hozzá: mit ér az *ige*, ha nem kapcsolunk időben, ha nem merjük alkalmazni, használni, amit már nemegyszer hallottunk és elvileg tudunk?

Ugye emlékszünk még, hogyan intonálta a Mester az induló esztendőt újévi alapigénkben: *aki hallja és cselekszi [...], okos – aki hallja, de nem cselekszi [...], bolond...*

Nap mint nap hihetetlen mennyiségű tudás, ismeret és információ zúdul ránk. Reális veszély, hogy mindezek özöne magával sodor és elnyel minket, mert nem tudunk élni velük, nem tudunk élni belőlük. Egyházunkban, szolgálatainkban, istentiszteleti életünkben is kísért a szóözön, a „közlési kényszer”, ahogy Fulbert Steffensky fogalmaz „A holnap egyházának spiritualitása” című tanulmányában (*Az egyház a 21. században*. Kálvin János Kiadó, 2004.). Keserűen szellemes íróniával a „fecsegés kultúrájának” nevezi korunkat, melyben az fenyeget, hogy istentiszteleteinket is „a folytonos beszéd szappanhabja veszi körül”.

Indulatokat kavaro liturgikus reformok idején érdemes meditatálni a német teológus provokatív érvelésén: „Az istentisztelet a hallgatásból él, mivel voltaképpeni feladata a magasztalás és az imádság... Leszoktunk a hallgatásról. Hallgatni nem csak annyi, hogy csendben maradunk és nem beszélünk. A hallgatás teszi hitelessé az igét...”

De tegyük hozzá rögtön a jézusi figyelmeztetést és ígéretet: *Boldogok, akik Isten igéjét hallgatják és megtartják.*

Csak a bevett orvosság gyógyíthat meg. Csak a megemésztett táplálék válhat építő energiává bennünk. Csak a gyakorlatban kipróbált, alkalmazott, tehát „felmondott szent lecke” nyomán lehetünk az életben is, az életből is jól vizsgáló, boldog tanítványok.

Ezt olvassuk Jézus névjegyen: *Én vagyok az út, az igazság és az élet...* Milyen vonzó bemutatkozás! Milyen szép gondolat! Milyen nagyszerű „Losung”! De az út csak akkor vezet célba, ha merünk rálépni és járni rajta. Az igazság csak akkor tesz szabaddá, ha felismerjük és hirdetjük. Az élet akkor lesz a miénk, ha megéljük és nem félünk továbbadni.

Így válhatunk csupán szerencsés túlélőkből akár emberi életek megmentőivé. Amint ezt a bölcs diáklány, Tilly története, profán evangéliuma is illusztrálja.

FABINY TAMÁS

Júdás, az elveszett tanítvány

Egy habilitációs dolgozat bevezető fejezete

PROBLÉMAFELVETÉS

Az elmúlt évtizedek újszövetségi kutatásának egyik fő témáját a *zsidó Jézus* címmel lehet illetni. Ma már általánosan elismertnek számít Schalom Ben-Chorin szép metaforája, amellyel a tékozló fiú példázatát (Lk 15,11–32) gondolja tovább. Szerinte ez a parabola idővel – Jézus szándékától függetlenül – olyan értelmet is nyert, amely szerint a példázat elmondója lett – akarata ellenére – Izráel elveszett fia: „Közel kétezer éven át idegenben volt, miközben az idősebb testvér, a zsidó nép az Atya szigorú fegyelme alatt maradt. Most azonban úgy tűnik, mintha megkezdődött volna az a folyamat, amely Jézust hazavezeti a zsidó nép körébe. Ő visszatér az atyai házhoz, s ott az idősebb testvérnek örülnie kell, mivel ez a testvérünk, Jézus halott volt, és feltámadt, elveszett, és megtaláltatott.”¹ Ezt a jézusi példázatot azóta számosan felhasználták a keresztények és zsidók egymáshoz, valamint az egy Atyához való viszonyának szemléltetésére.²

Jézust haza lehet vezetni a zsidóságba. Egyik tanítványával, Júdással ez azért nem történhet meg, mert kutatói és értelmezői őt két évezreden át szinte el sem engedték innen. Júdás nemcsak az egész Újszövetség legnegatívabb szereplője lett, hanem őt ráadásul újra és újra összekapcsolták a zsidósággal, a zsidó néppel. Bizonyos esetekben egészen tragikus következményei is lettek annak a meggyőződésnek, hogy a „zsidó Júdás” okozta mestere vesztét. Ez a Júdás-kép jelentős mértékben hozzájárult a zsidó nép megvetéséhez és megbélyegzéséhez.

Ilyen terhes előzmények után indokoltnak tűnik az a kérdésfelvetés is, hogy különböző korokban miként tekintettek a *zsidó* hagyomány képviselői – ezen belül a *Toledot Jesu* című pamflet szerzői, majd vallástörténészek vagy

éppen művészek – Júdásra. Mindig izgalmas szellemi élményt ígér annak megvizsgálása, hogy egy közösség mennyiben próbál azonosulni a mások által ráosztott szereppel, vagy éppen mennyiben akar megszabadulni attól. Látni fogjuk, hogy lehetséges egy harmadik megoldás is: a másoktól kapott jelmez átszabása, sőt az egész szerep átértelmezése.

Vizsgálatunk során tehát arra a kérdésre keresünk választ, hogy a bibliai hatástörténetben hogyan alakult át egyre erőteljesebben Júdás képe. Pál apostol, a legrégebbi újszövetségi szerző egyáltalán nem említi Júdást, azután ahogy távolodunk időben a történeti keretektől, annál bővebben áradnak a Júdással kapcsolatos információk. A dolgozatban ezt az ugrásszerű mennyiségi gazdagodást kívánjuk bemutatni oly módon, hogy előbb a Júdásra vonatkozó újszövetségi, majd a posztbiblikus irodalmat ismertetjük (Papias, apokrifok, legendák). Ezt követően kerül sor a különböző kultúrkörökben jelentkező hatástörténet felvázolására: előbb az iszlám Júdás-képre tekintünk ki, majd a képzőművészet, az irodalom és a középkori passiójátékok világát idézzük meg. Végül a folklórnak a biblikus hagyománytól már igen jelentősen eltávolodott világában keressük Júdást. Látni fogjuk, hogy Jézus e tanítványának portréja az idő múlásával nemcsak színeseedett, hanem bizony torzult is. Júdásnak egyre démonikusabb arca lett. Ahogy tért nyert ez a minden rosszat megtestesítő figura, úgy homályosult el egyre inkább Júdásnak, a tizenkettő egyikének az alakja. Jól szemlélteti ezt a visszataszító Júdás-képet Otto Pankok festménye (1. kép).

Mindezek ellenhatásaként is értékelhetjük azokat a Júdás-ábrázolásokat, amelyek az immár konvencionálissá vált képet a feje tetejére állítják, és Júdást bizonyos értelemben rehabilitálják, sőt akár pozitív hőssé is teszik. Ebben a törekvésben érthető módon a teológiai tanítástól függetlenebb művészek járnak az élen. A hatástörténetben nem feltétlenül a legnagyobb esztétikai értéket képviselő alkotások játszanak döntő szerepet. Két emblematikus alkotásként a *Jézus Krisztus Szupersztár* című, 1971-ben készült rock-opera, valamint Walter Jens 1975-ben írt Júdás-könyve em-

¹ Ben-Chorin, Sch.: *Bruder Jesus*. Der Nazarener in jüdischer Licht. München, 1967. 24. o.

² Az egyik legújabb és legalaposabb tanulmány ebben a tárgykörben: Geréby Gy.: *Egy atya és két fia*. In Tallár F. (szerk.): *A kereszténység és az európai tradíció*. Budapest, 2001. 123–167. o.

1. kép

lítható meg ebben az összefüggésben. Andrew Lloyd Webber és Tim Rice alkotása nemcsak a kortárs zenében jelentett forradalmat, hanem Júdás megítélésében is. A hívei által „szupersztárnak” kikiáltott, ám meglehetősen rezignált, meghalni készülő Jézussal szemben Júdás a meg nem értett, éppen ezért magára maradó hős.³ Jellemző, hogy az alapműből 1973-ban készült filmben Jézust – amíg keresztre nem feszítik – mindig hívei körében látjuk, Júdás viszont kezdettől fogva magányosan, a perifériára szorítva mutatkozik. A szerzők ennek a lázadónak a szemszögéből mutatják be a passiót, amely nemcsak Jézus, hanem az ő személyes szenvedéstörténetévé is válik. Öngyilkossága előtt ő is éneklé Mária Magdaléna dalát („I don't know how to love him...”), ám annak bensőségességével szemben itt már teljes kétségbeeséssel. Júdás Istent vádolja, hogy őt erre a bűnre kiválasztotta, ezért haláláért is őt tartja felelősnek.⁴ A halálból visszatérő – feltámadt? – Júdás a mű végén még egy

³ Klassen, W.: *Judas: Betrayer or Friend of Jesus*. Minneapolis, 1996. 7. o. szerint a mű eredetileg a *Júdás evangéliuma* címet kapta volna, de azután elsősorban marketingszemponatok alapján álltak el ettől. Fenske, W.: *Brauchte Gott den Verräter? Die Gestalt des Judas in Theologie, Unterricht und Gottesdienst*. Göttingen, 1999. 116. o. a mű „titkos szupersztárjának” nevezi Júdást. A film még azzal a rendezői leleménnyel is felerősíti Júdás meg nem értettségét, hogy a szerepét egy fekete színésszel játsszatja el.

⁴ „God! I'll never ever know why you chose me for your crime. [...] You have murdered me.” Idézetek Fenske 2000, 120. o. nyomán.

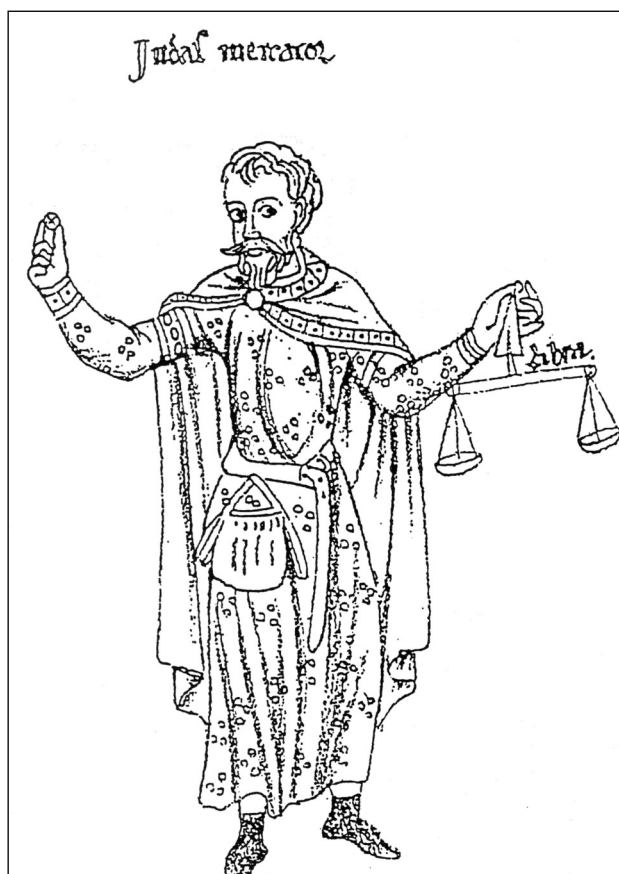
dalt énekel, amelyben viszont már nem lázad Jézus ellen, hanem a kórossal együtt dicsőíti őt.

Walter Jens német író és teológus *Der Fall Judas* című könyve 1975-ben jelent meg. A hagyományos Júdás-kép ártékelését célzó mű fikatív keretében a szerző rengeteg történelmi adatot helyez el. Nem tudjuk, hogy könyvét akár csak részben a rockopera hatása alatt írta-e, az alábbi mondatok azonban megmutatják, miképpen kapcsolódik akár öntudatlanul is ahhoz: „Júdás, a fekete a szőkek között; azok közepén, ő a szélén – olykor nagy, olykor kicsi, mint egy törpe. Mindenképpen a másik. Míg a tizenegy egymáshoz tartozik, Júdás önmagában. Társasága: ördögök, állatok és zsidók. Kutyák és megkopasztott kakasok, a pokol szellemei és csúcsos siphás férfiak.”⁵ Az idézet utolsó két mondata visszavezet minket szűkebb témánkhoz, Júdás és a zsidóság összekapcsolásához. Valamivel lejjebb Jens még sarkítottabban fogalmaz: „A kiszíszegett és kitzasztott. Tizenegy ember a templomba megy. (A templom jelentése: *rőzsfűzér és kereszt*). Egy a zsinagógába megy. (A zsinagóga jelentése: *kínzószerszám és kettétört pálca*).”⁶ Júdásnak és a középkori zsidó kereskedőknek összekapcsolását szemlélteti egy „Judas mercator” ábrázolás (2. kép).⁷

⁵ Jens, W.: *A Júdás-ügy*. Ford. Kerényi Gábor. Budapest, 2003. 92. o.

⁶ Jens 2003, 92. o.

⁷ Herald von Landsberg: „Hortus deliciarum”, Strassburg, Bibliotheque de la Ville, in: Westerhoff-Sebald 1996, 97. ábra

2. kép

A Júdás személyét új megvilágításba helyező művek sokaságát természetesen kellő kritikával kell kezelni, hiszen az eredeti teológiai és művészi látás gyakran keveredik bombasztikus semmitmondással. Egyet azonban már leszögezhetünk: a hagyományos egyházi Júdás-kép árnyalása jó hatással lehet a zsidó–keresztény viszony alakulására.

Mára bizonyos értelemben Júdás lett „Izráel elveszett fia”. E dolgozat számos adata, valamint képi és irodalmi illusztrációja azt mutatja majd meg, hogy Júdás több értelemben is „elveszett tanítvány”. Ugyanakkor – ismét csak a bibliai szöveg, valamint a hatástörténet részét képező munkák elemzése nyomán – talán sikerül hangot adni annak a reménynek is, hogy *az Emberfia azért jött, hogy megkeresse és megmentse, ami elveszett* (Lk 19,10).

JÚDÁS: LETERHELT NÉV

Az 1999-ben megjelent *Magyar szókincstár* a következő szinonimákat rendeli a „júdás” főnév mellé: áruló, besúgó, spicli (*biz*), spion, kém, beépített ember, titkosügynök, informátor, fül (*biz*), delátor (*id*), denunciás (*id*), denunciátor (*id*), feladó, szaglár (*rég*), rendőrkapó, spigó (*szleng*), mószer (*szleng*), kíber (*szleng*), furulya (*szleng*), pacsirta (*szleng*), szikofanta (*id*), vamzer (*szleng*), árulkodó (*biz*).⁸ Ebből a szótári leletből két alapvető következtetést vonhatunk le: a) a magyar nyelv megengedi, hogy az eredetileg tulajdonnév Júdás kisbétűs, így általános értelmet hordozó formát öltön; b) a megadott huszonhárom rokon értelműnek minősített szó, illetve szóösszetétel mindegyike pejoratív tartalmat hordoz. Hiába volt a Júdás a bibliai korban igen gyakori férfinév, amelyet ráadásul számos híresség is viselt, és hiába elfogadott zsidó név mindmáig annak Jehuda formája, a szótár csak és kizárólag az árulással és hasonlókkal hozza ezt összefüggésbe. Ugyanerről a töről fakad az a németországi gyakorlat, amely szerint az ottani törvények megtiltják a szülőknek, hogy gyermeküknek a „Júdás” – vagy akár a „Sátán” – nevet adják.⁹ (Ugyanakkor a Júdás női megfelelőjének is tekinthető Judit számos kultúrában és nyelvi közegben népszerű név.) Hatástörténeti szempontból Júdásra a *nomen est omen*¹⁰ lett jellemző, valahogy úgy, ahogy 1Sám 25,25-ben Abigail mondja Nábálról: „Megátalkodott ember... olyan, mint a neve; bolond a neve, és bolondságot csinál.” A névadás egy különleges módja fűződik egy angol puritánhoz, aki

– Jn 14,22-e utalva – a *Judas-not-Iscaiot* nevet adta kislányának.¹¹

Júdással összefüggésben szinte minden kultúrában ismertek negatív konnotációt hordozó fogalmak. Így beszélhetünk júdáspénzről, júdáscsokról, júdástermészetről és júdásfáról.¹² Idézhetjük az „árulkodó Júdás, nem kell piros tojás” szövegű csúfolódót, vagy éppen Schiller drámáját, amely a „Schreib – Judas!” felszólítással végződik.¹³ További irodalmi példa Dickens *Twist Olivér*éből Fagin személye, aki a tolvajbandák egyik vezéréként már nem egyszerűen annak a Júdásnak a képét hordozza magán, akit Jn 12,6 tolvajnak nevez, hanem zsidóságával azt a nézetet is erősíti, amelynek értelmében Júdás a mindenkor zsidósággal azonosítható. E dolgozat egyik fő témája éppen ennek a hatástörténeti mechanizmusnak vizsgálata.

Polémiákban gyakran előfordult, hogy egyik fél a másikat Júdásnak nevezte. A reformáció idején a római egyház pénzsóvárságát Luther is a júdási örökség részének tartotta, sőt magát a pápát mondta Júdásnak, mondván, hogy őnála van a pénzeszacskó.¹⁴ Luther ugyanígy Júdásnak nevezte adott esetben a szerzeteseket, Szász Móricot vagy éppen az újrakeresztelőköt.¹⁵ Egy másik helyen azt mondta Júdásról, hogy ő „pater ... Papae”¹⁶. Más esetben is gyakori volt az egyházi és a világi polémiában a Júdás név szitokszóként való használata. Amikor XII. János pápa exkommunikálta I. Ottó császárt, akkor őtöle a „Júdás” címet kapta.

A különböző kultúrkörökben egyaránt széles palettát képeznek a Júdással kapcsolatos, szellemesnek szánt fordulatok. Egy, a Júdás-témát elsősorban hatástörténeti szempontból feldolgozó munkában egyebek mellett a kö-

¹¹ Dieckmann 1991, 15. o.

¹² Külön említést érdemel a júdásfa, amely egy adott történelmi korban megrendítő metaforaként jelent meg a magyar irodalomban. Nagy Gáspár *A Fiú naplójából* című verse élén ugyanis ezek a sorok állnak: „... és a csillagos estben ott susog immár harminc / évgyűrűjével a drága júdásfa: ezüstnyár rezege / susog a homály követeinek útján s kitünteti őket / le hulló ezüst-tallérokkal érdemeik szerint illón...” (Nagy Gáspár: *Szabadszabok*. Debrecen, 2000. 269. o.) A vers 1986-ban, tehát az 1956-os forradalom 30. évfordulóján jelent meg egy kis példányszámú vidéki folyóiratban. A „harminc évgyűrű” szóösszetétel már egyértelmű utalást jelent erre az akkor hivatalosan meg nem ünnepelehető évfordulóra, a „lehulló ezüst-tallérok” képe pedig már kifejezetten az árulásról, a forradalom cserbenhagyásáról szól. A művészi megközelítés meglepően tárja tehát eléink a Júdással kapcsolatos metaforák hatástörténetét. Mindez ráadásul két irányba hat: a júdásfa (*cercis siliquastrum*) több formai jegy alapján is nyilvánvalóan az árulás bélyegét magán hordozó apostolról kapta a nevét, ugyanakkor e fa szerepeltetése egy érzékeny témát ábrázoló versben megint csak az árulásra utal vissza. A vers tehát a hatástörténet mechanizmusára világít rá.

¹³ Schiller, Friedrich von: *Wallenstein – Die Piccolomini* IV, 7.

¹⁴ „Est igitur proprie der papst; der hat auch denbeutel ergriffen.” Tischreden Nr. 605 = WA.TR 1, 285 Nr. 3749 = WA.TR 5, 588f. Luz, U.: *Das Evangelium nach Matthäus* 1/4. (EKK) Düsseldorf, 2002. 74. o. nyomán idézem.

¹⁵ Luz 2002, 252. o.

¹⁶ TR 45,59; Lüthi, K.: *Judas Iskariot in der Geschichte der Auslegung von der Reformation bis zur Gegenwart*. Zürich, 1955. 14. o. nyomán idézem.

⁸ Kiss Gábor (főszerk.): *Magyar szókincstár. Rokon értelmű szavak, szó-lások és ellentétek szótára*. Budapest 1999. 408. o.

⁹ Dieckmann, B.: *Judas als Sündeböck*. München, 1991. 15. o.

¹⁰ „Es hat sich [...] wirkungsgeschichtlich als äusserst unheilvoll erwiesen, dass der Schüler, durch den Jesus ausgeliefert wurde, den Namen »Judas« trug. Das führte zu einer Gleichsetzung »des Verräters« mit »den Juden.«” Wengst, K.: *Das Johannesevangelium* (ThKNT) I–II. Stuttgart, 2000–2001. 200. o.

vetkező kifejezéseket gyűjtötte össze a szerzőpáros: a 16. század óta a francia „judacer” azt is jelenti, hogy „ütni” és „haragudni”, „judas”-nak pedig a kulcslyukat is nevezik, amelyen át ki lehet kémlelni valakit. Dél-Oroszországban „szkariotszki”-nak nevezik az ördögöt. Németország bizonyos részein és Hollandiában akkor beszélnek „júdás időről”¹⁷ vagy „júdás térről”, ha a csalóka időjárás előbb enyhe arcát mutatja, később azonban zordra fordul. A franciáknál a vörös hajúaknak „poil de Judas”-juk van. (E szín és általában a színek jelentőségére még részleteiben visszatérünk.) Mecklenburgban „júdásládának” nevezik az úton nagy robajjal elhaladó teherautót.¹⁸ Feljebb már utaltunk a júdásfára, a szokatlan növényre. Ez a botanikai különlegesség bizonyára nem véletlenül viseli a „deviáns” apostolnak számító Júdás nevét. Ugyanígy nyelvi leleményre utal egy gombafajta „júdásfülének” történet elnevezése. Ez a csaknem fekete színű, ráncos, hártvaszerű gomba (*auricularia auricula Judae*) főképpen a bodza törzséből nő ki,¹⁹ amely növényt a néphit olykor Júdás halálával hozza összefüggésbe.²⁰ Erről az alakjával nagy fülekre is emlékeztető gombáról a néphit a hallgatódzó, környezetét kikémlelő Júdásra asszociált.²¹ A Júdás nevet megszámlálhatatlanul sokszor használják profán környezetben egy árulónak tartott emberre.²²

¹⁷ Utassy József egy verseskötete is ezt a címet viseli: *Júdás idő* (Budapest, 1984.).

¹⁸ Krieg, M. – Zangger-Derron, G. (hrsg.): *Judas. Ein literarisch-theologisches Lesebuch*. Zürich, 1996. 29. o.

¹⁹ *Új Idők Lexikona*. Budapest, 1939. 13–14. 3560. o.

²⁰ Dieckmann 1991, 92. o. szerint az Alpoktól északra, Franciaországban, Angliában és Németországban terjedt el ez a vélekedés.

²¹ Krieg 1996, 31. o.

²² Az egyik újság sportrovatában arról ír a tudósító, hogy az FTC kapusát, Szücs Lajost az újpesti szurkolók „Júdás Lajos” skandalással fogadták, mivel éppen az Újpesttől igazolt át a Ferencvároshoz. *Szines Mai Lap*, 2002. szeptember 15., 38. o. A Júdás név megbélyegző használata természetesen korántsem új jelenség. 1938-ban Chamberlain miniszterelnök „a Downing Street Júdása” titulust kapta, majd 1958-ban Borisz Paszternakot minősítették számos szovjet gyűlölet Júdásnak amiatt, hogy elfogadta az irodalmi Nobel-díjat. Dieckmann 1991, 13. o. Ugyanígy „Júdás! Júdás!” kiáltószóval fogadta orosz tüntetők egy csoportja egy alkalommal Mihail Gorbacsovot. *Kitchener-Waterloo Record*, 1994. július 8., idézi Klassen 1996, 32. o. 1978-as bírósági tárgyalásán a német neonáci, Manfred Röder Dietrich Bonhoeffert nevezte Júdásnak és hazája árulójának. Lapide 1991, 20. o. Egy 2002-es budapesti tüntetés kiáltványára az árulónak tartott politikusokat hozza összefüggésbe Júdással. A 2002. december 14-i Erzsébet téri tiltakozó nagygyűlésre azért került sor, mert a magyar és a román miniszterelnök egy budapesti luxusszállóban közösen ünnepelte Románia nemzeti ünnepét, amely Erdély Romániához csatolásának is a napja. A rölpap szerint az árulással felérő közös ünnepelésből „a román állam júdás-kitüntetéseivel ékesített RMDSZ-es politikusok is kivették részüket”. A napisajtóban is gyakran feltűnik a „júdás-pénz” kifejezés, például abban az összefüggésben, hogy egy közéleti szereplő vélhetően pénzt kapott tisztességtelennek tartott szereplővállalásáért. A *Népszabadság* 2002. október 16-i tudósítása szerint Kupa Mihály, a Centrum Párt elnöke nyilatkozik így: a választások után nem fogadta el a felajánlott pénzügyminiszteri bársonyszéket, azaz nem kapott júdás-pénzt. A *Magyar Nemzet* 2003. február 3-i írása szerint ellenzéki politikusok szakszervezeti vezetőket vádolnak azzal, hogy kormányzatmagatartásukért júdás-pénzben részesültek. Hasonlóan jellemző cím: Fidesz: az MSZP újabb júdás-pénze. *Magyar Nemzet*, 2003. február 15. 2. o.

JÚDÁS, A BESÚGÓ

A futballrajongók, a tüntetők vagy éppen a zszurnaliszták világához képest még súlyosabb tartalommal jelenik meg az utóbbi évek közbeszédében is a Júdás-metaphora, mégpedig a besúgással kapcsolatban. „A besúgás megítélése [...] kevésbé kötődik nemzedékekhez. Ez még rendszerekhez sem kötődik. Kiváltképpen nem a zsidó-keresztény kultúrkörben, ahol Júdás alakja testet kölcsönzött az árulásnak mint különlegesen megvetendő bűnnek” – írja egy esszéjében Eörsi István.²³ A művész és filozófiai gondolkodó Karátson Gábor szerint viszont „Júdással vetni egybe a mai árulókat és besúgókat helytelen dolog. A mai árulótól és besúgóktól még az árulás nagyságát is elvette a rendszer.”²⁴ Esszéjében ha kérdőjelesen is, de Júdás reményét is megfogalmazza: „Volt-e Júdás számára is menekvés, kitalálta-e Jézus a megváltást őneki is? Az evangéliumokból ezzel kapcsolatban mintha nem derülne ki semmi, későbbi szerzők és értelmezők azonban olykor mérhetetlen részvétellel szólnak róla, mintha a legiszonyúbb árulás után, odaát, vele is elkezdődhetett volna valami más.”²⁵

Eörsi István fent idézett mondatai Esterházy Péter megíró könyve, a *Javított kiadás* kapcsán íródtak. Esterházy műve azt a folyamatot dokumentálja, amelyben az író szembesül a kérelhetetlen ténnyel: rajongásig szeretett és előző nagyregényében különösen is felmagasztalt apja a kommunista állambiztonság besúgója volt. Az író számára természetes módon kínálkozik a Júdás-téma, amelyet a biblikus hagyomány mellett a legújabb teológiai és szépirodalmi művek segítségével próbál kibontani: „Júdásról is összeolvastam ezt-azt. De a cetlikből nem mindig látom, hol idézek, hol kommentálok, mindegy. Wolfgang Teichert: Mindenki Júdás. [...] Isten vajon áruló-e (Auschwitz). [...] Júdás a Tizenkettő egyike volt: egy közülünk. Walter Jens Júdása (A Júdás-eset) nem áruló, hanem egyfajta szükséges, szükségszerű szent, aki az ember nagyságát bizonyítja, szabad lázadását, amely által kitetszik a megváltás szükségszerűsége. Kábé. Ezek szerint apám lerántotta a megrohadt Kádár-rendszer álorcáját... [...] Még sok érdekes kimondatik Júdásról, mindenesetre kitetszik, lét és árulás, élet és kiszolgáltatás összetartozók. Ott, ahol az emberek megbíznak egymásban, csak ott lehetséges árulás. [...] A Júdás-történet, egyáltalán az Írás ezernyi árulástörténete (Ádám és Éva, Kain és Ábel, Jákob és Ézsau, József és testvérei) nélkül jobb véleménnyel volnánk magunkról. De egyszersmind azt is látjuk: az árulással együtt lehet élni. Minthogy együtt kell, minthogy kiirthatatlan a világból.

²³ Eörsi István: Esterházy Péter diadala. *Élet és Irodalom*, 2002. június 21.

²⁴ Karátson Gábor: Jézus és Júdás. *Heti Válasz*, 2002. július 27. A folytatásban ismét: „Júdás még nagy ember volt a maga nemében, a mai besúgókhöz nem fogható, volt valami koncepciója, de azért áruló volt, manipulátor, elárulta azt, akit értenie kellett...”

²⁵ Uo.

Így lesz Júdás nem szörnyeteg, hanem inkább testvér, rokon, sőt: tükör. (Na, öreg, ennyit tudtam kihandlizni neked.)²⁶ Jellemző, hogy Esterházy könyvéről egy irodalmi folyóiratban „Júdás-passió” címmel jelent meg tanulmány-szerű recenzió. Horváth Csaba szerint „az apa negatív szenvedéstörténetét olvassuk”²⁷, illetve „egy Júdás-evangéliumot olvasunk”.²⁸ A szerző Júdás és Jézus összetartozását is érzékeli, ezért a könyv címének rövidítésében (JK) egyebek mellett Krisztus-monogramot vél felfedezni.²⁹

„A KARIOTI SZÖRNYETEG”

Esterházy posztmodern megközelítésén is átüt a Júdás-téma mindenkori időszerűsége. Ezzel máris a hatástörténet területére jutunk. E fogalom pontos definiálása előtt érdemes azonban megemlíteni, hogy a mű – és a szerző – egyik elszánt kritikusa egyebek mellett éppen a Júdás-értelmezésben kíván fogást találni Esterházy-n. Vasvári Erika – maga is egy Júdással kapcsolatos fiktív mű³⁰ szerzője – éles szavakkal így fogalmaz: „Szellemi áruulás, mert kevés is, gyenge is, hamis is a Júdás-történet analízise, de ha neki van igaza, és »lét és áruulás, élet és kiszolgáltatás összetartozik«, akkor múljék el már egyszer az örök holokausztszemrehányás is.”³¹ A Júdás- és a holokauszttéma ilyen összekapcsolása újabb jelentős hatástörténeti összetevőt képez, jelesül a zsidó–keresztény viszony kérdését.³²

A teológiai irodalom, az igehirdetések vagy éppen a művészetek Júdás-ábrázolását az az alapvetően dramaturgiai felismerés határozza meg, hogy egy hőssel – Jézussal – szemben szükség van egy antihősré.³³ Ezáltal egyrészt drámai feszültség alakul ki a szereplők között, másrészt lehetőség kínálkozik moralizáló tanítás közlésére: milyen

²⁶ Esterházy Péter: *Javított kiadás*. Budapest, 2002. 23–25. o.

²⁷ Horváth Csaba: Júdás-passió. *Kortárs*, 2002/12. 93. o.

²⁸ Uo. 95. o.

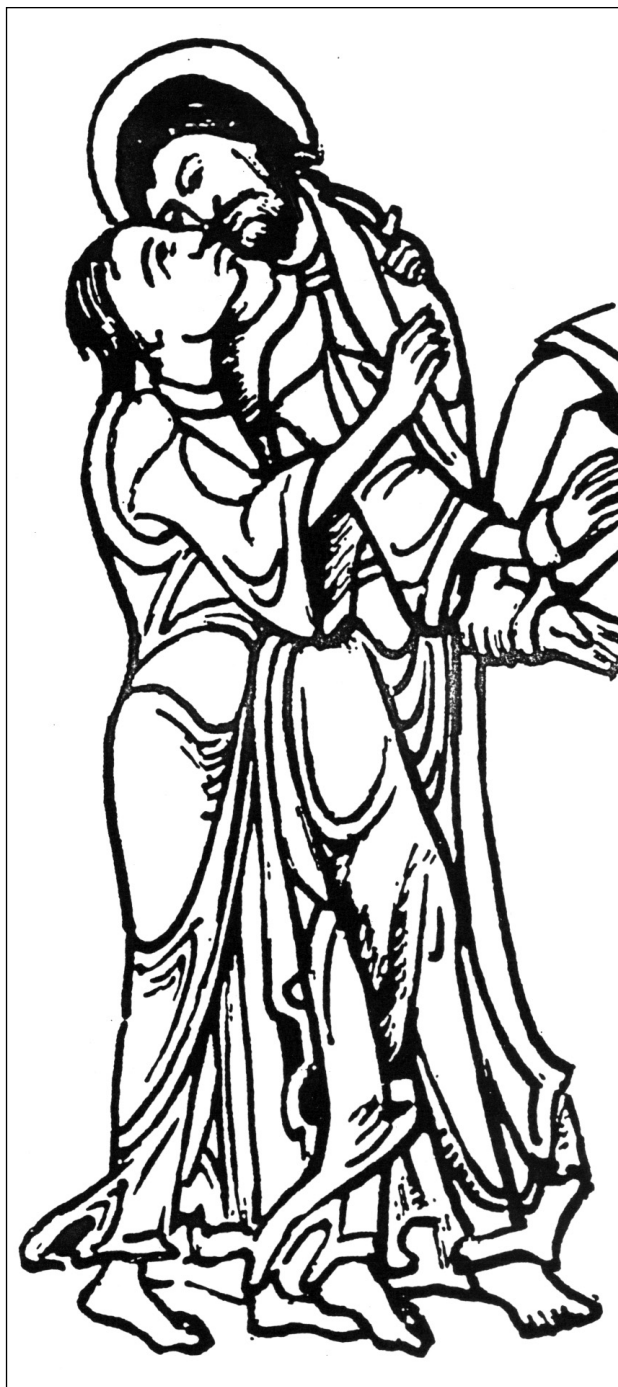
²⁹ Uo. 95. o.

³⁰ Vasvári Erika: *Júdás anyja*. Kráter Műhely Egyesület, 2000. A mű ismertetését l. Györfly L.: Júdás anyjának története. *Új Ember*, 2001. január 21.

³¹ Vasvári Erika: Egy senkiházi tragédiája. Esterházy Péter: *Javított kiadás*. <http://www.miep.hu/forum/h2002/jun/12.htm>

³² Vasvári ebben a kérdésben veszélyes vizekre evez: „Esterházy szubkultúrája, a zsidó-liberális réteggkultúra: »far finta«, úgy tesz, mintha-kultúra. [...] Sosem értettem, hogy egy Esterházyt mi vonzhat az Eörsik, Konrádok, Kertész Imrék világába (hogy mi tartja ott, azt tudom). Lázadás a fajtám ellen? Hát legyen, de az írói ízlés miért nem érzi meg a talmit? Hogy ezek fontos kérdések, maga Esterházy ismeri el, amikor arra hivatkozik: ősi, jó magyar vérem, piarista neveltetésem... Ámbár rebesgetnek olyat is, hogy az ősi vérbe becsöppenés van, és ha igaz, akkor minden a helyére kerül.” Vasvári, i. m.

³³ „Eine gute Erzählung braucht einen Helden, sie braucht um der inneren Dramaturgie willen auch einen Schurken. Je einfacher die Erzähltechniken, um so krasser die Gegensätze, um so strahlender der Held und um so verruchter der Bösewicht.” Klauk, H. J.: *Judas – ein Jünger des Herrn*. 1987. (QD 11) 30. o.

3. kép

magatartástól kell a keresztény embernek óvakodnia. Júdásnak mint „elrettentő példának” ilyen didaktikus bemutatása a legutóbbi időig uralta a teológiai és művészeti ábrázolásokat. Az a prédikációs gyakorlat³⁴, amely tovább színezte a folyamatos sikkasztásra tett evangéliumi utalást (Jn 12,6), valamint ennek nyomán az az ikonográfiai szabály, hogy Júdást kezében pénzeszacskóval kellett ábrázolni, általánossá tette azt a figyelmeztetést, hogy az ő sorsá-

³⁴ Fenske 1999, 127. o. egyebek mellett Clairvaux-i Bernát ilyen szellemiségű prédikációira utal.

4. kép

ra jutnak mindazok, akik nem tiszta kezűek. Kálvin oly módon állítja Júdást elretentő példának, hogy így járnak mindazok, akik nem képesek vágyaikon uralkodni.³⁵ Már Chrysostomos prédikációiban megjelenik az a pedagógiai figyelmeztetés, hogy a Júdás-csókban a világ veszedelmes közeledésének van kitéve a keresztény ember (3. kép).³⁶ Idővel azután mindenfajta tévtanítóra vonatkozhatott a júdási negatív példa. Ilyen értelemben helyezi Júdást Dante is a pokol legmélyebb bugyrába Brutusszal és Cassiusszal együtt, hiszen mindhárman jótevőjüket ölték meg.³⁷ Ezt a szemléletet sugározza az a metszet is, amely Lucifert úgy ábrázolja, hogy éppen elnyeli Júdást (4. kép).³⁸ Hasonlóképpen Milton az *Elveszett paradicsomban* Luciferről, a Sátánról sem szól olyan kemény szavakkal, mint Júdásról.

Az ilyen didaktikus szándékból adódó ábrázolások mindig Jézus ellentétéként kapnak igazán értelmet. Minél elretentőbbnek mutatom a rosszat, annál erőteljesebb lesz a jó. Minél sötétebb az egyik, annál világosabb a másik. Szellemesen írja a Matthias Krieg és Gabrielle Zangger-Derron szerzőpáros, hogy a „Júdás” nevű kontrasztanyag segítségével még tisztábban ragyogott a Szent aurája...³⁹ Ezek a konvencionális Júdás-ábrázolások gyakran együtt járnak annak hangsúlyozásával, hogy Jézus árulója zsidó volt.

³⁵ Fenske 1999, 127. o. Kálvin Mt 26-hoz fűződő magyarázatára utal.

³⁶ Fenske 1999, 127. o. Chrysostomos 81. homíliájára utal.

³⁷ Dante Alighieri: *La Divina Commedia*. Inferno 31,143; 34, 61. Vö. Klauck 1987, 18. o. és Maccoby, H.: *Judas Iscariot and the Myth of Jewish Evil*. New York, 1992. 117. o.

³⁸ Westerhoff-Sebald, I.: *Der moralisierte Judas. Mittelalterliche Legende, Typologie, Allegorie im Bild*. Frankfurt am Main, 1996. 88. ábra.

³⁹ „Mit Judas schien theologisch kein Staat zu machen. Interessant war er allenfalls als Unfigur, Negativfolie, Antityp. Das Kontrastmittel »Judas« liess die Aura der Heiligen umso reiner strahlen.” Krieg 1996, 5. o.

5. kép

Mivel a fenti idézet Jézus aurájának ragyogásáról szól, úgy még inkább feltűnnek azok a tanítvány-ábrázolások, amelyek a tizenegyet glóriával, Júdást viszont anélkül, vagy éppen hogy fekete dicsfénnel⁴⁰ jelenítik meg. Egy középkori Biblia Pauperum-ábrázolás pedig feltűnően szembehelyezi Júdást a többi tanítvánnyal. Míg azok glóriásan és Jézus közelében vannak, Júdás – sokkal kisebb alakban – egy sámlin üldögél, nincsen glóriája, és a Jézus által nyújtott falattal együtt egy kis ördögfiókat is elnyel (5. kép).⁴¹ Egy 1476-os rajzon például – amely Szent Brandanus legendáját illusztrálja – a szigeten magányosan ülő Júdás feje fölött fekete nimbusz látható (6. kép).⁴² Hasonló szemléletet tük-

⁴⁰ Seiber, J. (szerk.): *A keresztény művészet lexikona*. Budapest, 1986. 158. o.

⁴¹ St. Florian, Stiftsbibliothek, cod. III, 207 Biblia pauperum), Esterhoff-Sebald 1996, 9. ábra

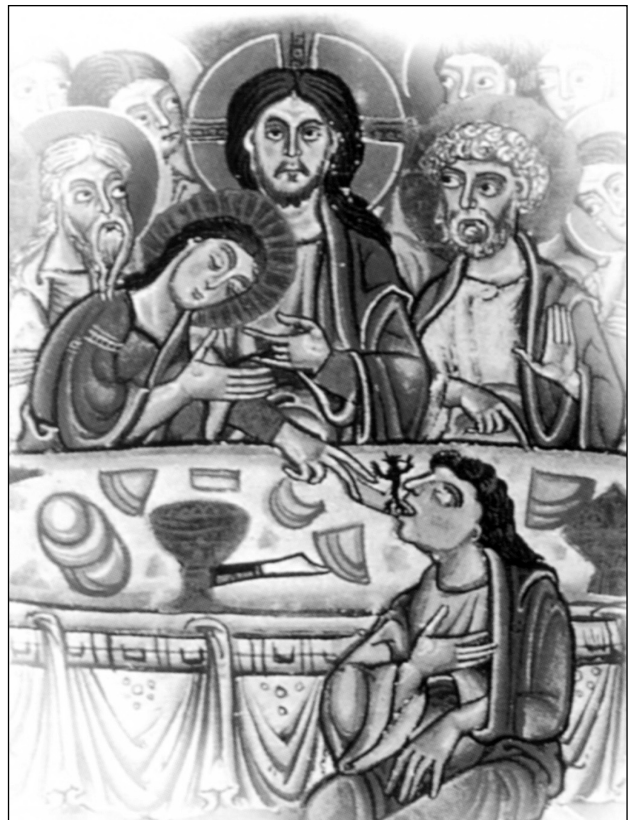
⁴² Ohly, F.: *Der Verfluchte und der Erwählte*. Rheinisch-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Geisteswissenschaften, Vorträge G 207. Opladen, 1976. 9. ábra.

6. kép

7. kép

8. kép

röz Fra Angelico úrvacsorai jelenete is, amelyen Júdás jobbról a második alakként ugyan a többi tanítvány mellett térdel, ám a fekete glória elkülöníti őt tőlük.⁴³ Mindezek után rendkívülinek hat az a *Biblia Pauperum*-ábrázolás, amely Jézust és az őt megcsókoló Júdást egyaránt glóriával ábrázolja.⁴⁴ Rendkívül találó egy kaliforniai apátsági templom ábrázolása: az úrvacsorai asztal mögött minden tanítvány glóriával látható, ám amint Júdás, kezében a pénzeszacskóval elhagyja a helyiséget, dicsfényét kénytelen maga mögött hagyni (7. kép).⁴⁵ Arra is van példa, hogy Júdást úgy festik meg, mint aki háta mögött – mint egy tolvaj – egy halat rejtget, ráadásul az asztal túlsó (!) oldalán ülő tanítványokkal ellentétben neki nincsen nimbusza.⁴⁶ Egy salzburgi templom 12. századi ábrázolása is ilyen formában mutatja Júdást. Az evangélium azon utalása, hogy Júdásba belemeleg a sátán, itt is úgy jut kifejezésre, hogy az áruló tanítvány a falattal együtt egy kis ördögfiókat is elnyel (8. kép). Az utolsó vacsora asztaláról halat elcsenő tanítvány alakja egy 12. századi festményen is felbukkan.⁴⁷ Júdásnak olykor

⁴³ Goldschmidt 1976, 30. o. III. melléklet.

⁴⁴ Westerhoff-Sebald 1996, 18. ábra

⁴⁵ Gabriel de la Mora Chavez OSB munkája a kaliforniai „Prince of Peace” apátság templomában látható. Wildgen, K. E.: *Saint Judas, Apostle and Martyr. Passion Theology, Politics, and the Artistic Persona in a French Romanesque Capital*. New York et al., 2000. 44–46. o.

⁴⁶ Westerhoff-Sebald 1996, 7. ábra.

⁴⁷ Ickleton, Cambridgeshire

9. kép

az emberarcú tanítványok mellett farkasarca van⁴⁸, nyilván arra történő utalásként, hogy a farkas befurakodott a bárányok közé.⁴⁹ Teológiailag legalább ennyire izgalmasak azonban azok a festmények, amelyeken a Mesterét eláruló Júdás nem glóriát, hanem zsidó fejedőt visel!⁵⁰ Egy középkori bibliailusztráción – amely Júdást Kain antitípusaként ábrázolja – a mesterét megcsókoló tanítvány fején zsidó kalap, baljában lándzsa látható.⁵¹ Mindez azt sugallja, hogy a zsidó Júdás volt Jézus gyilkosa. Klaus Wengst szomorúan állapítja meg, hogy ez a szemlélet még a holokauszt után is megmaradt, hiszen az osnabrücker Katalin-templom immár a II. világháború után készült üvegablaka úgy ábrázolja az utolsó vacsorát, hogy egyedül Júdásnak ad „tipikusan zsidó” karaktert, vele szemben a többi tanítvány egészen „árja” kinézetű.⁵² Az ilyen ellenséges Júdás-ábrázolások után kellemes meglepetést jelent az a különleges rajz, amelyen Jézus Júdás lábát is megmossa (9. kép).⁵³

Júdásnak és a zsidóságnak ez az azonosítása nyilván nyelvi okokra is visszavezethető, hiszen mind a nép, mind a tanítvány elnevezése Júda törzsére megy vissza. A görög, a latin, vagy éppen a német nyelvben ez a kapcsolat fenn is maradt, ellentétben például a magyarral vagy az

⁴⁸ Fenske 1999, 96. o.

⁴⁹ Mt 10,16; ApCsel 20,29

⁵⁰ Fenske 1999, 97. o.

⁵¹ Westerhoff-Sebald 1996, 38. ábra

⁵² Wengst 2001, 200. o.

⁵³ Fametszet 1485-ből, in: Dieckmann, B., 1991, 105

angollal, hiszen a „zsidó” vagy „Jew” szavak hangzása már kevésbé őrizte meg a Júda gyököt. Júdás és a zsidóság összekapcsolásában a nyelv természetesen csak eszközül szolgált az immár az egyházatyáknál is megtapasztalható antijudaizmushoz.⁵⁴ I. Gelasius pápa szerint a zsidók Júdásról kapták nevüket, Nagy Leó pedig úgy tartja, hogy a zsidók és Júdás együttesen feszítették meg Jézust.⁵⁵ Az újkorban meglevenedtek ezek a nézetek, így például G. Volckmar 1875-ben megjelent *Jézus vallása* című könyve szerint Júdás a zsidóságot testesíti meg.⁵⁶

Hasonlóképpen W. B. Smith egy 1911-ben megjelent tanulmánya szívósan képviseli azt az álláspontot, hogy Júdás a zsidó nép reprezentánsa.⁵⁷ Rupert von Deutznek a 11. és 12. század fordulóján írt kommentárja kínálja talán a legtöbb példát a Júdást és a zsidóságot azonosító antijudaizmusra: Mt 23,32-höz fűzött magyarázatai a harminc ezüstre utaló, a zsidókra mondott harminc átokmondásban végződnek.⁵⁸ Látni fogjuk, hogy mind a képzőművészetben, mind a népi vallásosság területéhez tartozó passiójátékokban milyen méreteket ölthet Júdásnak a kifejezetten zsidó jegyekkel történő ábrázolása. Ez a megjelenítés és a mögötte érvényesülő szemlélet pedig az antijudaizmus és antiszemitizmus tárgykörébe tartozik. A méltányosság jegyében meg kell azonban jegyezni, hogy Júdásnak egy népre való vetítése – vagy megfordítva: az a szemlélet, hogy egy bizonyos nép Júdásban testesül meg – nem csak a zsidóság relációjában jelenik meg. S. N. Bulgakov orosz teológus (1871–1944) például a *Júdás Iskariótes, az áruló-aposztol* című tanulmányában párhuzamot von Júdás és az orosz nép között. Szerinte ugyanis népének nagy része – igaz, a bolsevik egyházüldözés hatására – „harminc ezüstart elárulja Krisztust”. Sokak hitehagyását szerinte „Júdás félelme” mozgatja.⁵⁹ Wass Albert *Nagypénteki sira-tó* című verse pedig bizonyos helyzetekben a magyar nemzetet kapcsolja Júdáshoz: „Egyik napon Tamás vagyunk, / másik napon Júdás vagyunk, / kakasszónál Péter vagyunk. Átokverte, szerencsétlen / nagypéntekes nemzet vagyunk.” Ez a két példa arra figyelmeztet, hogy Júdás személyének egy-egy népre való rávetítésében nem kell minden esetben antiszemitizmust látnunk, hanem előfordulhat, hogy a szerző csupán dramaturgiai-retorikai eszközökkel él.

⁵⁴ Luz 2002, 251. o. egyebek mellett Hilariust és Augustinust említi: előbbi szerint mind Júdásban, mind a zsidókban a harag lángja gyúlt ki az Úr nevének hallatán; utóbbi pedig Júdásban a zsidók reprezentánsát látja, hiszen egyaránt csak földiekkel törődnek. Továbbá I. Thümmel, H.–G.: *Judas Ischariot im Urteil der altkirchlichen Schriftsteller des Westens und in der frühchristlichen Kunst*. Inauguraldissertation zur Erlangung der Doctorwürde der Hochwürdigen Theologischen Fakultät zu Greifswald. Greifswald, 1958.

⁵⁵ Luz 2002, 251. o.

⁵⁶ Fenske 1999, 131. o.

⁵⁷ W. B. Smith: Judas Iscariot. *The Hibbert Journal* 9 (1910/11), 529–544. o. Smithnek a zsidó kutató, Samuel Krauss mondott élesen ellent. Vö. Dieckmann 1991, 261., 360. o.

⁵⁸ Pupert (vagy Rubert) v. Deutz, in *Opus de gloria et honore Filii Hominis super Matthaeum*. PL 168, 1370–1634; itt 1540k. Idézi Luz 2002, 73. o.

⁵⁹ Dieckmann 1991, 17. o.

10. kép

A fentiekből következik – s ennek részleteit később fogjuk kidolgozni –, hogy Júdás személye milyen centrális szerepet játszik a zsidó–keresztény viszonyban. Maximilian Harden zsidó szerző a 20. század elején keserűséggel elegy szenvedéllyel ír arról a jelenségről, hogy „a kariotti szörnyeteget még annál is vadabb gyűlölettel hajszoják évezredekén keresztül, mint amivel Ahasvér vargát illették”.⁶⁰ A szerző elsősorban arra a bűnbakszerepre utal, amelyet a nagyheti passiójátékokban osztottak Júdásra. Keserűen jegyzi meg, hogy még nem akadt bib-

liakritikus vagy költő, aki megszabadítaná Júdást ettől az átoktól.

Eddigi vizsgálódásainkat összegezve arra az eredményre jutunk, hogy Júdás és Jézus alakja szorosan összefügg. A golgotai kereszt felé vezető úton belebotlunk a tragikus sorsú Júdásba (10. kép).⁶¹ Az ő életének és halálának vizsgálata, bármilyen fájdalmas is, talán hozzájárulhat Jézus küldetésének jobb megértéséhez. Erről azonban már a folytatásban lesz szó.

⁶⁰ M. Harden, Judas Iscariot, in: *Die Zukunft* 51 (1905) 153–160. o. Itt: 157. o. Idézi Klauck 1987, 15. o.

⁶¹ Roseline Bacou – F. Viatte (ed.): *Meisterzeichnungen des Louvre. Die italienischen Zeichnungen*, München 1968, 77. tábla, *Ohly* 1976, 12. ábra

Élet és életrajz: Árpád-házi Szent Erzsébet a 20. századi tudományos kutatás tükrében II.

WINFRIED ZELLER KRITIKÁJA MAURER ROMÁN KORI ERZSÉBET-KONCEPCIÓJA FELETT

Winfried Zeller 1957-ben jelentette meg Erzsébet 750. születési évfordulóján elmondott előadását. Habár az Erzsébet-kutatás áttekintésében munkája elején az emlékezésben határozza meg célját, hamar világossá válik, hogy valójában Erzsébet román kori meghatározottságának a tézisének veszi kritika alá. A kutatás áttekintésében már *Albert Huyskens* és *Karl Wenck* munkáját is úgy értékeli, hogy eredményeik „Erzsébet és Marburgi Konrád kapcsolatát egymással való éles kegyességtipológiai szembenállásként írták le”. Zeller tézise tehát így hangzik: „Erzsébet a világ elleni tiltakozásban él, ez pedig az ő konkrét világa, a késő romanika emberének szépséges és a rend biztonságában élő világa.” Hogyan is jut el erre a megállapításra?

Zeller egészen tudatosan kereste Erzsébet kegyességének újszerű elemeit, mivel számára „a történelem legmélyebb értelemben megújulás”. Ezért teszi fel a kérdést, hogy „mi volt az eredeti, az egyedülálló és új a kegyességében”.

Kiindulópontja – akárcsak Maurernál – a kortörténeti helyzet, melynek lényegi vonását a román és gótikus világ feszültségében látta. „Erzsébet életének ideje a román kor végével, a román kori ember és a mértéktartó visszafogottság (maze) erényének alkonyával esett egybe.” Ebből a kortörténeti feszültségből született meg a „világ elleni tiltakozás”, amely elemzésének alapmotívumává is vált. Ezt a tiltakozást képviselték „többé-kevésbé” a kortársai is: „Domonkos és Ferenc... Mechthild von Magdeburg... Vald Péter... a beginák mozgalma, akárcsak a flagellánsok”. Ebben a tiltakozásban „a szentség közvetlenségéről” van szó, amely „az Istennel, az emberrel és tulajdon önmagával szembeni” félelemmel ellentétben egyfajta „vallásos izgalmat, különös megindultságot” ébreszt. Ebből a félelemből fakadt az eretnekek üldözése, „amelyre ugyanaz a Marburgi Konrád is elragadtatta magát”, és a „jóvétele” való törekvés, amely végül Erzsébetet nem elégtette meg. Ez a törés végül az életében is megmutatkozott; feltűnő, hogy „Erzsébet vallásosságában is feszültségek és kilengések, ellentmondásos vonások voltak.”

Ezeket az ellentmondásos vonásokat egyfelől „a magát radikalizmusig fokozó szigorban”, másfelől „az ismétlen

megjelenő játékos vonásban” vélte megtalálni. A radikalizmus az akarat megtörésében mutatkozott meg, amiben Konrádnak is megvolt a maga szerepe, valamint az undor, a félelem és a rettegés legyőzésében. A másik oldalon pedig egy sor viselkedési jellemzőt sorakoztat fel Zeller, melyek „egy keresztény »homo ludens«” képét rajzolják elénk. Ez utóbbi mint „felszabadulás a játékos öröme” a tiltakozás fogalmát konkrét tartalommal tölti meg. Zeller még tovább ment ezen az úton, és Erzsébet vallásos karakterét további vonásokkal egészítette ki: „derű, boldogság, öröm”, amiben maga a nevetés is – nemritkán könnyek kíséretében – fontos szerephez jut. Így értelmezi Zeller azt a jelenetet, amikor „elüldözték Wartburgból”, és az eisenachi ferenceseknél Te Deumot mondat, valamint azt a madárdalt, melyet halálos ágyán hallott.

Végül Zeller visszatér a közvetlenség, „Krisztus közelsége” és a tiltakozás motívumához. Mindezekben ferences vonásokra ismer: Krisztus közelségében, amelyet Erzsébet a szegények által él meg, és a rendezett javak világa elleni tiltakozásban, amely „tűzzel emésztő imádság” által – „igazi ferences fordulattal élve” – másokat is elér.

„Mi volt az eredeti, az egyedülálló és új az ő vallásosságában a keresztény kegyességtörténet területén?” – kérdezi Zeller, és válaszol: „Gondolatai minden bizonnyal nem voltak újak... az azonban, hogy éppen ezeket a szavakat találta meg, és hogy végeredményben ezen az úton indult el, ez a valódi újdonság, amely az egyháztörténet csodája.”

ZELLER ELŐADÁSÁNAK KRITIKUS PONTJAI

Winfried Zeller nyilvánvaló törekvése, hogy Szent Erzsébet kor- és kegyességtörténeti karakterének jellemzéséhez alternatív tézist építsen fel. Tudományos érdeklődéséről ezt bocsátja előre: „A történelem legmélyebb értelemben megújulás, és tárgyának a mindenkori újat, új jelenségeket tekinti...” – az igazi megújulás az egyháztörténet csodája. Ez a megfogalmazás már egyoldalú kutatási koncepciót mutat, amely a figyelmét a tradicionálistól eltérő elemekre fordítja, és elsősorban azokat hangsúlyozza. Ez a meghatározottság vezette Zellert – részben jogosan – Erzsébet teljesen román kori meghatározottságának elvetéséhez, de egyben meg is akadályozta azt, hogy alternatív

nézetét a tudományos munkában a korábbi megállapításokkal koherensen alapozza meg. Zeller kísérletét inkább antitézis jellegűnek kell tartanunk.

Tézisében végeredményben a tiltakozás (Protest) motívuma uralkodik, amely Erzsébetnek a gótika korától való szellemtörténeti elhatárolására adott ellenreakció, ez határozza meg előadásának felépítését és érvrendszerét egyaránt. Erzsébet vallásosságának „feszültségeiben és kiegyensúlyozatlanságaiban” régi elemek – melyeket Zeller radikalizmusnak nevez – éppúgy feltűnnek, mint újak, amelyek a tiltakozás nyomán új viselkedési formákhoz vezettek. A tiltakozás és ellenállás éppen a régi radikalizmus ellen irányul, amit Konrád is képvisel. Következményeiben azonban a tiltakozás motívuma újabb kor- és kegyeségtörténeti elhatároláshoz vezet, ti. Erzsébet teljesen vagy lényegében gótikus meghatározottságának gondolatához vallásosságában és viselkedésében egyaránt.

Tudományos szempontból Zeller munkájában a súlypont azon van, hogy Maurertől eltérően Erzsébet életének eseményeit és jellemzőit nem csupán a külső körülményekből akarja megérteni, hanem nagyobb figyelmet szentel személyiségének és belső fejlődésének is. Revidálja azt az álláspontot, amely Marburgi Konrád szerepét egyoldalúan hangsúlyozza életében, és ezzel eliminálja Konrád monolitikus befolyását Erzsébet kegyessége és vallásos gyakorlata felett. Hogy ezt a célt elérhesse, éppen a belső motívumokat hangsúlyozza – ami azonban azt vonja maga után, hogy életrajzi szempontból minden kronológiai rend összeomlik nála. Maurer fegyelmezett kronológiai rendjével összehasonlítva ez Zellernél belső tartalmi következetlenségeket okoz az érvelésében.

Erzsébet néhány kiválasztott személyiségjét azután a pszichológiai analízis eszközével vizsgálja, amely egyértelműen a korábbi kutatás pszichológiai interpretációjával mutat rokonságot. Éppen ez a „pszichologizálás” állítja az antitézisben Erzsébet új, a tiltakozásból fakadó vallásos praxisát a középpontba. E személyiségjegyek önkényes kiválasztása azonban ismét egyoldalúságokhoz, olykor pedig teljesen szubjektív állításokhoz vezet. Zeller a források kezelését is gyakran e szempontnak rendelte alá.

Számos ponton érhető tetten Zellernél a kortörténeti kontextus felületes elemzése. Jellegzetes példája ennek, hogy azt a jelenetet, amelyben Erzsébet özvegyi állapotában „nagybátyja vele kapcsolatos házassági tervei nyomán kifejezte azt a szándékát, hogy inkább az orrát vágja le, mert akkor bizonyosan nem kívánkozik senki utána”, játékos vonásként magyarázza. Ez a drasztikus – és egyáltalán nem játékos – eltökéltség sokkal inkább volt végső lehetőség, hogy egy erőszakos házassági tervet – gyakran éppen vallási meggyőződés miatt – el lehessen kerülni. A motívum egyébként Szent Margit esetében is előfordul, hasonlóan kiélezett helyzetben. Ehhez hozzájárul az a tény is, hogy Zeller semmiféle megkülönböztetéssel nem él a 12–13. század spirituális hagyományai terén: „Kortársai közé, akik mindannyian többé-kevésbé a

tűnőben levő román kori ember világa elleni tiltakozásban éltek, nemcsak az új kolduló rendek alapítói, Domonkos és Ferenc tartoznak, hanem a nagy misztikus Mechtild von Magdeburg mellett Vald Péter és lyoni szegényei is, de a beginamozgalom első képviselői, a flagellánsok is.” Ez a kijelentés azt a zelleri célmeghatározást tükrözi vissza, amely szerint kizárólag „az eredeti, az egyedülálló és új” után kutat.

Kritikával kell megítélni azokat a kijelentéseit is, amelyekben a protestáns reformátori jellegzetességeket véli fölfedezni, amely mindenekelőtt éppen a kutató protestáns meghatározottságát jelzi. Ezek között egyrészt olyan megállapításokat találunk, amelyek inkább jellemzők Lutherra, mint Erzsébetre: „Nem elégíti ki a jóvátétel egyszerű szándéka, hanem feszültséggel teli bizonytalanság marad benne.” Másfelől a tiltakozás-motívum direkt identifikálása is – mint a 12–13. század éles tagadásának a kifejezése – későbbi korok jellemzője, mint például a reformációé.

A MAURER ÉS ZELLER KÖZÖTTI TUDOMÁNYOS VITA ÉS ANNAK KÖVETKEZMÉNYEI

Maurer és Zeller a romanika és gótika közötti kor- és szellemtörténeti határvonás kérdésében élesen ütközött meg egymással. A két korszak határozott elkülönítése nem csupán közös jellegzetességük, hanem vitájuk gyújtópontja is lett. Erzsébet kortörténeti összefüggésekben való megértése mint a tudományos kutatás vezető elve ahhoz vezetett, hogy a kor sokszor jobban felkeltette a kutatók érdeklődését, mint Erzsébet életének szűkebb értelemben vett történeti vizsgálata. Az a törekvés, hogy a hercegnőt kortörténeti elemzés alapján a romanika vagy a gótika világába sorolják, végül elterelte a figyelmet vallásosságáról, személyiségéről és keresztény életviteléről, s egyre inkább elméleti vita jellegét öltötte. A vita a kutató személyes vonásait is elfedte, amelyek éppen a szellemtörténeti korszakok közötti átmenet jegyeit viselték magukon. Ez a kortörténeti átmeneti helyzet azonban mindkét kutató számára világos volt. Határozott állásfoglalásuk ellenére is mindkettejüknél látszik egyfajta kölcsönhatás a kutatási eredményekben.

Már Zeller antitézisében is megfigyelhető, hogy Maurer eredményeit és következtetéseit nem veti el teljesen, még ha Erzsébet román kori meghatározottságával határozottan szembe is száll. Zeller elismerte a román kori jellegzetességeket – melyeket Erzsébet életében szerinte Konrád képviselt – mint egyfajta radikalizmust a belső, vallásos fejlődésében. Ez ellen persze – mondja Zeller – vallásos és karitatív praxisával tiltakozott. Ezeket a jellegzetességeket azonban Zeller nem azonosítja minden további nélkül a 12–13. század vallásosságával, habár a háttérben érezhető ez a kísértés. Egy évvel Zeller előadásának megjelenése után Maurer is finomította elképzeléseit Erzsébet teljes mértékben román kori meghatározottságáról, amint ezt korábban említettük. Hogy Zeller kritikája ebben nagy sze-

repet játszott, abból is nyilvánvaló, hogy Maurer szükségét érezte néhány zelleri alapmotívum értelmezésének (például a tiltakozás motívuma).

Ez a példa jól mutatja egyrészt, hogy a vitában milyen jelentős szerepet játszott a korok elhatárolása egymástól, de azt is, hogy a mélyben ellentétes kutatási módszerek és nézetek rejtőznek. Maurer eredményeit Erzsébet korának kontextusából akarja levezetni, míg Zeller „az eredetit, az egyedülállót és újat” keresi. Maurer törekvéseivel szemben, miszerint lehetőleg mindent kronológiai rendben és a külső körülmények figyelembevételével kell meghatározni, Zeller a belső, személyes, néha akár szubjektív pszichológiai vonásokat is fel akarja használni érvelésében, miközben inkább Maurer tézisére reagál, de nem tolja vissza a kutatást a Maurer előtti korba.

Az Erzsébet-kutatás e fázisában milyen hagyományrétegek estek nagy súllyal a latba? Maurer koncepcióját nyilvánvalóan korának a 12. és 13. századról szerzett újabb ismeretanyagára építette fel, különösen is Karl Hermann May hipotézisére marburgi Konrád életére és ciszterci-premontrei háttérére vonatkozóan. Erre a kiindulóponton alapozta következtetéseit, s ez vezette konfrontációhoz a korábbi kutatásban meghatározó, ún. ferences tradícióval. A 12. és a 13. század vallásossága közötti éles megkülönböztetés (a bernáti hagyomány, aszketikus keresztes hadjáratok, kegyesség, premontreiek és beginák az egyik oldalon, Assisi Ferenc és a kolduló rendek a másikon) végig húzódik minden írásán. Úgy értelmezi Erzsébetet, mint akit a 12. század határoz meg, ezért nevezi a ferences hagyományt túlértékeltnek, s ezen a későbbi finomításai sem változtattak alapvetően. Zeller másként viszonyult a különböző hagyományokhoz. A román kor nála Domonkossal és Ferenczel áll ellentétben – Vald Péterrel, a beginamozgalommal és a flagellánsokkal együtt, akik mind a korabeli világ elleni tiltakozás képviselői voltak. Végül mindkettőt, Clairvaux-i Bernátot és Assisi Ferencet is ütközteti Erzsébet vallásos gondolataival, s még inkább gyakorlatával. Így lesz nyilvánvaló, hogy maga Zeller sem támogatja kritikátlanul a ferences hagyományt, habár nem vitatja olyan hevesen, mint Maurer, hanem azt sokkal inkább a vallásos női és szegénységi mozgalmak hatásának összefüggésében hangsúlyozza Erzsébetnél.

Ezzel beállítható a kortörténeti kutatásnak abba a szakaszába, amelyet Maurer indított útjára.

Maurer munkája során a forrásokat és a későbbi szakirodalmat igen alaposan használta fel. Habár Zeller is alapos áttekintést adott a legfontosabb forrásokról, végeredményben csupán egyet használt ezek közül, az úgynevezett *Libellust*, s a korábbi szakirodalom is messze alulmaradt a Maurernál találhatóéhoz képest. Ez a különbség megmutatkozott a következményekben is: Maurernál tartalmilag és kronológiailag is gondosabban megalapozott felépítményt találunk. Mindkettejükre jellemző azonban, hogy erősen koncentráltak Erzsébet korára, s a későbbi források rá vonatkozó adatait (*vita*-irodalom, legendák, krónikák) alig vették figyelembe.

Ami a Szent Erzsébetről folytatott tudományos vitát illeti, Maurer a történeti vonatkozásokba ágyazással, legyen az a kor-, jog- vagy kegyességtörténet területe, hatalmas haladást tett az Erzsébet-kutatásban. Az azonban Zeller érdeme, hogy antitézisében a külső adottságokról ismét Erzsébet személyére és alakjára terelte a figyelmet. Ezzel Maurer kérdését – „Miképpen alakulhatott Erzsébet sorsa az adott körülmények között?” – egy másikkal egészítette ki: „Miképpen akarta Erzsébet ezt a karaktert az adott körülmények között érvényre juttatni?” Ezzel a kutatás visszatért ahhoz az alapkérdéshez, amelyet Erzsébet életének belső feszültsége jelent.

IRODALOM

- Árpád-házi Szent Margit legrégebb legendája és szentté avatási pere.* Ballasi Kiadó, Budapest, 1999.
- Maurer, Wilhelm: Zum Verständnis der heiligen Elisabeth von Thüringen. In: *ZKG* 65, 1953–54. 16–64. o.
- Maurer, Wilhelm: Die Heilige Elisabeth im Lichte der Frömmigkeit ihrer Zeit. In: *Theologische Literaturzeitung* 1954/7–8. 401–410. o.
- Maurer, Wilhelm: Die heilige Elisabeth und ihr Marburger Hospital. In: *Jahrbuch der Hessischen Kirchengeschichtlichen Vereinigung* 7, 1956. 36–69. o.
- Maurer, Wilhelm: Elisabeth von Marburg in zeitgeschichtlicher Beleuchtung. In: *Hessisches Jahrbuch für Landesgeschichte* 8, 1958. 22–36. o.
- May, Karl Hermann: Zur Geschichte Konrads von Marburg. In: *Hessisches Jahrbuch für Landesgeschichte* 1, 1951. 87–109. o.
- Zeller, Winfried: Die heilige Elisabeth und ihre Frömmigkeit. Vortrag zum Gedächtnis ihres Geburtstages vor 750 Jahren. Marburg-Lahn, 1957.

MESTERHÁZY ANDREA

Mi lesz velünk magyarok nélkül?

– tették fel a kérdést kollégáink, miután bejelentettük, hogy hároméves szerződésünk lejárta után visszatérünk Magyarországra. „És ki jön utánatok?” – érdeklődtek, hiszen szinte természetesnek gondolták, hogy ahogyan mi átvettük a stafétabotot a Joó házaspártól, ugyanígy utánunk is jön egy magyar (házaspár?). „Sajnos, egyelőre nem tudunk »őrségváltóról«” – feleltük. Egyelőre?

Iskolánkról, a Dél-indiai Palani-hegységben meghúzózó *Kodaikanal Nemzetközi Iskoláról* (KIS) már sokan hallhattak egyházunkban is. Az iskolát 1901-ben alapították keresztény misszionáriusok, majd 1974-ben nemzetközi multikulturális keresztény iskolává alakult át, és megnyitotta kapuit más vallású diákok számára is.

Nincsen úszómedencénk, se márvány fogadótermünk, az auditórium sem forog kacsalábon – ilyen szempontból nem versenyezhetünk nagyon sok nemzetközi oktatási intézménnyel. Van azonban több mint 100 éves tradíciónk és olyan *missziói alapelvünk*, amely a multikulturális közösségi életet Jézus Krisztus élete és tanítása alapjaira helyezi. Sokan hisszük, hogy ez lehet az, ami egyedivé teheti iskolánkat a magas szintű oktatáson, a bentlakásos programon, a zenei életen (4. osztályos kortól kötelező!) és a szabadidős tevékenységeken (dráma, sport, túrázás, táborozás stb.) sokszínűségén túl. Az, hogy az itteni diákok elhiszik, hogy a test és az elme fejlődése mellett a lélek ápolása is fontos.

Iskolánk autonóm intézmény, 500 diákunk jár az alsó, felső és gimnáziumi tagozatba, körülbelül 70%-uk kollégiumban lakik. Az iskola tanulmányi programja bekapcsolódott a nemzetközi érettségi (International Baccalaureate, 11–12.-esek számára) és az azt előkészítő felső tagozatos (IB Middle Years Program, 6–10. osztályig) programba.

Iskolánk életének fontos pillére szintén jézusi példa alapján a helyi és tágabb közösség szolgálata. Már alsó tagozatban elkezdődik az ún. társadalmat megismertető program (Social Experience), különféle tanulmányi kirándulások révén. Mi magunk is jártunk diákjainkkal nemzeti parkban, idősök és fogyatékosok otthonában, valamint

meszeltünk és vidám színekkel kifestettünk falusi óvodákat. Ezenkívül a 11–12. osztályosok saját programokat dolgoznak ki egy-egy környékbéli falu, óvoda stb. támogatására hétvégeként. Idén pedig a cunami által sújtott területre megyünk dolgozni velük, hogy az ott élő emberek életével megismerkedjünk, illetve képességeinkhez mérten segítsük őket.

Andrea az alsó tagozatban és gimnáziumban tanít hitant, valamint fejlesztő pedagógusként segít a felsős diákoknak. Balázs az iskola másodlelkésze és hittantanára. Itt-tartózkodásunk alatt aktívan bekapcsolódtunk az Evangélikus Külmisziói Egyesület munkájába: a hazai beszámolókon kívül különféle pályázatokat és projekteket kezdeményeztünk, például otthoni gyülekezetek, illetve missziós körök támogatásával helyi nonprofit szervezeteknek segítünk, az EKME és a Nyugati Egyházkerület által támogatott főiskolás lányok tanulmányait figyelemmel kísérjük.

Az eltelt két és fél év alatt nem csak mi tanítottuk diákjainkat, hanem az együtt töltött idő alatt (bentlakásos iskola révén ebből kijut bőven) ők is formáltak bennünket. Kollégáinkkal való beszélgetések révén megismerhettük gondjaikat, örömeiket, hagyományait: az indiai hétköznapokat is. Szünidei utazásaink alatt (6 hét a szemeszterek között) megismerkedhettünk India páratlan kultúrájával és színes vallásos világával, mely óhatatlanul is formálta teológiai álláspontunkat, hitünket.

Iskolánk további sajátossága, hogy – ellentétben India sok csak nevében nemzetközi iskolájával – a tanári kar és a diákság körében valóban sok nemzet képviselteti magát (körülbelül 25 ország). Zenetanár, kollégiumi nevelő, hitoktató, testnevelő – mind-mind más országot, szokást, hagyományt jelenít meg. Mi lesz velük magyarok nélkül? Önön is múlik, kedves Olvasó, hogy ez a kérdés ne merüljön fel.

Angolul jól beszélő tanárok, hitoktatók, zenészek, lelkészek érdeklődését várja Bencze Imréné, az EKME titkára a Budapest, 1085, Üllői út 24. címen. További információ az iskola honlapján: www.kis.ernet.in

SZABÓ LAJOS

Misszió és gyülekezetépítés Magyarországon

A TRADÍCIÓ SZÁLAI A JELENBEN IS FELFEDEZHETŐK

Ahhoz, hogy a mai gyülekezeti életet Magyarországon meg tudjuk érteni, fontos a közelmúlt néhány jellemző tendenciáját átgondolnunk. A gyülekezetek számára a legnehezebb időszak kétségkívül az 1950–1989 közötti periódus volt. Ugyanakkor ezt az időszakot nem lehet homogén 40 évnél tekinteni az egyházpolitika szempontjából, mert míg az ateista ideológia mindvégig megmaradt a négy évtized alatt, az állam egyházakkal szembeni magatartását egy bizonyos tolerancia felé való elmozdulás jellemezte az idők során. Ez inkább csak a közérzetet javította némiképp, és valamivel nagyobb mozgásteret biztosított az egyházaknak, lényegi változást azonban nem jelentett. Pontosan a gyülekezetépítés szempontjából volt érezhető a változatlanosság, mert megmaradtak a gyülekezeti élet beszűkített keretei, újabb lehetőségek pedig nem nyíltak, illetve az évtizedek során elfogyott a gyülekezetekből az az erő és személyi lehetőség, amely étellel tölthette volna meg a nagyobb mozgásteret. Az időszak érdekessége azonban mégis az, hogy a gyülekezetek többsége ezeket a nehéz külső körülményeket erősödő belső, testi-összetartással igyekezett ellensúlyozni. A fennmaradásért elemi erővel, időnként elkeseredetten küzdöttek a gyülekezetek – ma sokszor úgy érezzük, a mainál sokkal odaadóbb és áldozatkészebb magatartással. Jellemző célja volt ennek a küzdelemnek a gyülekezeti élet folyamatos fennmaradása. A fogyó létszám és – főként az időszak végére nyomasztóvá váló – folyamatos lelkesztés miatt a hatvanas-hetvenes évek fordulójától kezdve összevontak gyülekezeteket. Bár ezek a közösségek formailag és jogilag megtartották önállóságukat, a gyakorlatban csak azon a településen maradt valóban önálló evangélikus gyülekezet, ahol a lelkész lakott. A másik (vagy a többi) filiává, szórvánnyá vált a gyakorlatban, hiába rendelkezett önálló presbitériummal vagy önálló költségvetéssel. Egy-egy település felekezeti közössége minden erejét próbálta bevetni azért, hogy a lelkészlakás ki ne ürüljön, a parókián legyen élet, és az államosítás után

megmaradt épületekben rendszeres alkalmak szerveződjenek.

Az országon belül nagy eltérések voltak jellemzőek ebben az időszakban a gyülekezeti élet hatékonyságát illetően. A zárt és egységes felekezeti tömbben élők (ahol a többség azonos felekezethez tartozott) jobban meg tudták őrizni a stabilnak nevezhető gyülekezeti életformájukat, mint a diaszpórában élők. Az evangélikus gyülekezetekre nézve erőteljesen jellemző volt a szórványsituáció. Ez egyfajta családi gyülekezeti életet is eredményezett, ami az evangélikusság jellemző vonásává vált. Az istentisztelet előtt saját otthonukat megnyitó gyülekezeti tagok szervezték, készítették elő, és sokszor maguk is tartották a gyülekezeti alkalmakat. Ez talán abból a szempontból is érdekes ma, hogy az evangélikus tradíció részévé vált az önszerveződés és a gyülekezeti csoportok önaktivitása. A kérdés ma azért izgalmas, mert éppen ez az önszervező erő látszik eltűnni a gyülekezeti életből. A nehezebb történelmi időszakban tanúsított aktivitás természetesen összefüggött azzal is, hogy a gyülekezeti közösség alkalma volt a legőszintébb találkozási lehetőség a gyülekezeti tagok számára. Sem az istentisztelet, sem a bibliaóra, de a gyermekek tanítása sem nélkülözte a megelőző vagy kísérő személyes beszélgetéseket, ez ismét a helyzetből következett, a szórványosodásból éppúgy, mint a fent említett őszinte és meglehetősen szoros összetartozásból (amelynek időnként volt hallgatóságos politikai árnyalata is).

A történelmi örökség pozitívumait ezek után a következőkben próbálom összefoglalni:

- bensőséges, családi légkör,
- önszerveződő tevékenységek,
- aktív hozzáállás,
- a ráfordított időben és az anyagiakban egyaránt jellemző áldozatkész magatartás az egyházban.

A korszak gyülekezetépítési szempontból legjellemzőbb közös vonása az elemi erejű küzdelem azért, hogy meg ne szűnjön, „be ne zárjon” a gyülekezeti élet.

Jellemző adottsága ezeknek az évtizedeknek, hogy a lelkesen, esetleg kántoron kívül nemigen volt hivatásos alkalmazotti státusz egy-egy gyülekezetben. Ebből is követ-

kezett, hogy a bürokrácia a minimumra zsugorodott, és a mozgástér is első renden a templomra és a parókiára korlátozódott.

A misszió és a gyülekezetépítés szempontjából negatív örökségként említem meg az alábbi szempontokat:

Sokan elszakadtak a gyülekezetektől (többségében tipikusan félelemből vagy érvényesülési vágy miatt).

A templomba és parókiára zárt életforma miatt a gyülekezetek lassan elszakadtak a nagyobb társadalmi nyilvánosságtól, és egyre inkább „üvegbura alatt” éltek. Ez azzal járt, hogy elszakadtak a reális konfrontációtól és az érdekérvényesítés szükségességétől is.

A fiatalabb nemzedékektől távol került az egyház, a fiatalok között inkább az számított kivételnek, akinek kapcsolata volt az egyházzal. Ebből következően az egyház lassan elveszítette az aktuális, naprakész nyelvet a fiatalokkal.

A szűk térre szorult rendezvényekkel inkább csak befelé, önmagára korlátozódó megszólító ereje volt egy-egy gyülekezetnek, képtelen volt missziói erővel kilépni a saját szűk határain kívülre.

A nem lelkesítő rétegek kiváltak az aktív gyülekezeti szolgáltatók sorából, és a szervezés általában a lelkesítő, sok esetben a lelkesítő családjára maradt. Az alkalmazottak száma elenyészővé vált.

Meg kell állapítanunk, hogy ennek az átküzdött nehéz időszaknak sok hatása érvényesül még ma is, de a gyülekezetépítési tendenciákat a hirtelen és mélyreható változások, valamint a gyors külső hatások sokkal erősebben befolyásolták a rendszerváltás óta, mint azt korábban bárki elképzelte volna. Reális képet akkor rajzolunk, ha megállapítjuk, hogy merőben új helyzetbe került gyülekezet és egyház ma Magyarországon (nyugodtan bővíthetjük a megállapítást: az egész korábbi keleti blokkban). A múlt hatását pillanatok alatt átrendezte egy keményebb valóság, a rendkívül gyorsan változó és soha nem látott, új kihívásokat jelentő társadalmi környezet, a valódi kérdés pedig ez: mit kezd a posztmodern társadalom ezen kihívásaival egy ettől erősen elszakott egyház és gyülekezet.

1989 után sajnos nem szerepelt első helyen az egyházi életben egy missziói és gyülekezetépítési program kialakítása. Sok egyéb kérdés kapott prioritást – talán szükség-szerűen –, de átfogó és az egyes gyülekezetek életét programként meghatározó vagy befolyásoló közös cselekvés, illetve tervezés nem volt jellemző erre az időszakra. Ezt úgy is megfogalmazhatjuk, hogy a sodró erejű külső változások cselekvési kényszer alatt tartották az egyházat, amelynek a pillanatnyi kihívásokra kellett nagyon gyorsan reagálnia. Gyülekezetépítési tervek, modellek vagy elméletek kialakítására vagy fölöttük való komoly töprengésre, kutatásra nem maradt közös erő és figyelem, jóllehet időről időre jelentek meg írások, tanulmányok – disszertáció is – gyülekezetépítési témakörben.

Ami az említett radikális változások következtében feladatként vagy lehetőségként minden gyülekezetet érintett, azt a következőkben próbálom összefoglalni:

- váratlan, új lehetőségek nyíltak meg;
- a visszakapott ingatlanokat birtokba kellett venni, és bennük életet teremteni;
- a gyülekezetekben és az egyházban fel kellett eleveníteni a civil, laikus aktivitást, ez például az evangélikus értelmiség gyülekezeti aktivizálódásának igényét is jelentette;
- demokratikusabb egyházi struktúrát kellett kialakítani;
- az újrainduló egyházi óvodák, iskolák és egyéb intézmények szervezése rengeteg energiát igényelt;
- az érdeklődő – korábban nem aktív – gyülekezeti tagokat be kellett fogadni és velük a közösséget kiépíteni, velük szemben a bizalmat megteremteni, ez utóbbi egyáltalán nem bizonyult könnyű feladatnak.

Összefoglalva azt lehet mondani, hogy az 1989-et követő időszak bizonyos kényszerpályára állította a legtöbb gyülekezetet. Nem lehetett közös és egyforma programokban gondolkodni, mert annyira eltérő volt az egyes gyülekezetek helyzete, hogy mindegyik másképpen alakította ki a terveit a jövőre. Tevékenységüket az is meghatározta, hogy létrejött-e területükön valamilyen egyházi intézmény, s ha igen, milyen típusú. Azok a gyülekezetek, amelyek közoktatási szerepet vállaltak, az óvodai, iskolai életen keresztül találtak nagyobb társadalmi nyilvánosságra. A diakóniában újat kezdő gyülekezetek pedig ezt a szolgálatot szervezték meg úgy, hogy nagyobb aktivitást kértek tagjaiktól, illetve a diakóniai intézményen keresztül vállaltak tevékeny részt a település életében. Általánosságban megállapítható, hogy szembevető megújulás ott jelentkezett a gyülekezetekben, ahol bátorság és kezdeményező-készség volt, és egy konkrét feladatot vállalva, szinte egy „nagy kalandra” indulva kezdte újra az életét egy-egy gyülekezet.

MI JELLEMEZ MA EGY MAGYAR EVANGÉLIKUS GYÜLEKEZETET?

Általánosítani nagyon nehéz, közös tendenciák mégis felfedezhetők a különféle gyülekezeti élethelyzetek között. Talán ma már több a hasonlóság és kevesebb az eltérés az egyes gyülekezetek lehetőségeit illetően, mint korábban volt. Egy alapvető eltérés azonban ma is jellemző: a létszámok tekintetében nagy a szórás a gyülekezetek között, és ez nem is fog változni. A különbség igen nagy arányú: a tízezres gyülekezeti tagsággal rendelkező és a 200-300 fős közösségek közötti különbséget jelenti. Ez pedig további, egyre növekvő különbségeket indukál a gyülekezeti élet számos területén: a gazdasági életben, a munkaerő-ellátottságban, az adminisztratív tevékenységet illetően. Ezek a szempontok részben nagyon különböző élethelyzeteket nyitnak meg egy-egy gyülekezet előtt, részben pedig eltérő lelkesítő életet és szolgálatot biztosítanak, ami ismét csak visszahat a gyülekezetben folyó életre.

Az evangélikus gyülekezetek mai életének közös vonásait az alábbiakban igyekszem körvonalazni:

A legnagyobb gondot jelentő közös jellemző a fogyó létszám. Ennek oka az általános népességfogyás az országban, de ezen túl nagyon erős a szekularizáció ereje is. Legkisebb történelmi egyházként a nagyobb felekezetek elszívó ereje is érezhető: a vegyes felekezeti házasságoknál többségében „veszít” az evangélikus egyház. A 2000-ben tartott népszámlálás lehetőséget adott – önkéntes alapon – a felekezeti hovatartozás megjelölésére is. Ennek eredményeként az evangélikus gyülekezeti tagok létszámának csökkenését regisztráltuk egyfelől, másfelől meglepetéseket is eredményezett ez a népszámlálás: olyan településeken vallották magukat sokan evangélikusnak, ahol nincs önálló evangélikus gyülekezet. Ennek gyülekezetépítési konzekvenciái nyilvánvalóak. Ugyanakkor megerősödött az a régóta számon tartott tény, hogy evangélikus területen növekvő diaszpóraszituáció jellemző, aminek ismét vannak gyülekezetépítési konzekvenciái.

A második közös jellemző, hogy ma a gyülekezeti élet középpontja az istentisztelet. A legtöbb gyülekezeti tagot ezen az alkalmon érik el a gyülekezetek. Nehezen alakulnak ki a ma is vonzó és a modern életritmusnak is megfelelő hétköznapi tevékenységek a gyülekezetekben. A programkínálat terén hihetetlenül nagyok a különbségek az egyes gyülekezetek között. A két leginkább elérhető réteg számára nyílik a legtöbb alkalom: az időseknek és a fiataloknak, illetve gyermekeknek. A középgeneráció alulreprezentált a gyülekezeti életben, de leginkább ott van jelen, ahol öntevékeny és aktív csoportmunka folyik (énekkar, zenekar, klubszerű élet stb.).

A lelkész szinte kizárólagos irányító és középponti helyzete főleg a kisebb települések gyülekezeteire jellemző, a nagyobb és főleg a városi gyülekezetekben megjelent egy vezetést is vállaló civil gyülekezeti réteg. A lehetőség adott arra, hogy valódi munkatársi struktúrát és légkört alakítson ki egy-egy gyülekezet, de sok esetben még akadozik ennek az új típusú gyülekezetvezetési modellnek a működése, mert a parókiális centrumú gyülekezeti kép a megszokott. Ez a hagyományosan elterjedt szerkezet. Az egyszemélyi vezetésről a munkatársak meghatározta struktúrára való átállás igazi akadálya valószínűleg az, hogy hiányzik egy kommunikációs és kooperatív hagyomány és gyakorlat a lelkészek és nem lelkészek között egyaránt. Mindkét oldalon jelentkeznek egyértelmű nehézségek: a lelkészi részről rugalmatlanság és szerepvesztéstől való félelem, a világi oldalról pedig bizalmatlanság vagy türelmetlenség a lelkészekkel szemben. Ez a strukturális átalakulás pedig kikerülhetetlen ahhoz, hogy általánosan elfogadott és elterjedt gyülekezetépítési mozgásról lehessen majd beszélni. Az egyháznak az új világi vezető rétegre azért is figyelnie kell, hogy a jövőbeni szolgálatokhoz legyen megvalósító és kivitelező ereje. Különösen fontos az, hogy magasan képzett és elismert személyiségek is vállaljanak vezetői szerepet az evangélikus egy-

házban, mert ezen a téren veszélyes „beszűkülés” jellemző ma. A kis településeken csak tudatos hitoktatási, tanítási folyamat eredményeként lehet majd nem lelkészi vezetői réteget kialakítani. Az ehhez vezető utat véleményem szerint közösen kellene járniuk a gyülekezeteknek: több gyülekezet együtt tarthatna olyan konferenciát, képzést, ahol a civil vezetői réteg felkészítése a fő téma. A közös munka valószínűleg sokkal eredményesebb lenne, mint az egyéni próbálkozás. Ehhez persze a szélesebb területen mozgó, a kulturális tevékenységben is megnyilvánuló, kibővülő gyülekezeti életformát is vállalni kell.

Gazdasági téren a jelenlegi gyülekezeteknek körülbelül a fele lenne képes teljesen önálló életre. Az önkéntes egyházfenntartás nem lenne elegendő az önálló működésre a legtöbb gyülekezetben. Azok a gyülekezetek életképesek anyagilag, amelyek egyéb bevételi forrással is rendelkeznek. Ez csak a kisebbségre jellemző, ezért nagyon szűkös lehetőségek állnak rendelkezésre a gyülekezeti élet modernizálása szempontjából. Természetesen itt is nagy eltérés mutatkozik gyülekezet és gyülekezet között. Nehezen halasztható tovább ezen a területen egy egységes és átgondolt gazdálkodás, ahol az erősebb, nagyobb létszámú gyülekezeteknek fel kell vállalniuk a kisebbek segítségét. Az a magyar evangélikus gyakorlat sem egyszerű kérdés gyülekezetépítési szempontból, hogy a gyülekezetek maguk fizetik a lelkészt, mivel ez a fizetések nagyságát illetően nagy eltéréseket jelent, és kiszolgáltatott helyzetet teremt a lelkész számára. Jelenleg állami támogatás, külföldi segítség és a kárpótlási járadékok egészítik ki – vagy sok esetben biztosítják – a gyülekezetek működését. Nem lehet elkerülni egy nagyobb anyagi lehetőségekkel rendelkező gyülekezeti életforma kialakítását, ehhez azonban változatosabb és több területen is programot felkínáló gyülekezeti életformára van szükség. Csak az aktív, kereső réteg nagyobb számú jelenléte és érdekeltsége érheti el, hogy növekedjen az egyes gyülekezetek bevétele a jövőben.

A gyülekezeteknek csak egy töredéke vállalkozik ma arra, hogy tudatos, konkrét programmal próbálkozzon megszólítani a korábban kilépett, egyháztól eltávolodott vagy valójában egyházhoz sohasem tartozott embereket. A missziói lehetőség több területen is jelentkezik. Több olyan igényterület ismerhető fel, ahol egy-egy gyülekezet újat kezdhet. A gyermekek szabadidős programja, az idősek napközi otthonos elérése, a kismamák hetenkénti találkozója, az ifjúsági órák modernebb formái, a Teleház programban való részvétel és a nagy számú munkanélkülivel való foglalkozás, sőt a roma lakosság helyzete néhány evangélikus többségű faluban már reális és időszerű kihívás. Lehetetlen ma már ezeken a területeken hivatásos alkalmazottak nélkül tevékenykedni, főként fejlődést jelentő lépéseket tenni, de még mindig aranytartalék az idősebbek önkéntes munkája, amelyre mint pozitív örökségre számítani lehet.

NÉHÁNY AKTUÁLIS KITÖRÉSI PONT A JÖVŐ GYÜLEKEZETI ÉLETE ÉRDEKÉBEN

Fontos meghatározni azokat a területeket, ahol legjobban látható a jövő lehetősége a mai gyülekezetekben. A különböző intenzitású gyülekezeti életek számára természetesen nem lehet ugyanolyan fontossági sorrendet felállítani, de az világosan látszik már ma is, hogy a gyülekezeti struktúra modernizációja és a gyülekezetek fejlettebb kommunikációja nélkül nincs missziói jövő. Ennek a két kérdésnek hamarosan előtérbe kell kerülnie, különben a gyülekezet teljesen visszakényszerül a saját falai mögé, és nem fog számolni vele a társadalmi környezete. Az sem halasztható sokáig, hogy konkrét gyülekezetépítési programok – tervek – készüljenek, ezekkel igyekezzen minden helyi gyülekezet foglalkozni és saját lehetőségeihez, adottságaihoz illeszteni, majd pedig minél inkább megvalósítani őket.

Húsz gyülekezetre kiterjedő felmérés alapján találtam néhány szempontot, amely közösnek mondható:

Tartalmi súlypontok: szükség van olyan szervezett alkalmakra, rendezvényekre, ahol a keresztyén tanítás általános értékeinek továbbadása korszerű formában történik. A felmérés szerint érdeklődést egyedi programok, akciók keltenek fel inkább, mint a szokásosan ismétlődő alkalmak. A heti rendszerességű, hagyományos bibliaóra egyre kevesebb gyülekezetben népszerű. A Bibliáról szóló külön meghirdetett alkalmakra viszont van igény. Az aktuális teológiai, etikai kérdésekre épülő konferenciaszerű előadások, rendezvények – esetleg neves előadókkal – megmozgatják a közösségeket.

A nehezebb sorsú emberek elérése fontos a gyülekezetekben mindenütt, mert ők – s itt főként olyan régiókra gondolhatunk, ahol magas a munkanélküliek aránya, illetve bármely gyülekezetre, amelyben egyre magasabb létszámú idősebb réteg van jelen – igénylik a nagyobb programkínálatot az egyháztól. Itt a lelkészek beszámolóai alapján elsősorban a klubszerű együttlétek és a szabadidős programok iránti érdeklődés számottevő. De a vidéki (falusi) felnőttképzés területén is mutatkozik lehetőség szolgálatra a gyülekezetekben. Azt reméljük, hogy az Európai Unióba történt belépéssel több segítségnyújtásra is nyílik majd lehetőség a kisebb települések lakossága körében. Ez a kitörési pont magában foglalhatja a betegek, idősök gondozásának feladatát is. Ezen a téren korszerű módszerekkel (például házi gondozás megszervezése, idősök napközi otthona, kirándulások rendszeres szervezése, egyházi nyugdíjas klub stb.) eredményesen próbálkozik több gyülekezet is.

Vizsgálódásom során egyértelműen kitűnt, hogy ott van látványos fejlődés a gyülekezetben, ahol annak belső – lelki – programja és külső – közéleti – szerepe egyaránt megjelenik a helyi közélet fórumain. Az is látható, hogy ökumenikus társadalmi szerepvállalás nélkül kicsi az esély a helyi önkormányzat támogatásának elnyerésére. Ez nem

csak anyagi téren lényeges, hanem legalább ennyire fontos egyfajta PR-tevékenység szempontjából is. A helyi televízió például sok magyarországi településen vállal nagyon fontos hírvivő szerepet azzal, hogy rendszeresen tudósít helyi egyházi eseményekről is, vagy közvetíti például az istentiszteleteket. Családsegítő, krízisgondozó vagy szabadidős programok egyaránt érdeklődésre számíthatnak, de ehhez szükség van a helyi erőkre a reklám, a hirdetés, az ismertté tétel terén. Mindez a gyülekezetek hétköznapi programjait érinti, ami egy újabb szempontot is előtérbe hoz, mégpedig a gyülekezeti centrumok hétköznapi kihasználtságának kérdését, ami a legtöbb helyen nem megoldott. A probléma több szempontból való mérlegelésére érdemes több energiát szánni.

A fent bemutatott három szempont más szavakkal kifejezve azt jelenti, hogy az *ismeretterjesztő*, a *szerekettszolgálati* és a *kulturális* tevékenység minőségi és mennyiségi növekedésére hangsúlyt kell helyezni a jövőben. Ezekről elzárkózni még a legkisebb közösségeknek sem érdemes, mert csak ezeken a területeken mozogva látszik esély arra, hogy az egyháztól elszakadtakat vagy az egyházhoz eddig nem tartozókat megszólítsuk.

Következő jellegzetesség, hogy a kegyességi élet egy-egy gyülekezetben erősen a tradíció követésére épül, vagyis jellegzetesen konzervatív, olyannyira, hogy feltűnő minden formai újítás, próbálkozás vagy kísérlet a kegyességi élet terén. Megjelennek viszont több gyülekezetben különféle speciális – például egy-egy réteget megcélzó – istentiszteletek, ezekre jellemző inkább a modern, új formákkal és elképzelésekkel való próbálkozás.

Melyek a fő prioritások a gyülekezetépítést tudatosan vállaló közösségek számára ma Magyarországon?

A kommunikáció terén történő áttörés: közelebb a környezethez és az emberek mai nyelvhasználatához.

Fontosak a nem tradicionális gyülekezeti tagok számára meghirdetett programok, illetve a templomon kívüli megjelenés: meg kell tanulni kilépni a nyilvánosság elé, illetve kevesebb gátlással megjelenni nyílt fórumokkal!

Az újraindult intézmények körüli tevékenységet (iskolák, szeretetotthonok stb.) láthatóbbá kell tenni: megmutatni az egyház új arcát.

A sajtóra, médiára olyan értelemben is szükséges figyelni, hogy a belső, mélyebb lelki tartalmak megjelenjenek korszerű formákban. A média nem csupán a híradás, hanem a figyelemfelkeltés és a megszólítás eszköze is.

A lelkész egyszemélyes szerepvállalása helyett meg kell találni a legkisebb szórványban is az együttműködést és közösségi munkavégzést. Nem a „lelkészt néző” gyülekezet a cél, hanem a lelkésszel együtt cselekvő közösség. Az aktivitás új formái több gyülekezetben már megmutatkoznak.

A bátrabb megjelenés nélkül nagyon hátrányos helyzetbe kerülnek a mai gyülekezetek a társadalomban. Ehhez a közéleti nyitottsághoz szükség van több gyülekezet együttes programjaira, de az egyházi élet nagyobb rendezvénye-

inek a konkrét gyülekezeti életre gyakorolt hatására is (például egyházi napok vagy találkozók a gyülekezeti életre vonatkozó konkrét tervekkel, feladatokkal, projektekkel).

A nagyon különböző lehetőségekkel rendelkező gyülekezeteknek van ma egy jól látható közös jellemzője: keresik a korszerű életformát. Sokszor ez nem fejeződik ki meghirdetett, előre elkészített programokban, de sok azonos tevékenység zajlik a gyülekezetekben úgy, hogy talán nem is tudnak egymásról. Ha modellekről nem is szólha-

tunk a Magyarországi Evangélikus Egyházban olyan értelemben, ahogyan azok a nyolcvanas években például Németországban divatosak voltak, a tendenciák mégis azt mutatják, hogy a gyülekezetek küzdenek a korszerű kommunikációért, a megjelenésért és az aktív részvételért az átalakuló magyar társadalomban. Ezek mögött a külső küzdelmek mögött érezhető egy belső küzdelem is, annak világos látása, hogy az evangélium hirdetésének folyamatossága igényli a korszerű teológiai munkát.

75 éves az egységes lelkészvizsga

1930-ban hosszas tárgyalások után került sor egyházunkban az egyetemes lelkészsképesítő vizsga megszervezésére. Az Evangélikus Országos Levéltárban őrzött igen tekintélyes küllemű *Egyetemes lelkészsképesítő anyakönyv* mégis csak 20 bejegyzést őriz 1931–1932-ből, a lelkészvizsga ezután visszakerült a kerületek hatáskörébe. Érdekessége az anyakönyvnek, hogy a vallástanári vizsgát tett nőket együtt kezeli a lelkészvizsgázott férfiakkal, hisz a vizsga anyaga nem különbözött, csak az oklevél megjelölése volt más. A korábban végzett nők vallástanári vizsgájáról nem, csak záró szigorlatáról maradt fenn bejegyzés, így az alábbi három személy tett – adataink szerint – nőként először egyházunkban lelkészvizsgát. A következőkben saját kezű bejegyzésük olvasható az anyakönyv utolsó három kitöltött lapjáról, ahol személyi adataik is részletesen megtalálhatóak.

Pröhle Irén

Egyetemes lelkészsképesítő anyakönyv 18.

Az a szellem, amelyet családjamban magamba szívtam, s az a remény, hogy egyházunkat a vallástanári pályán szolgálhatom, vittek a vallástanári pályára, ill. a theológiára. Ezt Isten segítségével el is végeztem, ez ideig egyházi szolgálatba való beosztást nem kaptam.

Sopron, 1930. november 14-én

íjf. Blázy Lajosné Gömör Ágnes Erzsébet

Egyetemes lelkészsképesítő anyakönyv 19.

Már kora gyermekkoromtól kezdve olyan pályára kívántam menni, ahol munkássággal másokat építsek. Volt alkalmam megfigyelni Sárospatakon, hogy a női munka milyen áldásos lehet az egyház építésében: igaz, hogy apácák végezték – akkor fogamzott meg a vágy lelkemben, hogy egyházamban hasonló munkát végezzek. Már középiskolai tanulmányaim alatt teljesen ennek a célnak éltem, s csak teljesedett örömöm, amikor megtudtam, hogy elméleti útja is nyitott előttem annak, amihez lelkem vágya tapadt. Lelkipásztorom, Takács Béla örömmel bizta-

tott és erősített tervem keresztülvitelében. Így jutottam oda, ahova lelkem vágya vitt, a theológiára. A theologia minden ágába örömmel merültem bele, s hogy elvégeztem Isten segítségével – a nagy apostolnak, Pálnak az érzése elevenedik meg lelkemben; én sem mondom, hogy már elértem, vagy hogy már tökéletes volnék, hanem igyekszem, hogy el is érjem azt, amiért meg is ragadt engem a Krisztus Jézus. (Fil 3,12)

Budapest, 1931. XI. 24.

íjf. Blázy Erzsébet

Rettmann Farkasné Pankuch Piroška

Egyetemes lelkészsképesítő anyakönyv 20.

Családjamban voltak ev. papok, s tán tőlük maradt örökül a hithűség édesapámra. Hitéhez való ragaszkodását azzal mutatta ki, hogy katolikus menyasszonyától reverzálást vett. Egyébként azonban nem részesültem otthon mélyebb vallásos nevelésben, és családjamban láttam beigazolvani azt a felfogást, hogy a vegyesházasságok a vallási közöny melegágyai. Döntő befolyással volt azonban egész lelkületemre majdnem két évi hollandiai tartózkodásom. Két testvéremmel együtt voltam Hollandiában, és mindnyájunknak felejthetetlen az az idő. Ma már érettebb ésszel és tudatosan látom és érthetem azokat az értékeket, amiket gyermekfővel inkább csak megéreztem. Krisztusi szeretettel ölelte fel az a nép, legegyszerűbb tagjai is az idegen nemzet nélkülöző, nyomorgó gyermekeit. Otthont találtak ott a magyar gyermekek, szülőket és testvéreket. A vallásosság gyönyörű példáit lehetett ott látni. Ők belevitték az Igét a mindennapi életbe, a magán- és közéletbe. Ha később is az életben erőt vett rajtam a csüggedés, reménytelenség, az emberek és a világ rosszassága láttán, mint ami legfőbb akadálya Krisztus királyságának, felidéztem emlékezetemben, amit ott tapasztaltam, és újra bíztam a jó diadalában. Hollandiában tanultam és szoktam meg Bibliát olvasni, templomot látogatni. És mi, a gyerekek hoztunk a családba több vallásosságot. Édesanyám is velünk kezdett a mi templomunkba járni, és fokozatosan ismerte meg és

szerette meg egyházunkat, míg végül is két éve áttért ő is az evangélikus vallásra igaz meggyőződésből és hitből.

Középiskolai tanulmányaim alatt Aczél Anna, az első vallásstanárnő tanított egy évig hittanra és volt rám döntő hatással. Tőle tudtam meg, hogy ma már nők előtt is nyitva áll a teológia. Ettől kezdve abban láttam vágyaim teljességét, hogy a teológiát elvégezhessem, hiszen kétértelmű hajlamom találta meg itt kielégítését. Egyrészt lelkesített az a gondolat, hogy amennyire ember itt a földön közelebb juthat Istenhez, Isten ismeretéhez, azt a teológián elérhetem.

Másrészt a tanítói, tanári pálya vonzott, hisz mielőtt a teológiára gondolhattam volna, a tanári pályára készültem. A gyermekek szeretete indított erre, és a pályának az a szépsége, hogy lélek a lélekkel foglalkozik, kerül kapcsolatba. – Házasságom nem szakított el pályámtól, e nagyszámú gyülekezetben akad számomra is elég munka. Főképp a cura pastoralisban igyekszem az uramnak is segítségül lenni. Később pedig a hitoktatás munkáját is végezni.

Hidas, 1931. dec. 11-én

Összeállította: Csepregi Zoltán

SÁRKÁNYNÉ HORVÁTH ERZSÉBET

Kaptam még időt! – Mire?*

A magam választotta cím minden szava hangsúlyos. *Kaptam* még időt! Ez azt fejezi ki, hogy az idő – életem ideje – ajándék. Nem én szereztem meg magamnak, nem én harcoltam ki, mint sok mindent az életben. Mástól kaptam. Hitünk szerint életünk idejének ajándékozója maga az Isten. Ahogy erről már a Szentírás első lapjain is olvassunk, a teremtéstörténetben: *Megformálta az Úristen az embert a föld porából, és élet lehetét lehelte orrába.* (1Móz 2,7) Az idő, földi életünk ideje tehát Isten ajándéka.

Kaptam *még* időt! A közelmúltban valaki azt mondta: Az embernek 60 év után hálát kell adnia minden új évért. 70 év után minden hónapért. A 80. év után pedig minden év értelemmel megélt percért. Mert ez az idő már ráadás, amit hálaadással kell elfogadni.

Kaptam még *időt!* Ahogy telnek az évtizedek valakinek az életében, annál inkább tudatossá válik: az idő felett nem mi rendelkezünk. Sokan próbálják megfejteni: mi a hosszú élet titka? Az öröklött gének, a helyes életmód, kedvező, szerencsés külső körülmények? Ma világszerte számtalan receptet kínálnak, ami megőrzi egészségünket, növelheti éveink számát. Számtalan iparágnak jelent ez busás profitot. Hiszen ki ne akarna minél tovább élni, egészséges maradni? Ezek bizonyára sok hasznos tanáccsal szolgálnak a mai embereknek, mégsem képesek kijelölni életünk hosszát. Mert az időnk, földi életünk nem a mi kezünkben van, nem is másokéban. Hossza vagy rövidsége nem is a sors kiszámíthatatlan függvénye. Időnk felett Isten rendelkezik. A zsoltárróval együtt valljuk: *Kezdedben van sorsom.* (Zsolt 31,16) Luther és a régebbi magyar bibliafordítás is a *Zeit – idő* szót használja itt: *Meine Zeit steht in deinen Händen – életem ideje kezdedben van.* Ez nem egyszerű ténymegállapítás, hanem a reménység kifejezése. Isten szabja ki életünk idejét.

Az Istentől kapott életidőnek azonban mindig célja van.

Erre vonatkozik a cím utolsó szava: *Mire?* Mire kaptam még időt? *Jörg Zink* így jellemzi a mai ember időhöz való viszonyát: „Csak kevés ember az, akinek valóban van ideje (ti. helyesen tud élni az idejével). Ezért a legtöbb ember átrohan az életen, mint egy elhajított kő.”

Néha váratlan tragikus események döbbsentenek rá valakit élete céljára. Miért kapott még időt? Egy késő esti rádióműsorban beszélt *Dévai Nagy Kamilla* (magyar népdalénekesnő) erről a felismeréséről. Már ismert énekesnő volt, mikor tragikus autóbaleset érte. A kómából való öntudatra ébredése után egyetlen kívánság fogalmazódott meg benne: ilyen összetört nem akar tovább élni. Egyik nap a kórházi ágyához behozták az összetört autóban csodálatos módon épen maradt gitárját. Ez ébresztette arra a felismerésre: neki még élnie kell, még feladata van. S ez a feladat nem csupán az, hogy énekével tovább örvendeztesse a közönséget, hanem hogy tudását, tapasztalatát adja át a következő nemzedéknek. Így jött létre az úgynevezett „Krónikás Iskola”, ahol ma már a Kárpát-medence minden tájáról száznál több fiatal ismerkedik a magyar népdalkincssel és ápolja azt.

Engem Isten eddig megkímélt ilyen tragikus eseménytől. De egy-egy betegség, baleset után – ami végzetes lehetett volna – bennem is felmerült a kérdés: Mire kaptam még időt? Tréfásan meg szokták jegyezni, hogy minden idős ember volt egyszer fiatal, de nem minden fiatal lesz idős ember. Ha mégis, mi a célja ezeknek az éveknek? Mire kapott az ember még időt? Akár mint lelkes vagy lelkesfeleség, vagy egyszerűen mint keresztény ember. A pálya széléről ránézek az utánunk jövő nemzedékre, és döbbsenten állapítom meg: mennyire más körülmények közt élnek és dolgoznak! Olyan lehetőségeik vannak, amikről a mi nemzedékünk nem is álmodott. Nyitva előttük a világ, a technika számtalan eszköze segíti életüket és munkájukat. Mi

* Előadás Révfülöpön a bajor-magyar papnétalálkozáson.

az a többlet, amivel a mi nemzedékünk rendelkezik? Mi az, amivel az idősebbek rendelkeznek, s aminek – lehetőségeik ellenére – a fiatalabb nemzedék híján van? Ez az évtizedek alatt szerzett gazdag tapasztalatok tárháza.

Mire kaptam még időt?

Első válaszomat így fogalmaztam meg: *hogyan próbáljak tapasztalataimmal segíteni, ahol erre lehetőség van.*

A legfontosabb ezek közül a *hitbeli* tapasztalatok átadása. Az én nemzedékem életét nagyrészt a háborús évek és az azt követő diktatúra évtizedei teszik ki. Gyakran hasonlítják ezt az időt – nem minden ok nélkül – a pusztai vándorlás 40 évéhez. Visszatekintve erre az időre mégsem a nehézségek jutnak először eszembe, hanem annak megtapasztalása, ahogyan Isten ezekben a keresztyény hitünket és szolgálatunkat megpróbáló időkből jelen volt az életünkben.

Az Ószövetséget lapozva mindig rácsodálkozom: Isten népe hogyan emlékezett és emlékeztetett a pusztai vándorlás esztendeire. Soha nem a nehézségeket és szenvedéseket sorolták fel, nem a létbizonytalanság nyomasztó terhe került emlékezésükben az első helyre, hanem arról emlékeznek és emlékeztetnek, hogyan bizonyosodtak meg mindig újra Isten vezetéséről, őrző, érdemtelenül is hordozó szeretetéről. Ahogyan az út végén Józsué is összefoglalja: *Megőrzött bennünket minden úton, amelyen jártunk, és minden nép között, ahol átvonultunk.* (Józs 24,17b)

Az elmúlt két évben megjelent két könyv, amely az utolsó két évben aranydiplomássá lett lelkészek vallomásait tartalmazza. Aki ezekben beleolvasson, kívülállóként is megsejt valamit abból, amit a lelkészcsaládok ezekben az évtizedekben átéltek. Megtapasztalták Isten gondoskodó szeretetét, amikor erőtlenségben anyagi helyzetű gyülekezetekben szolgáltak. Átélték, hogy ellenséges gondolkodású emberek közt megőrizte őket. Utat mutatott nehéz döntések között. Új erőt adott, mikor hitüket kikezdte a reménytelenség, és hiábavalónak látszott Isten szolgálata.

Az a meggyőződésem, hogy nemzedékem még időt kapott tagjainak az a szolgálata, hogy a pusztában velünk vándorló Istenről szerzett hittapasztalatokat átadja bátorítással és biztatással az utána következő nemzedéknek.

Nemcsak a hittapasztalatok szerzéséhez kellenek évtizedek, de az *emberismeretben való jártassághoz is.* Mikor segédlelkészként először prédikáltam egy húsvéti textusról, főnököm jóindulatúan megjegyezte: teológiailag nem volt rossz a prédikáció, de az élet bonyolultabb, mint amit a prédikáció tükrözött. Azóta sok év alatt megtanultam, hogy az emberismerethez is meg kell érni. Fiatalos hévvel könnyen kategorizáljuk az embereket anélkül, hogy igazán ismernénk őket. Talán nem árt szégyenkezve bevallanunk, mennyi hibát követtünk el mások téves megítélésével, nem találtunk utat a másik emberhez, mert eleve félreismertük gondolkozásukat, érzéseiket.

Erre tanulságos például szolgált az az eset, amikor egy fiatal segédlelkész évtizedekkel ezelőtt (a beszolgáltatások idején) egy falusi gyülekezetben a gyülekezeti helyiségben elhelyezett táblán próbálta nyilvántartani a gyülekezeti ta-

gok istentiszteleten való részvételét. Az emberek felháborodtak, mert rögtön a politikailag kiszolgáltatott helyzetükre asszociáltak. A fiatal kollégának ez eszébe sem jutott. De tévedhet az ember még idősebb korban is, amikor valakit például hitetlennek bélyegez, ahelyett, hogy észrevenné az Isten-keresés elrejtett vágyát a másokban.

Amit én mondanék mindenkinek – ha van, aki meghallgatja –: nemcsak Isten jobb megismeréséhez, de az emberekéhez is sok türelem és alázat szükséges.

A harmadik tapasztalat, ami a hosszú évek ajándéka, *az igazság kereséséhez kapcsolódik.* A keresztyény életben ez a kérdezés szabadsága. Az ígéret földjének határánál így imádkozik Mózes: *Én Uram, Uram! Te már elkezdted megmutatni szolgálódnak nagyságodat és erős kezedet...* (5Móz 3,24) Évtizedek tapasztalata után sem tud már mindent Mózes? És miért mondja Luther is élete végén, hogy bizony, koldusok vagyunk? Mindketten felismerték, hogy bár egész életükön át szenvedélyesen keresték, kutatják az igazságot, annak csak egy töredékét ismerték meg. A teljes igazság birtokosa egyedül Isten. De nekünk feltár belőle valamit, ha alázattal keressük és kutatjuk.

Hálás vagyok azért Istennek, hogy még ma is ismeretekkel ajándékoz meg igazsága keresésében, és ezt másokkal is megoszthatom.

Mire kaptam még időt? *A mások gyülekezetében való segítő szolgálatra.* Sokszor mondják – néha a gyakorlat is ezt igazolja –, hogy nehéz az aktív életből félrevonulni. Sokak életében ez komoly krízist jelent. Úgy érzik, már leírták őket. Nem igénylik munkájukat, nem fontosak senkinek. Az aktív lelkészi – lelkészcsaládi – státusból kivonulni gyakran még több nehézséggel jár. Nem én vagyok már a gyülekezet „nagyiszteletű ura vagy asszonya”. Mások veszik át ezt a szolgálatot. De kaptam még időt, van lehetőségem a szolgálatra. Ha van elég alázat bennem, segíthetek mások gyülekezetében. A legtöbb aktív lelkész szívesen vesz ilyen segítséget. Nekem is volt aktív koromban ilyen segítségem, aki túl a nyolcvanon anyai barátnőként segítette a munkámat. Tanácsolt, bátorított, a kántori szolgálataival könnyítette a szolgálatomat. Egyik papné testvérünk ma is évente összegyűjti nyáron a kertjében a gyülekezet bibliaórási tagjait. Egy kis partit szervezve építi köztük a közösséget. Talán, ha keresi, minden nyugdíjasnak akad feladata Isten országa építésében. Csak meg kell keresni és alázattal felvállalni!

Mire kaptam még időt? *A szűkebb értelemben vett családomra.* Egyik papnétalálkozón egy papné testvérem azt mondta: Míg aktív dolgozó voltam, napi nyolcórás munkában, nem sok időm maradt a háztartásra, a férjemre. Mikor nyugdíjba mentem, megfogadtam: minden nap fokozott figyelmességgel teríték, hogy kárpótoljam a férjemet a kapkodva terített, sietve elfogyasztott ebédéért. Hiszen minden nap ünnep, amíg együtt lehetünk. Igaza volt! (Azóta is furdal a lelkiismeret, valahányszor hely- vagy időhiány miatt nem így teszek.) A kapott idő ajándéka gyermekeink hazalátogatása. Aggódo szeretettel vesznek körül

bennünket, ha valami baj ér, vagy megosztják velünk szülői gondjaikat. Hogy szívesen jönnek haza és örülnek a mi látogatásunknak, az a nyugdíjas évek külön ajándéka. Az is, hogy lakóhelyükön benne élnek a gyülekezetben.

Aki elérte már a nagyszülői státust, az tudja, milyen különös, új kapcsolat a nagyszülő-unoka kapcsolata. Néha több idő jut a velük való beszélgetésre, mint egykor a gyermekeinkre. Előszeretettel veszik elő a régi fényképeket, faggatnak a múltról vagy éppen a főzés „tudományát” akarják elsajátítani. (Egyikük például az én kézzel írt receptjeim gyűjteményét kérte karácsonyi ajándékkul. Más alkalommal édesapja német kolléganőjének mutatta meg büszkén a sok üvegnyi közösen eltett baracklekvárt.)

Mire kaptam még időt? *A hazakészülésre.*

Johannes Kuhn idéz egy mondatot az *Aufbruch in ein neues Land* című könyvében: „Az ember tovább öreg, mint fiatal.” Míg a fiatal előtt fokról fokra feltárul a világ, addig időskorban mindinkább az a fontos, hogy magunkhoz találjunk ajtót. Ne egyszerűen, céltalanul a semmire várjunk, hanem kérdezzünk a feladat, a cél után, amely még ránk

vár. Arról ír, hogy néhányan úgy tekintenek magukra időskorukban, mint egy őszi képre. Ahhoz a fához hasonlítják az életüket, amely lehullatta leveleit, és ágai csupaszon az égre nyúlnak. Pedig a fa egészen más felvilágosítást is adhatna nekünk – írja a szerző. Mit tesz akkor, ha levelei lehullanak? A haszontalant hagyja hullani, azt, amire nincs többé szüksége. Minden erejét, amiye van, belülről nyeri. Tudja, hogy csak így vészeli át a hideg időt. A fa tehát nem arra példa, mi szűnik meg és hal meg, inkább arra, hogy a lényegesre, a maradandóra koncentráljunk. Megtanuljuk a különbségtételt lényeges és lényegtelen közt.

Önmagunk megismerésénél és elfogadásánál is fontosabb – amire még időt kapunk – az Isten utáni kérdezés. Isten különös ajándéka, ha valaki időt kap dolgai rendezésére és a hazakészülésre.

A hozzám közel álló személyiség, a szív derűjét mindvégig megőrző XXIII. János pápa mondta: „A harmadik életszakasz számomra a legszebb, mert ez az örök élet viglíja.”

Ezzel a reménységgel kívánok Önöknek – magamnak – derűs, tartalmas öregséget!

MARK C. TAYLOR

Mit jelentett valójában Derrida?

2004. október 9-én Párizsban, 74 éves korában elhunyt *Jacques Derrida*, akit az utókor – Ludwig Wittgenstein és Martin Heidegger mellett – a 20. század három legjelentősebb filozófusa között fog számon tartani. Aligha akadt gondolkodó az elmúlt 100 évben, aki hozzá hasonló hatást gyakorolt volna az élet megannyi területére és a legkülönbözőbb szaktudományokra. Meglátásai nyomán filozófusok, teológusok, irodalom- és művészetkritikusok, pszichológusok, történészek, írók, képzőművészek, jogtudósok, sőt építészek kaptak olyan ösztönzést, amelynek hatására a művészetek és a humán tudományok példa nélküli megújulásának lehettünk tanúi az utóbbi négy évtizedben. És aligha akad gondolkodó, akit ilyen mélyen félreértettek volna.

Azok számára, akik szlogenek és közvélemény-kutatások alapján tájékozódnak, Derrida művei reménytelenül zavarosnak tűnnek. Tagadhatatlan, hogy nehezen összegezhető, és mondanivalójuk aligha fejezhető ki szalagcí-

mekben. Írásainak homálya azonban nem rejt el a kódot, amely által mondanivalója feltörhetővé válik, csupán visszatükrözi azt az összetettséget, „szövevsűrűséget”, amely valamennyi jelentős filozófiai, irodalmi, művészi életmű sajátja. Művei, miként a jó francia bor, csak idővel fedik fel igazi zamataikat. Minél többet időzünk felettük, annál többet árulnak el világunkról és önmagunkról.

Ami Derrida életművét oly jelentőssé teszi, az az a mód, ahogyan felfedi, hogy a legjelentősebb filozófusok, írók, képzőművészek és teológusok felismerései miként gyakorolnak hatást napjaink megoldást sürgető problémáira. Hírhedten igényes szövegeinek java része a nyugati filozófiai, irodalmi és művészeti tradíció egy-egy kanonikus alakjának körültekintő interpretációja Platónról Joyce-ig. A közismert művek korántsem kanonikus, már-már kellemtelen, „keresztül-kasul való” olvasata révén olyan, eladig rejtett jelentéseket tár fel, amelyek friss értelmezések számára nyitnak utat.

Derrida neve szorosán összefonódik a „dekonstrukció” gyakran idézett, de ritkán megértett fogalmával, amely eredetileg bonyolult írott és vizuális alkotások interpretációs stratégiáját volt hivatott jelölni, de idővel a hétköznapi beszéd részévé lett. Felelős megközelítésben a dekonstrukció stratégiája távol áll azoktól a gyakran hangoztatott félrevezető kliséktől, amelyek a lebontás folyamataként, a

* Ez az írás – az illusztrációval együtt – eredetileg a *New York Times* 2004. október 14-i számában jelent meg. A szerző a humán tudományok professzora a massachusettsi Williams College-ban és óraadó a Columbia Egyetemen (New York). Számos könyv és tanulmány szerzője, amelyek zöme a dekonstrukció teológiai vonatkozásait vizsgálja. A grafika Guy Billout alkotása. Az írás eredeti címe: What Derrida really meant, amely úgy is fordítható: Mit gondolt valójában Derrida?

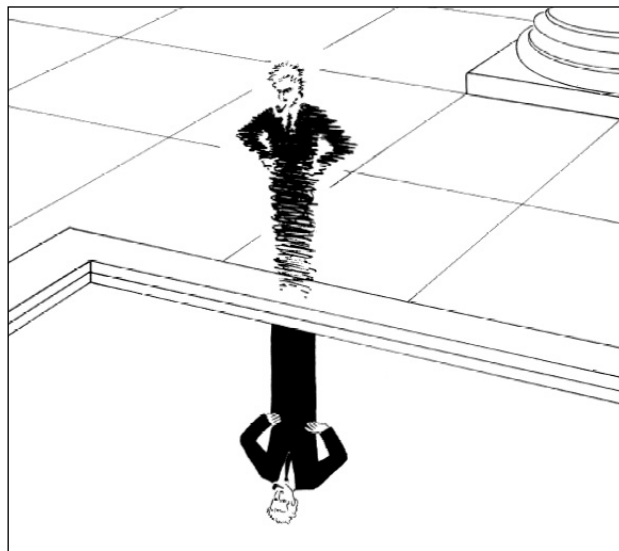
dolgok szétszedésének módszereként próbálják megragadni. A dekonstrukció irányadó megfigyelése szerint valamennyi, a tapasztalatainkat rendező, értelmező – irodalmi, pszichológiai, társadalmi, gazdasági, politikai vagy vallási – struktúra a kizárás (exclusion) aktusainak sorozata révén épül fel és rögzül. Mialatt valaminek érvényt szerzünk, valami más óhatatlanul kívül reked.

Ezek az exkluzív struktúrák könnyen elnyomóvá válhatnak, és ez az elnyomás nem marad következmények nélkül. Freudot idéző érveléssel Derrida rámutat arra, hogy az, amit elfojtunk, nem tűnik el, hanem visszatérve aláássa konstrukcióinkat, bármily biztonságosnak is tűnjenek azok. Derrida, az Algériában született és a háború utáni évek Franciaországában alkotó zsidó, aki tanúja lehetett mind a fasiszta, mind a sztálini totalitárius rendszer megvalósulásának, nagyon is jól érzékelté azoknak a hiteknek és ideológiáknak a veszélyét, amelyek világunkat ellentétpárokra osztják; jobb- és baloldaliakra, vörösökre és kékerekre, jókra és gonoszokra, a velünk és az ellenünk lévőkre. Megmutatta, hogy ezek a közvetlenül a nyugati szellemi és kulturális tradícióból kisarjadt elnyomó struktúrák miként fenyegetnek a pusztító visszatérés veszélyével. Utakat keresve, amelyek segítenek túllépni az – életünket valójában gazdagító – különbözőségek kizárására épülő sémákon, Derrida egy következetesen etikus víziót vázol elénk.

Ám baloldali támogatói és jobboldali kritikusan egyaránt félreértették ezt a víziót. Számos nagy hatású követője kezében Derrida munkásságának legfontosabb hangszói – a marginális alkotók, művek és kultúrák elemzése, a különbözőség megóvásának és a másik tiszteletének jelentősége – egy olyan identitáspolitikai eszközeivé lettek, amely – Derrida szándékával szöges ellentétben – a világot szembenálló felekre, feketékre és fehérekre, férfiakra és nőkre, melegekre és heteroszexuálisokra osztja. Ily módon az önjelölt követők elárulták Derrida alapvető törekvését, létrehozva a politikai korrektség kultúráját, amellyel felszították az immár több mint két évtizede tomboló és a közéleti vitákat ma is meghatározó kultúrharc tüzét.

Kritikusai szemében Derrida mint ártalmas nihilista jelenik meg, aki egyenesen a nyugati társadalom és kultúra alapjait veszélyezteti. Azt állítva, hogy az igazság és az abszolút értékek nem ismerhetők meg teljes bizonyossággal, bírálói szerint aláássa az erkölcsi ítélet pusztá lehetőségét is. Követve Derridát – állítják – a szkepticizmus és relativizmus síkos lejtőjére lépünk, óhatatlanul elveszítve így a felelős cselekvéshez elengedhetetlen szellemi vértetünket.

Fontos kritikai észrevétel, amely körültekintő választ igényel. Derrida – Kanthoz, Kierkegaardhoz és Nietzschehez hasonlóan – valóban állítja, hogy a tiszta igazság és az abszolút értékek kisiklanak a kezünk közül. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy le kellene mondanunk azokról a kognitív kategóriákról és erkölcsi elvekről, amelyek nélkül élni sem tudnánk; az egyenlőségről és igazságosságról, a nagylelkűségről és a barátságról. Egyszerűen fel kell

ismernünk a cselekedeteinket irányító eszmék és normák óhatatlanul meglévő korlátait és belső ellentmondásait, hogy ily módon azok nyitottak maradjanak az új kérdések és a folyamatos megújulás számára. Nincs etikus cselekvés kritikus reflexió nélkül.

Élete utolsó évtizedében Derrida figyelme elsősorban a vallás felé fordult, és életműve talán ezen a területen nyújtja a legtöbbet korunk számára. Meggyőződése szerint a vallás elképzelhetetlen kétely, bizonytalanság (uncertainty) nélkül. Akár Jahvénak, Jézus Krisztus atyjának vagy Allahnak tekintjük, tökéletlen emberek sohasem ismerhetik meg teljesen vagy ábrázolhatják megfelelően.

Korunk nagy konfliktusai mögött ugyanakkor éppen olyanok állnak, akik meggyőződéssel hiszik, hogy Isten az ő oldalukon áll. Derrida felhívja a figyelmünket arra, hogy a vallás nem nyújt minden esetben biztos alapokat ahhoz, hogy tiszta jelentést, világos célt és bizonyosságot nyerjünk. Ellenkezőleg, a nagy vallási tradíciók éppen azért oly nyugtalanítóak, mert minduntalan megkérdőjelezzik a bizonyosságot és a biztonságot. Az a hit, amelyet nem árnyal kétely, halálos veszedelmet jelent.

Ahogy a globalizáció előrehaladtával a különböző kommunikációs hálózatok révén mind közelebb kerülünk egymáshoz, érthető módon növekszik az igény az egyszerűség, az érthetőség, a bizonyosság iránt. Jórészt ez a vágy felelős a kulturális konzervativizmus és a vallási fundamentalizmus megerősödéséért nálunk és világszerte. Az igazhitűek, legyenek muszlimok, zsidók vagy keresztények, olyan hithez ragaszkodnak, amely – figyelmeztet Derrida – könnyen darabokra szakíthatja világunkat.

Szerencsére Derrida arra is megtanít, hogy a vakhit alternatívája nem a hitetlenség, hanem egy másfajta hit; olyan, amely integrálja a kételyt, és képessé tesz tisztelni a másikat, azt is, akit nem értek. Bonyolult világunkban úgy lehetünk bölcsök, ha tisztában vagyunk tudásunk korlátaival; így adunk esélyt a jövőnek.

Két évtizedes ismeretségünk folyamán többször nyílt al-

kalmam Derridával találkozni és eszmét cserélni. A beszélgetések folyamán odaadón figyelt és segítő válaszokat adott mind a diákok, mind kollégái kérdéseire. Tanárként készségesen áldozta idejét hallgatók generációi számára.

Am leginkább a kis dolgokról ismerzik meg az ember. Amikor 1986-ban családommal együtt Párizsban tartózkodtunk, Derrida meghívott bennünket vacsorára a mintegy 30 kilométerre fekvő kertvárosi házukba. Ragaszkodott hozzá, hogy értünk jöjjön a hotelba, és amikor megérkeztünk hozzájuk, karneváli maszkokkal lepte meg

gyermekünket. Hajnali kettőkor visszavitt bennünket a városba. Később, amikor a fiunk és a lányunk az ő műveivel foglalkozó egyetemi esszéiket írták, Derrida levelek és képeslapok útján bátorította őket, és számos művét is elküldte, személyes ajánlással. Derrida, aki oly ékesszólóan írt a barátság ajándékáról, e csendes – a különbözőségeken át is hidat verő – gesztusok által mutatta meg, mit jelent a dekonstrukció a gyakorlatban.

Fordította: ifj. Cserháti Sándor

BÁCSKAI KÁROLY

Gyűjtsd a tudást!

Kedvcsináló az Ablaknyitás című kötet¹ olvasásához

„Az író műve még nem készült el azzal, hogy megírták és kinyomtatták. A Rafael-kép sötét szobában vagy a 9. szimfónia kottája olyan házban, ahol senki sem ért a muzsikához: halott kincs. Az irodalmi műbe is csak akkor költözik élet, ha van, aki el tudja olvasni” – írta egykor Benedek Marcell az *Olvasás művészete* című könyvének előszavában.² Megannyi félkész művet, halálra ítélt kincset őriznek a polcok a könyvesboltokban és a dolgozószobákban. A szerzők, a kiadók és a technikusok, de még a nyomdagépek is megtették a magukét. Az olvasókon múlik, hogy életet leheljenek az alkotásokba, és befejezzék azokat a továbbgondolással, a kritikai észrevételekkel vagy akár a kikapcsolódást jelentő önfeledt műélvezettel. A könyv, egy-egy írásmű élető eleme az olvasás. Ez tartja frissen, ez teszi időszerűvé és alkalmazhatóvá a mondani valót. Az olvasás során a szöveg, a textus tágabb összefüggésbe, szélesebb valóságmezőbe, azaz kontextusba kerül. Az olvasó kimondva és kimondatlanul kérdéseket fogalmaz meg és válaszokra vágyik, asszociációi támadnak és következtetéseket von le. Az információk gyűjtése vagy a szórakozás keresése közben újabb, addig ismeretlen területek tárulnak fel előtte. Az olvasó a tulajdon életével és sorsával, ismereteivel és érzelmeivel ütközteti és így eleve-níti meg a szöveget. Benedek Marcell szerint „az olvasó mindig aktív szerepet is játszik a passzív mellett. Éppen úgy, mint a zongorista, aki a maga mulatságára eljátszik egy szonátát. Passzív szerepe, hogy a szonátát hallja; ak-

tív nemcsak az, hogy a kottát olvassa és a billentyűket le-üti, hanem az az egész megértő és átérző folyamat is, amit a zene hallása kivált belőle. Ha semmi ilyen kiváltanivaló nem volna a lelkében, akkor úgy hallgatná a zenét – akár saját zongorázását is –, mint a fűrészelést.”³

Így vár a megelevenítő befejezésre a Luther Kiadó legfrissebb tanulmánykötete, az *Ablaknyitás* is. Hogyan is lehetne teljesen kész egy olyan munka, amely ugyan a Bibliából meríti a végső igazságokat, és következetes marad a keresztény hitvalláshoz, de mégsem akar kinyilatkoztatás jellegű, lezárt tanítást adni? Miért várnánk tökéletességet egy olyan műtől, amelynek alkotói nem tekintik magukat tévedhetetlennek, ellenben tanító tanítványokként kísérletet tesznek arra, hogy tudásukat és tapasztalataikat a keresztény önismeret kérdéseivel küzdő, az egyház tanítása iránt érdeklődő kortársaiknak közvetítsék? Ezt az új kötetet is csak annak olvasása vonhatja életünk valóságmezőjébe. Az elképzeléseink és a tapasztalataink mérlegére helyezett tartalom csak így találkozhat aktuális kérdéseinkkel. A „mutuum colloquium et consolatio fratrum”⁴ mindennapi gyakorlása egy időben zárja le és hozza felszínre az egyéni és a közösségi problémákat. A praktikum mellett újra és újra szükségessé válik az elméleti tisztázás, és a gyors utánanézésen túl igény támad az elmélyült felkészülésre. A gyülekezeti szolgálatnak, egy-egy közösségi

¹ *Ablaknyitás – Keresztény önismeret falakon belül és kívül*. Szerk.: Szabó Lajos. Luther Kiadó, Budapest, 2004.

² Benedek Marcell: *Az olvasás művészete* – új, átdolgozott és bővített kiadás. Budapest, 1957. 7. o. (Előszó az 1922-es, *Bevezetés az olvasás művészetébe* című kiadáshoz).

³ Benedek, i. m. 8. o.

⁴ „A testvéri beszélgetés és a testvéri vigasztalás.” (Luther a hirdetett ige, a keresztség, az oltáriszentség és a kulcsok hatalma mellett ezt is az evangélium szolgálatának tartja). D. Martin Luther: Artikel christlicher Lehre (Articuli Smalcaldici), Pars. III. Art. IV. De Evangelio, in: *Die Symbolischen Bücher der evangelisch-lutherischen Kirche*. Bertelsmann, Gütersloh, 1928. 319. o. Ford.: D. Dr. Pröhle Károly, in: *Luther Márton négy hitvallása*. A MEE Sajtóosztálya, Budapest, 1983., 299. o.

alkalomnak, konferenciának vagy bibliaórának, a sürgősen időszerű és új utakat fűrészesz felnőttkatekézisnek, a vigasztaló lelkipásztori beszélgetéseknek, valamint a mindezeket megelőző és kísérő személyes tájékozódásnak tápláló és frissítő forrásra van szüksége. Olyan programokra, amelyek a jézusi hasonlatban szereplő gazda módjára egyszerre hoznak elő őt és újat a szellemi élestárból (Mt 13,52). Az állandó mentális készenlét konkrét, kézzelfogható segítséget igényel. Az egyházi, gyülekezeti életet belülről ismerőknek és az ahhoz kívülről, csupán alkalmanként közeledőknek egyaránt támpontok kellene. Mi vonzza az embereket az egyházhoz? Az internetes honlapokon és a más médiamegjelenéseken túl milyen jellemző képet, „Leitbild”-et⁵ tudunk mutatni önmagunkról? Egyes, eddig csupán hallomásból ismert területeken mit mondunk az etikai felelősség kérdésében tájékoztatást váróknak? A bátorító szavakon és az imádság csendjén túl mivel segítsük az élettől búcsúzót, a gyászban és a magányban vigaszra szorulókat? Hogyan igazodjunk el a liturgia, a keresztény jelképek és az ünnepek világában? Minek alapján beszéljünk az egyházak előtt megnyíló új működési területekről, közoktatási intézményeinkről, az iskolák lelki arculatáról? Hogyan közelítsünk evangélikus keresztény hitünk alapjaihoz úgy, hogy a teológiát nem állítjuk szembe a természettudományokkal, és nem mondunk le a párbeszédéről az egyéb vallásokkal sem? Miként reagálunk egyes gyülekezeti kiscsoportoknak a lelkigyakorlatok és a mélyebb keresztény spiritualitás iránti fokozott igényére?

A tanulmánykötet többek között ezekre a témákra nyit ablakot – esetenként talán túl szélesre is tárja azt. Rövidebben és tömörebben megfogalmazott gondolatok között kényelmesebben igazodna el az olvasó. A gyűjteményes jellegből adódó egyenetlenségek és a stilisztikai sokszínűség miatt nehéz áthangolódni egyik tanulmányról a másikra. Nem kényszerülünk azonban arra, hogy közvetlenül a bioetika vagy a molekuláris medicina kérdései után az úrvacsorával vagy a felszabadításteológiával foglalkozunk. A könyv olvasását lehet az elején, a közepén, sőt még a végén is kezdeni, attól függően, hogy mely téma vagy témakör kelti fel érdeklődésünket és kínál válaszokat a számunkra. Az újszerű teológiai nyelven megírt tanulmányok hangvétele a megszokottól eltérő tanulási és tanítási metodikát feltételez. A szerzőket nem érheti az a vád, hogy rabjai a szakmai rutinnak: átlagéletkoruk alatta marad a negyven évnek, a legtöbbször hittudományi egyetemünk doktorandusza. Közéjük tartozott a kötet egyik tervezője, az időközben tragikus körülmények között elhunyt Andorka Eszter. Az ő el nem készült tanulmányával szegényebb lett a gyűjtemény, az a törekvése azonban, hogy a templom falain kívül levőkhöz eljuttassuk az evangéliumot, és közel vigyük hozzájuk az egyház tanítását, az egész kötet ars poeticájává lett. Ennek a célnak az érdeké-

ben interaktív, azaz a kölcsönös hatásra épülő munka született. Nem néma és csak a szakértők által kibetűzhető, hanem az érdeklődő olvasóval, a kérdező átlagemberrel együtt megszólaló, korszerű, de nem korhoz kötött segédanyagot vehetünk kézbe.

Az *Ablaknyitás* szerkesztése során a különböző felnőtt gyülekezeti fórumokon és lelkész-összejöveteleken leggyakrabban elhangzó kérdések kerültek előtérbe. Ha nem is azzal a monumentalitással és iskolás rendszerességgel, mint a nagy testvér, az ezer oldalas német *Evangélikus felnőttkatechizmus*⁶, de a szerényebb lehetőségek ellenére ugyanolyan igényességgel állt elő ez a kortárs, magyar nyelvű evangélikus felnőtt káté. A hit közölhetőségéből kiindulva őt fejezetben igyekeznek a modern világban élő olvasót megismertetni a kereszténység alapjaival. Az első részben szereplő tanulmányok címe: A Biblia és mi, A keresztség, Úrvacsora, Hitvallás és modern élet.⁷ A témakört bevezető felvetés mindannyiunké lehet: „Vajon a mai nemzedék hogyan foglalkozik a számára szükséges teológiai kérdésekkel a mindennapi életben? Lehet, hogy a régiek módszerét ma már egyre kevesebben vállalják, de az tagadhatatlan, hogy a ma élő generáció számára is nélkülözhetetlenek az elemi teológiai ismeretek a hit gyakorlásához. Érdemes átgondolni egy kissé »másképpen« a régi tanítást modern megközelítésben.”⁸ A második rész a keresztény önismeret területére vezet. Témái: Jézus Krisztus ma, a keresztény spiritualitás, a gyógyás és a lelkigondozói beszélgetés, a vigasztalás szolgálata, az egyháztagság és az egyházi iskola. Az útmutatás itt sem marad el: „A templomi padtársak tanítják egymást élettörténeteikkel és vallomásaikkal. De ehhez is szükséges az egyre tisztuló önismeret és az alázatos életszemlélet, hogy egyre pontosabban lássuk, kik is vagyunk valójában.”⁹ A harmadik rész a keresztény ünnepeket mutatja be a modern világban. Szól a keresztény szimbólumokról, a liturgiáról, a gyülekezetben együtt élő és az istentiszteleteken együtt ünneplő nemzedékekről. Eligazítást kapunk a sokszor idegennek tűnő szertartások lényegét illetően, és segítséget ahhoz, hogy az istentisztelet mai szerkezetét jobban megismerjük. A negyedik és az ötödik rész arra válaszol, hogyan éljünk ma keresztényként, szüntelen párbeszédben környezetünkkel. A mottó itt is figyelemre méltó: „Az etikus magatartás hiánya ma sokszor jelentkezik az egyházakon belül és kívül egyaránt. Fájdalmas képek sokasága van előttünk, ha arra az eldurvult és fékezhetetlenné vált életformára gondolunk, amivel nap mint nap találkozunk ma Magyarországon. Ki ne látná azt, hogy az elnagyolt vagy elhanyagolt etikai nevelés és oktatás eredménye nagyon veszélyes az együttélés minden formája számára? A közösségek élete veszélyben van, az individualizálódás alapjaiban határoz-

⁶ *Evangelischer Erwachsenen Katechismus*

⁷ *Ablaknyitás*, 7. o.

⁸ *Ablaknyitás*, 31. o.

⁹ *Ablaknyitás*, 93. o.

⁵ Jellemző vonás, sajátosság, ismertetőjel, eszménykép.

za meg életünk sok területét. Odafordulni, felvállalni és újra felfedezni a szolidaritást az emberekkel és a teremtett világ életével kikerülhetetlen aktualitás a keresztény etika számára.”¹⁰ A természeti környezetről, a természettudományokról, a mai teológiai irányzatokról és a más vallásokról, valamint az egyházi értelmiség szerepéről olvasva arra a tapasztalatra jutunk, hogy „a hit fejlődését és a teológiai gondolkodást nem akadályozza környezetünk megismerése és az iránta érzett felelősség, hanem inkább serkenti.”¹¹ A tíz-tizenöt oldalas tanulmányokat követő szövegmagyarázat, a feldolgozást segítő kérdések, táblázatok és képek, valamint a továbbvezető irodalom jelentősen megkönnyítik a könyv használatát, az önképzést, de az anyaggal való ötletszerű foglalkozást is.

Ha az „ablaknyitás” során nem is hull minden témára egyformán világgosság, ha bizonyos területek homályban

¹⁰ *Ablaknyitás*, 265. o.

¹¹ *Ablaknyitás*, 355. o.

maradnak is, e könyv segítségével mindenképpen többet tudunk meg a hitünkről. Az összeállítás során a szerzők és a szerkesztő távlatokban gondolkodó, tanuló gyülekezetet és lelkész-kollégákat láttak maguk előtt. Olyan tanítványokat, akiknek elődei másfél évtizeddel Mohács után az első Magyarországon nyomtatott magyar nyelvű könyvhöz, a Sylvester János-féle Újszövetséghez hozzájutva, komolyan vették a fordító biztatását: "Gyűjtsd a tudást, mert látod, pusztul minden e földön / És csak a szellemi kincs élheti túl a halált."¹² A könyvnyomtatás hőskorában óriási érték volt egy-egy kiadvány. Ma jószerevel fel sem figyelünk az újdonságokra. A tarka kínálat elfeledtetne volna velünk, hogy egy-egy könyv elkészülte nem csupán a szerzőn, a kiadón és a nyomdán, de a mindenkor olvasón is múlik?

¹² Sylvester János buzdító verse tanítványához (néhai szarvas-újtemplomi kántortanító nagyapám hagyatékából).

Ablaknyitás

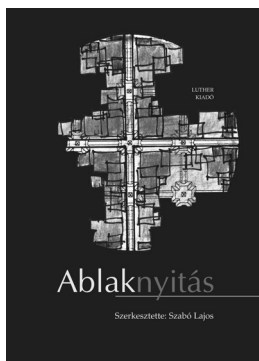
A HIT KOMMUNIKÁCIÓJA *(Szabó Lajos)*

I. A KERESZTÉNYSÉG ALAPKÉRDÉSEI MAI SZEMMEL

- A Biblia és mi *(Bartha István)*
- A kereszttség *(Korányi András)*
- Úrvacsora *(Nagy Szilvia)*
- Hitvallás és modern élet *(Smidéliusz András)*

II. TEOLÓGIA „A TEMPLOM FALAIN BELÜL”

- KERESZTÉNY IDENTITÁS
- Jézus Krisztus ma *(Cserháti Márta)*
- A keresztény spiritualitás mai kérdései *(Nánai László)*
- Gyónás és lelkigondozói beszélgetés *(Joób Máté)*
- A vigasztalás szolgálata *(Németh Zoltán)*
- Egyházhoz tartozom *(Péter Attila)*
- Az egyházi iskola *(Solymár Mónika)*

III. KERESZTÉNY ÜNNEPEK A MODERN VILÁGBAN

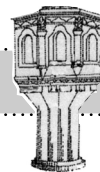
- Keresztény szimbólumok *(Zsugyel Adél)*
- Miről szólnak az ünnepek? *(Finta Gergely)*
- A keresztény istentisztelet: liturgia *(Hafenscher Károly)*
- Nagy múlt, fáradt jelen? *(Győri Péter)*
- Generációk az istentiszteleten *(Szabóné Mátrai Marianna)*

IV. HOGYAN ÉLJÜNK MA KERESZTÉNYKÉNT?

- Természeti környezet és kereszténység *(Béres Tamás)*
- Keresztény emberkép és a molekuláris medicina *(Orosz Gábor Viktor)*
- Felelősség az embertársért *(Lengyel Henriett)*
- Kortárs teológussal párbeszédben: az erőszakról és az erőszakmentes ellenállásról *(Csepregi András)*
- A felszabadításteológia jelensége és jelentősége *(Gömböcz Elvira)*

V. PÁRBESZÉD KÖRNYEZETÜNK KÉRDÉSEI ALAPJÁN

- Természettudományok és a keresztény vallás *(Kodácsy-Simon Eszter)*
- A kereszténység kapcsolata más vallásokkal *(Petri Gábor)*
- Küzdelem a jövő egyházi értelmiségéért *(Szabó Lajos)*
- Hogyan találhatok helyet a gyülekezetben? *(Krámer György)*

BÖJT 1. VASÁRNAPJA (INVOCAVIT)

• Zak 3,1–7

Kortörténeti háttér

Zakariás próféta könyve a fogságból hazaérkezők és az otthon maradtak közötti feszült helyzetben keletkezett. A fogságba hurcolt vezetői réteg (nemesek, tudósok, mesterekből) több csoportban érkezett vissza hazájába. A hazatérést az tette lehetővé, hogy Círus hódításai során megdöntötte Nabukadneccar birodalmát, és érvényesíteni tudta azt a rendeletét, amely szerint a kitelepítettek visszatérhetnek hazájukba. Ennek következtében térhetett haza a nép fogságba hurcolt része, mely hazatérés több hullámban történt. Az első csoportot valószínűleg Sésbaccar, a fogságba hurcolt Jójákin király fia vezette, a másodikat pedig Zerubbábel Kr. e. 530 körül.

A hazatérőknek számos problémával kellett megküzdeniük, többek között a szomszédos népek ellenszenvével, valamint az otthon maradtak ellenállásával. A templom helyett ideiglenes oltárt építettek, melyen megindult az égőáldozat bemutatása, de a templomépítés ügye egyre csak húzódtott. Ebben a szituációban szólal meg Haggeus próféta, akihez azután Zakariás is csatlakozik, és teszi szóvá a templom hiányát. Arról beszél, hogy a szegénység, a rossz termés, a háborúk és az éhínség nem okai, hanem következményei a templom hiányának. Ehhez csatlakozik Zakariás próféta is, melynek eredményeképpen viszonylag gyorsan megépül a templom.

Zakariás próféta könyve a 12 kispófétai könyv egyike. Két nagy részre szokták bontani. Az első rész, amely az 1. fejezettől a 8. fejezetig tart, tulajdonképpen 8 víziót tartalmaz. Ezt a 8 látomást az első és az utolsó keretbe foglalja, a köztük lévő hat pedig páronként kapcsolódik össze – bemutatva a lelki megújulás fázisait. A második nagyobb egység, mely a 9. fejezettől a 14-ig tart, nem áll összefüggésben az elsővel. Alapigénk az első rész negyedik látomása, melynek szereplői JHVH, Jósua főpap, az Úr angyala, a Sátán és az ott állók.

Exegézis

Valójában olyan ez a textus, mintha egy bírósági tárgyalást írna le. A furcsa mindössze az lehet számunkra, hogy maga a bíró az, aki védőként jelenik meg ebben a helyzetben. A bíró, aki előtt lejátszódik ez az egész szituáció, megvédi a vádlottat, elmarasztalja a Sátánt, mi több, ítéletet mond felette, és felmenti az előtte álló Jósuát. Megparancsolja, hogy a „piszkos” ruhát vegyék le róla, és öltöztessék fel hófehérbe, szimbolikusan tisztának fogadja el a vádlottat.

A harmadik fejezet irodalmi egységet képez. Textusunkban folytatódnak az éjszakai látomások, jelen látomás a város szakrális vezetésére irányítja a figyelmet.

1. v. Bizonytalan a mondat alanya: nem tudjuk, hogy JHVH vagy JHVH angyala az, aki szól. Az mindenesetre bizonyos, hogy Jósua, aki vádlott ebben a szituációban, főpapként jelenik meg előttünk. A látomás az isteni tanácskozás képével indul, mely az Ószövetségben több helyről ismerős számunkra (1Kir 22,19–22; Jób 1,6–12; 2,1–6). JHVH angyala bírőként jelenik meg, Jósua a vádlott, a Sátán pedig a vádló. Idővel kialakult az az elképzelés, hogy az istenfiak között (Zsolt 29,1) a Sátán az, aki az embereket figyeli, hibáikat nyilvánvalóvá teszi, és vádolja őket. 1Krn 21,1-ben a Sátán már olyasvalakiként jelenik meg, aki az embert bűnre viszi. Nyilvánvalóan Jósuánál valami megvetendőt állapított meg – nem tudjuk pontosan, mit –, és azt akarja elérni, hogy Isten elvesse őt.

2. v. JHVH angyala megálljt parancsol a Sátánnak. Nem azért, mert Jósua büntelen, hanem azért, mert JHVH kiválasztotta Jeruzsálemet, és Jósuát eszközként kívánja felhasználni, miután megmentette őt a fogság katasztrófájából. Erre vonatkozik „a tűzből kiragadott üszkös fadarab” formula (vö. Ám 4,11).

3. v. Jósua ténylegesen „piszkos ruhát” visel, amely a bűnt szimbolizálja. Minden bizonnyal nem személyes vétekre kell gondolnunk, inkább a nép bűnére, amelyet 2Móz 28,38 szerint is a főpaprak kell hordoznia. Amíg az nem vétetik el tőle, feladatait nem képes hatékonyan ellátni.

4. v. JHVH angyalának teljhatalma van arra, hogy elvegye a bűnt, és ennek tanúbizonyságaként a piszkos ruhát díszes ruhával váltsa fel.

5–7. v. A süveg jelen esetben a fejedelmi-királyi fejdísz jelentí (Ézs 62,3). Az angyal ezáltal Jósua főpap köré királyi erőteret von. Ehhez kapcsolódik az a követelmény, amit a 7. versben olvasunk, hogy Jósua Isten útján járjon, amely egy király működéseknek legfőbb mértéke (1Kir2,3; 3,14; 11,38). JHVH rendelkezéseinek a betartása (3,7) a parancsolatok, döntések és intelmek komolyan vételét jelenti, amit 1Kir 2,3 a királyra vonatkoztat. A ház (templom) irányítása és az udvar felügyelete a királyság idején a királyok feladata volt. A főpap azt az ígéretet kapja, hogy részt vehet az isteni tanácskozásban, ami eddig a próféták kizárólagos joga volt (Jer 23,18.22; Ám 3,7; Ézs 6,1; Kir 22,19). Jósua ezáltal a prófétai tekintély rangjára emelkedik.

Az igehirdetés felé

Simul iustus et peccator – piszkos ruhából fehér ruha. A böjti idő egyik legmeghatározóbb képe lehet ez, melyről textusunk beszél. Az önvizsgálat, melyre az időszak, amelyben élünk, különösen is indít, ezt a képet mutatja rólunk. A piszkos ruha képe különösképpen is aktuális ilyenkor. Bármennyire is vigyázunk, próbáljuk megőrizni tisztaságunkat, ezzel kell szembesülnünk. Az Isten elé állva nem állapíthatunk meg mást, mint gyarló emberi mivoltunkat, „elhasznált” életünket. De mindezek ellenére ott van a másik pólus is, a fehér ruha képe.

Nem beszélhetünk csak az egyikről vagy csak a másiktól, mindkettőről beszélnünk kell. A piszkos ruha, melyre minduntalan rávilágít az Isten törvénye, és a fehér ruha, mely Krisztus evangéliumának a fényében lesz látható mindannyiunk számára. A vádló, a Sátán, akinek örök feladata, hogy elkeserítsen, menthetetlennek mutassa számunkra életünket, legyőzött. A bíró leinti textusunkban, mely nem mást jelent számunkra, mint hatalmának végességét.

A Sátán bűnre csábít, hogy azután vádlóként léphessen fel velünk szemben, de Isten mégsem engedí, hogy ezt a kétes játszmát űzhesse velünk. Az oltár előtti lekióbból tudhatjuk, hogy Jézus átlátja a Kísértő csalafinta játékait, és szelíden, de határozottan ellenáll neki. Azt is tudjuk azonban, hogy mi sokszor esünk a Kísértő csapdájába, nem látjuk át szándékát, és gyakran elbukunk.

A böjti időszaknak egyik fontos feladata, hogy szembenézzünk bukásainkkal, emberi gyengeségünkkel, teljes mélységben átlássuk, hogy önmagunktól nem tudunk a Kísértőnek ellenállni. Méltán és jogosan vádol minket az Isten előtt. Azonban a böjti időszakban is hangzik felénk az evangélium: a legfőbb Bíró méltatlan voltunk ellenére elnémitja a vádló hangját, nem tekint bűneinkre, hanem kegyelméből könyörül rajtunk. Fehér ruhát ad nekünk, amely

a megtisztulást, az újrakezdést szimbolizálja. Nem pusztán megtisztít, hanem feladatot bíz ránk, ahogyan Jósua is: járj az én utamon és teljesítsd azt, amit rád bízam.

Észünkbe juthat Jézus több gyógyítása is, amikor a következő szavakkal bocsátotta el a meggyógyítottakat: *menj el, és többé ne vétkezz!*

Ezen a vasárnapon halljuk a vádló szavakat, látjuk beszennyezett életünket, makacsul visszatérő bűneinket. Halljuk azonban Isten felmentő szavát is, mellyel meg akarja tisztítani szívünket, egész valónkat. Nekünk is azt mondja: „Menj el, és többé ne vétkezz! Feladatot bízam rád, melyet megtisztult létezzel, tőlem kapott fehér ruhában teljesíteni tudsz.”

Egy lehetséges vázlat

1. Tekintsünk magunkra! Beszennyeződött a ruhánk.
2. Vádlóként az Isten előtt állunk.
3. Hangzik a felmentő ítélet: tiszta ruhát kapunk.
4. Az új ruhával együtt feladatot is kapunk.

Csorba János

.....

Tallózó

„A »dorgáljon meg téged az Úr...« kifejezés előfordul az ÚSZ-ben is: Júd 9. v., de a »Mózes mennybemenetele« c. kései irat közvetítésével.” (Jubileumi kommentár. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„Az egész helynek igazi értelme akkor áll előttünk, ha Krisztusról szóló bizonyágtételnek vesszük. A főpap és a Messiás király egy személy. Magára veszi népe bűneit, elhordozza érettünk a vádat és az ítéletet. A szenvedés és a halál tüzeből feltámadása által új élet gyökere és ága lesz, az a szent vesszőszál, a titokzatos tőke.” (Ravas László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„[...] a bűnbocsánatot alkalmazzuk bátran magunkra, azzal az elkötelezettséggel – essék erről is szó –, hogy ezután megbízásunkhoz méltó módon az Úr útjain kell járunk.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Amikor az egyház szénája rosszul áll, milyen gyorsan az emberek arra, hogy rámutassanak, hogy a vezetők élette sem mindig példamutató! Még hogy ővele dolgozzunk együtt? – hangzik a felháborodott kifogás. Miért nem teszi rendbe először a maga háza táját? Akkor majd szívesen dolgozunk az ő vezetése mellett...” (Cornelis van der Wal: *Kutassátok az Írásokat!* Iránytű Kiadó)

„Jósua nem védi magát. Hallgat és pirul. Elismeri, hogy beszennyezte a ruháját. Nem magyarázkodik. A bűnbánó ember = csendes ember.” (Ablonczy Dániel: *Hogy több fény legyen!* Zakariás próféta könyvének gyakorlati magyarázata. Kálvin Kiadó)

„Főpap, [...] vállalja népét Isten előtt és ezért tudja kép-

viselni Istent népe előtt. [...] A sorrend sem mellékes, először vedd magadra mások minden bűnét és nyomorúságát, azonosítsd magadat azokkal, és állj Isten elé és könnyörögj feloldásért. [...]

Itt tehát nem csak egy távoli ószövetségi figuráról van szó, nézz mélyebbre. Nemcsak közvetlenül és kizárólag Jézusról van szó Invocavit vasárnapján, az egyetlen igazi főpapról, hanem kicsit rólad is és rólam is. [...] Krisztusról nem lehet beszélni úgy, hogy ne szólnánk önmagunkról, és áldott az Isten, magunkra nem nézhetünk már Nélküle. [...] Ki az, aki más helyzetben tudhatná magát Invocavit vasárnapján, mint ez a régi Józsuá két és félezer évvel ezelőtt, mint Jézus!?” (Balikó Zoltán: *Isten iskolájában*. Luther Rózsa Alapítvány)

• • • • •

Illusztráció

(A természetfeleltiről szóló látomásban Jósua főpap, az ószövetségi közbenjáró teljesen passzív. Nincs szava. Anál szebb az angyalé: „Hát nem tűzből kiragadott üszkös fadarab ez?”)

GONDOLATOK

„Hálát adok neked, Uram, amiért hosszabbra nyújtottad életemet, mint a legtöbb kortársamét. Mielőtt becsuknád a könyvet, engedd meg, hogy előbb elolvassam még mindazt, amit ez ideig nem tudtam elolvasni.

Pusztaságnak látom eddigi életemet, mert nem ismertelek téged eléggé. Add, hogy ez a pusztaság kizöldüljön és kivirágozzék, ha életemre rá is borult az ősz...”

(Alexis Carrel, Nobel-díjas orvos imájából)

„A természetfeletti... csodálatosabb, mint a csoda... a természetfeletti sokkal nagyobb »méltóságot« ad az embernek, sokkal inkább lényege fölé emeli, mivel teljesen összeérhetetlen ezzel... a természetfelettit nem lehet egyedül az *ingyenesség* jegyével definiálni; mégis végtelenül inkább ingyenes, mint bármilyen más jótétemény lehetne...”

(Henry de Lubac: *A természetfeletti*)

„Szomorúan köszöntöm azt az embert, aki lehettem volna.”
(Nikolaus Lenau, magyarországi születésű német költő a halálos ágyán)

TÖRTÉNET

(Isten előtt)

...Minthogy a pap még mindig nem jelent meg, kötelességemnek éreztem, hogy kifejezzem szerencsétlen barátomnak sajnálatomat a késés miatt, mely esetleg megfosztja őt attól a vigasztalástól, melyet az Egyház tartogat a haladókknak. Úgy látszott, mintha nem hallaná szavaimat. De néhány pillanattal később kezét rátette az enyémre, míg tekintete tisztán jelezte, hajoljak közelebb hozzá. Ekkor érthetően, jóllehet végtelen lassan ezeket a szavakat

ejtette ki, melyeket tudom, hogy pontosan adok vissza: „Mit számít ez? Minden kegyelem.”

Azt hiszem, utána rögtön meghalt.

(Georges Bernanos: *Egy falusi plébános naplója*
– a plébános halála)

VERS

Pilinszky János: 1970. december 22.

Rühes ebek, vérzünk a párnán.

Gyönyörűek vagyunk.

Azután csak ügyetlenek

és halhatatlanok.

BÖJT 2. VASÁRNAPJA (REMINISCERE)

• Ézs 50,4–10

Bevezető

Az egyházi esztendő ószövetségi textusaihoz remek segítséget kaptunk „Az Ószövetség a szószeréken” előkészítő füzetben. Így a textus exegézisétől eltekintek. Csak annyit jegyzek meg, hogy igénk Deutero-Ézsaiás egyik ritkábban előkerülő, de igen lényeges része. Az Ebed Jahve-énekek sorában az egyik legtöbbet vitatott szakasz, amely igazából a 9. verssel ér véget. A 10. és 11. vers inkább az 51. fejezettel mutat egységet. Mégis a textusnak ebben a formájában a 10. vers mintegy előreviszi és biztatja az olvasót, hogy Istenbe vesse bizodalmit. Ez az Istenben való bizakodás sűt át az egész szakaszon, és ebben az Istenbe vetett hitben szeretne erősíteni bennünket is a szerző.

Igehirdetési vázlat

„A filozófus Karl Jaspers egyszer azt mondta: »A világban az számítson keresztyénnek, aki annak tartja magát.« Ez kétségtelenül szimpatikusan hangzik, de sajnos álokoskodás. Ha ugyanis ezt az elvet át akarnánk vinni más területekre, akkor például ezt kellene mondanunk: zenésznek az számítson, aki annak tartja magát. Nem kell többé azal foglalkoznia, hogy megtanuljon kottát olvasni, vagy valamilyen hangszeren játszani, elég, ha zenésznek tartja magát. Avagy: filozófus az, aki annak tartja magát. Miért kellene Platón vagy Arisztotelészt olvasnia, és behatóan foglalkoznia velük? Hiszen elég, ha annak tartja magát...”

Mit jelent keresztyénnek lenni, és ki a keresztyén, ezt nem én döntöm el, sem valaki más ember, még az egyház sem(!), hanem egyedül Krisztus. Kicsoda tehát a keresztyén, és kit kell annak tartanunk? A választ a Bibliában találjuk meg...” – írja Klaus Douglass *Megalapozott hit* című könyvében. És bár tudom, hogy alapigénk ószövetsé-

gi szakasz, mégis ebben a textusban úgy érzem, benne rejlik a válasz a tanítványság lényegére nézve.

Megtudjuk a szakaszból ugyanis, hogy *a tanítványt az Úr tanítja meg beszélni.*

Nem arról van szó, hogy valami különleges képességgel ruházna fel Isten, amikor tanítványai leszünk. Hogy mindannyian Aranyszájú János módjára valami különös retorikai képességet kapnánk. Sőt még csak arról sincs szó, hogy tanítványként mindig tudnánk, mikor mit kell mondanunk. Illúzió lenne azt gondolni, hogy mi minden helyzetben tudjuk az éppen megfelelő, helyes választ. Isten különös kegyelme az, amikor egy-egy alkalommal a megfelelő szavakat tudjuk mondani. A tanítvány alázatához tartozik, hogy ne mesterkedjék a tökéletes ember képének kialakításán másokban önmagával kapcsolatban. (Erre tudjuk jól, hogy milyen kifinomult módszereink vannak.)

De arról igenis szó van, hogy Isten megtanít bennünket, tanítványait a tiszta beszédre és a vigasztaló szóra. És érdekes az is, hogy az igében csak ezt az egy mondatot olvassuk: *Hogy tudjam hirdetni igéjét az elfáradtaknak.* Nem ez a legfontosabb? Nem ez lenne a mi feladatunk is igehirdetőként? Vajon mennyi erőt merítenek szavainkból gyülekezeteink tagjai? Vajon nem többet szólunk-e valami egészen másról, valami másodlagosról, ahelyett, hogy a vigasztalás igéjét szólnánk? Ráadásul azok felé az emberek felé mondjuk ezt, akik talán belefáradtak a sok beszéd hallgatásába. Az afféle szónokok hallgatásába, akik csak beszélni tudnak, de mondani nem mondanak semmit.

Az Úr tanítványa olyan ember, aki nem csak „beszélni tud”, de mondanivalója is van. Van üzenete az elfáradtak számára. Ez az üzenet pedig így szól igénk utolsó mondatában: *Aki sötétségben jár, és nem ragyog rá fény, bízson az Úr nevében, és támaszkodjon Istenére!*

Ez a másikat biztató, jó szó hiányzik sokszor igehirdetéseinkből, és ami még szomorúbb, testvéri beszélgetéseinkből is. Ahelyett, hogy biztatnánk, inkább elszomorítunk. Ahelyett, hogy bátorítanánk, inkább tovább fokozzuk a keserűséget.

Persze csak az a tanítvány tud bátorítani, aki maga is tud bízni Isten új erőt adó kegyelmében. Csak az a tanítvány tudja mondani Istennek ezt az igéjét, akit Isten tanított meg beszélni. Aki maga is átélte, hogy Istenben bízva nincs reménytelen helyzet. Istenre figyelve még a nyomasztó sötétből is van kiút.

Éppen ezért fontos igénk második üzeneteként az, hogy *a tanítványnak meg kell tanulnia hallgatni is.*

Azt mondják, azért van két fülünk és csak egy szánk, hogy többet hallgassunk és kevesebbet beszéljünk. Ez a tanítványra is jellemző kell, hogy legyen. Hiszen az a tanítvány, aki csak a magáét mondja, és közben nem figyel Urára, könnyen veszíti el a kontrollt önmaga felett. Sőt ott van a veszély, hogy elveszítheti magát a mondandót – az üzenetet – is.

Meggyőződésem, hogy ezért szólnak igehirdetéseink is oly sokszor másról, mint amiről szólnunk kellene. Mert mindnyájunknak meg kell hogy nyissa fülét az Úr. Erre hív az a Szentírásban sokszor elhangzó misztikus és talán bosszantó felszólítás is, hogy *akinek van füle, hallja!*

Csak az Úr adhat ugyanis halló füleket az ő igéje meghallására. Ő, aki *minden reggel fölébreszt engem, hogy hallgassam tanítványként.* Ő ad nyitott fület és nyitott szívet arra, hogy ne csak hallgassam, de be is fogadjam az ő beszédét.

A harmadik dolog, ami kiderül a tanítványságról, *hogy kitartás kell hozzá. (Én pedig nem voltam engedetlen, nem hátráltam meg.)*

Mert a tanítványi sors nem diadalút. Sokkal inkább böjti út, keresztút. Mert akit megérint az igazság öröme, és annak – a világtól teljesen idegen - szabadsága, az nem kerülheti el a *gyalázkodást, a köpködést.* Erre figyelmezteti, és egyben erre is hívja el a mi Urunk az ő tanítványait a Hegyi beszéd elején. *Boldogok, akiket az igazságért üldöznek, mert övék a mennyek országa. Boldogok vagytok, ha énmiattam gyaláznak és üldöznek titeket, és mindenféle rosszat hazudnak rólatok...*

A tanítványi sors velejárája tehát mindez, ahogy az Úr szenvedő szolgálója is hirdeti ezt nekünk. Ő azonban nem a sebeit nyaldosó, önmagát még hazugság árán is tisztára mosó ember számára mindig is adódó kiskaput választja, hanem inkább vállalja az igazság minden következményét.

De hogy miért tud így tenni? A válasz a 8. versben van: *Közel van, aki igazságot ad nekem.* Ez az oka a tanítvány kitartásának. És itt nemcsak a majdani igazságszolgáltatásban bizakodó ember szavai szólalnak meg, hanem azé az emberé, aki az Isten közelében éli életét. És tudja: *az én Uram, az Úr megsegít engem.* Csak ez az erős bizalom segíti át a tanítványt minden kudarcon és megaláztatáson. Erre a hitre lehet rámutatni az evangéliumi történet alapján is, ahol a kánaáni asszony kitartása kerül elénk ezen a vasárnapon (Mt 15,21–28). Valahogy ezt kellene megtanulnunk nekünk is!

A régi keleti mondás azt tartja: „Ha nem pusztít el az ütés, akkor megerősít.” Sajnos mi legtöbbször inkább megkeményedünk, ahelyett, hogy megerősödnénk. Mert az ütések és pofonok megkeményítik szívünket. De hogyan lehet – vagy egyáltalán lehet-e – megkeményedés helyett inkább megerősödni? Csak Jézusra nézve. Belőle erő merítve. Arra a Szervedő Szolgára tekintve, aki még az őt gyalázókért, az őt kínzókért is tud imádkozni a kereszten.

Őréa tekintünk böjt második vasárnapján is, aki azért járta végig a böjti utat, hogy ne nekünk kelljen bizonygatni, hogy mi az ő tanítványai vagyunk. Hanem hogy legyen kibe kapaszkodnunk. Hogy az Istenben bízó, kitartó hit tanúskodjék arról, hogy ma is lehet hívő emberként élni, az ő lábnyomában járni.

Baranyay Csaba

Tallózó

„»Az Úr szolgálja« az ideális Izráel, a megszentelt kisebbség, amely kész szenvedni és meghalni hitéért. Készek tűrni [...] azoktól a testvéreiktől, akik vakok és süketek a kor jeleivel és Isten céljainak megvalósításával szemben.” (Hertz Biblia jegyzetei. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„A nehéz *lá'út* szót a LXX *la'anót*-nak (»hogy válaszoljak«), a Targum *lir'ót*-nak (»hogy legeltessem«) mondja.

[...] nem is panaszénekek tartja[...] A panasz helyett a szenvedés tudatos vállalásával találkozunk. [...] a próféta önvallomásának tartják még a kollektív magyarázati mód hívei is.” (Jubileumi kommentár. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„A »tanítvány« a lamad, »tanít« ige passzív formája; előbb meg kell tapasztalni azt, amit másoknak továbbadunk.” (*Jeromos Bibliakommentár*. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„A szenvedő szolgál sorsa prófécia. [...] határozottan Jézus szenvedésének útjára mutatnak.

[...] nem lehet szó istenfélelemről, ha a szolgál szavára nem figyelünk.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Nem vádolhatják a Szolgát [...], hogy a felsőbbrendű és szenttelen távolságtartás előnyös helyzetéből szemléli az eseményeket. [...] senki nem fizetett nagyobb árat az engedelmisségért. Ő a tökéletes tanítvány.

[...] Soha nem lesz Isten népének olyan nemzedéke, amely maradéktalanul betölti a hitnek és az engedelmisségnek azt a mértékét, amit Isten elvár tőle. [...] Lesznek olyanok, akik annyira megkeményednek [...], hogy végül már nem is tartoznak Isten népéhez.” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat Kiadó)

„[...] ezek közé kerülünk, akik hitelesen így beszélhetnek: »az én Uram, az Úr«. Nem jó Istenről személytelenül szólni. [...] Nem külön órára jár a keresztény ember, hanem együtt él az ő Urával.

[...] Tanítványként beszél. Nem megszokottan, nem a világ módján, nem az értelmünkől diktáltan, vagy érzelmeinktől megszabadulva. [...] Isten országának friss üzenetét úgy, amint az Atya ajkáról jön az élet, az erő, mert különben nem tudjuk szólni az ő Igéjét, csak így. [...]

[...] minden reggel felébresztettél engem és meggyógyítottad fületem, hogy halljam a Te szavadat [...]. Ez az, mi a tanítvány számára nélkülözhetetlen.” (Balikó Zoltán: *Isten iskolájában*. Luther Rózsa Alapítvány)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

„– A kötelességet arról ismered fel – mondotta atyám –, hogy nem a te dolgod megválasztani.

Ezért tévednek azok, akik tetszeni igyekeznek. És hogy

tetszeni tudjanak, hajlékonyan, alakíthatóan viselkednek. És eleve engednek minden kívánságnak. És mindenben csálnak, hogy olyannak mutakozzanak, amilyenek kívánják őket.”

(Saint-Exupéry: *Citadella*)

„– A remény az igazságból ered – írja Norwid. Ezek a szavak elsősorban azt jelentik, hogy már maga az igazság is remény.”

(József Tischner, lengyel filozófus)

TÖRTÉNET

Bodelschwinget, a német evangélikus lelkipásztort felkereste egy fiatalember.

Elmondta, hogy szeretne a távoli missziókban hithirdető szolgálatot végezni. A tapasztalt lelkipásztor óvatosan fogadta a lelkes ajánlkózást. Hátha csak pillanatnyi föllángolásról van szó. Ezért így szólt a fiatalemberhez: Menj el az orvoshoz, vizsgálta meg magát, hogy el tudja-e viselni a trópusi éghajlatot.

Az ifjú engedelmeskedett, és az orvos ezt mondta neki: ha trópusi vidékre utazik, ott esetleg egy esztendeig bírja az éghajlatot. Ezzel a diagnózissal ment vissza Bodelschwinghez, aki megkérdezte: ön ennek ellenére kitart szándéka mellett, és hajlandó Távol-Keletre utazni? Igen, kész vagyok rá, hangzott a határozott válasz. Akkor menj, Isten nevében! Az illető nem egy, hanem ötven évig működött a missziókban.

VERS

Armand Robin anarchista író egy börtön kórházában fejezte be életét. Halála után jegyzetei között találták meg ezt a vallomást:

Ha az emberek elvetik a hitet
a felvilágosultság nevében,

kioltják a világosságot.

Ha tagadják a lelket az értelem nevében,
ezzel eltörlik az értelmet.

Ha megszüntetik az irgalmasságot
az igazságosság nevében,

ezzel az igazságosságot szüntetik meg.

Ha eltörlik a szeretetet a testvériség nevében,
ezzel eltörlik a testvériséget.

Ha eltörlik a szentséget a zseni nevében,
ezzel megszüntetik a zsenialitást.

BÖJT 3. VASÁRNAPJA (OCULI)

• Ézs 43,22–25

Exegézis

A próféta jogi kifejezéseket használ, és visszanyúl a múltba. Isten vádbeszédét közvetíti, mielőtt kihirdeti a boldog hírt. Ez fontos, nehogy azt gondolja Isten népe, hogy amikor Isten kegyelmes, akkor csupán a kötelességét teljesíti. Nem, hanem atyai szíve munkálkodik ilyenkor. Isten népét és az emberiséget is gyakran megkísértette Voltaire gondolata: Isten majd megbocsát, az a mestersége. Isten rámutat a nép bűneire. Különös, hogy nem a szociális bűnököt támadja, mint a fogság előtti próféták, hanem a kultuszt, azt, amire Izrael a legbüszkébb volt. Ugyanazt a radikális kritikát találjuk itt, mint Ámósnál (5,22–26) és Jeremiásnál (7,21–23). Ezek a próféták nem mindenestül a kultuszt támadták, hanem annak öncélú, megüresedett voltát. A pogány kultusz mintájára Isten mintegy kifizették az áldozatokkal. A kultusz az ember és Isten kapcsolatának nem a kiindulópontja volt, hanem a lezárása: mi megtettük a magunkét, most Isten következik.

A választott nép azt gondolta, hogy ők hordozzák Isten a világban, pedig ez pontosan fordítva igaz. *Tudjátok meg, hogy az ÚR az Isten! Ő alkotott minket, az övéi vagyunk: az ő népe és legelőjének nyája.* (Zsolt 100,3)

Különösen izgalmas, hogy ez a prófécia a babiloni fogságban hangzott el, ahol már évtizedek óta nem volt kultusz. Hiába emlegetitek, hogy amikor folyt a kultusz, akkor minden rendben volt, akkor is Isten kegyelme tartotta meg a népet, és Isten ma sem gyengébb. Az áldozatokra, amelyeket Isten rendelt el, most ítéletet mond, mert az áldozatok öncélúak lettek, önmutogatássá váltak. Az istentisztelettel, a kultusszal – bár sok fáradozásba került – nem Istent hívták segítségül, hanem Isten feltételezett igényeit elégitették ki azért, hogy ő is ugyanezt tegye velük. Sokszor halljuk: „Bezzeg amikor még kötelező volt a hit-tan, amikor még mindenki a gyülekezethez tartozott...” Lehet, hogy ez egy szebb, áhítottabb külső, de az is Isten megtartó szeretetéből valósult meg. S ma is van helye az áldozatnak, ahogy Babilonban is megvolt a helye az istenes életben áldozati oltár és templom nélkül. Itt megemlékezhetünk Jézus beszélgetéséről a samáriai asszonnyal: *Az asszony így szólt hozzá: „Uram, merítő edényed sincs, a kút is mély: honnan vennéd az élő vizet?”* (Jn 4,11)

Ma megtartjuk az istentiszteletet, ám az élet olyan bonyolult, hogy itt nem Isten tud segíteni, mély a kút, itt az én ügyességemre, az én szorgalmamra van szükség. Nem is hívom Istent segítségül, mert nem tud segíteni.

Meditáció

Dietrich Bonhoeffer ezt írja a drága és olcsó kegyelemről:¹
„A keresztyénség terjedésével és az egyház növekvő el-

világiasodásával a drága kegyelem felismerése lassan elveszett. A kegyelem a keresztyén világ közkinccsévé vált, melyhez olcsón hozzá lehetett jutni. A római katolikus egyház azonban az első felismerés egy maradványát megőrizte. Döntő jelentőségű volt, hogy a szerzetesség nem vált el az egyháztól, s az egyház bölcsessége, hogy a szerzetességet elviselte. Itt, az egyház peremén volt az a hely, ahol éberren tartották azt a felismerést, hogy a kegyelem drága, hogy a kegyelem magában foglalja a követést. Az emberek Krisztusért elhagyták mindenüket, amijük volt, és megkísérelték, hogy naponta gyakorolják a követést Jézus szigorú parancsainak engedelmeskedve. Így a szerzetesi élet élő tiltakozás lett a keresztyénség elvilágiasodása, a kegyelem olcsóvá tétele ellen. A szerzetesség döntő hibája nem abban volt, hogy szigorú követésben járta a kegyelem útját – abban távolodott el lényegileg a keresztyénségtől, hogy az kevesek külön teljesítményévé lett, külön érdemszerzés igényével lépett fel. Amikor Isten – szolgálja, Luther Márton által – a reformációban a tiszta, drága kegyelem evangéliumát feltámasztotta, Lutherral megjárta a kolostor útját. Luther szerzetes volt. Mindent elhagyott Krisztusért, tökéletes engedelmeségben akarta követni, a keresztyénséget igyekezett komolyan megélni. Lemondott a világról, és a keresztyén munkához látott, megtanulta az engedelmeséget Krisztus és egyháza iránt, mert tudta, hogy csak az engedelmes tud hinni. A kolostorba való elhívás Luther teljes életét igénybe vette, de csődöt mondott az Istenhez jutás útja dolgában. Isten az Írás által megmutatta neki, hogy Jézus követése nem egyesek érdemszerző, rendkívüli külön teljesítménye, hanem minden keresztyénhez szóló isteni parancs.

Luther útja a kolostorból vissza a világba a legélesebb támadást jelentette, amelyet valaha a világ ellen intéztek az őskeresztyénség óta. A szerzetesek világról való lemondása gyermekjáték volt ahhoz képest, amelyben a világ részesült, a világba visszatérő által. Most frontális támadásra került sor. Jézus követését magában a világban kell megélni. Amit a kolostori élet sajátos körülményei és könnyítései között külön teljesítményként gyakoroltak, az minden keresztyén számára a világban szükségszerű követelmény lett. A Jézus parancsa iránti tökéletes engedelmeséget a hivatás mindennapi gyakorlása közepette kellett megvalósítani.

[...] Kegyelem volt [a fölismerés], mert víz volt a szomjas földnek. [...] Drága volt a kegyelem, mert nem adott felmentést a cselekedetek alól, hanem végtelenül kiélezte Jézus elhívását: Kövess engem! Éppen amiben drága volt, abban volt kegyelem, amiben kegyelem volt, annyiban volt drága. Ez volt a reformátori evangélium titka, a bűnös megigazolásának titka.”

A történelemben visszatérő gondolat: mi hordozzuk Istent. Sokan gondolnak az 1990 előtti időre úgy, hogy mi,

¹ *Válogatás Bonhoeffer legismertebb műveiből.* Kiadja a MEE Sajtóosztálya. Budapest, 1988. 11–12. o.

a hűségesek átmentették az egyházat, Istent egy új időre. Csak hálával gondolhatunk azokra a most már idősödő testvérekre, akik hűséges tagjai voltak a gyülekezeteknek 1990 előtt. Anélkül, hogy megsértenénk őket, tudatosítanunk kell bennük: őket is Isten tartotta meg, és minket is, akik akkor hallgattunk a hívó szóra, és a lelkeszi pályára indultunk.

Ma fontos az egyházban a sok új ember, a gyülekezetek fizikai meglétét nagyban segítik: a vezető emberek tekinthetőségükkel, a vállalkozók pénzükkel. Várjuk őket, és számíthatunk a segítségükre, de nekik is tudniuk kell, hogy Isten hordozza őket.

Régi épületeken gyakran látunk szép erkélyeket, amelyeket gipszből készült izmos emberek tartanak. Ez a látszat, a valóság pedig az, hogy az erkélyt és a gipsz izomembert is az épület gerendázata tartja. Az eredmény látványban is nagyon szép. A kettősség irodalmi megfogalmazása sem ritka, az alábbi vers is jó példa erre.

Túrmezi Erzsébet: *Lábnymok*

Álmomban Mesteremmel
tengerparton jártam, s az életem
nyomai rajzolódta ki mögöttünk:
két pár lábnyma a parti homokon,
ahogy Ő mindig ott járt énvelem.
De ahogy az út végén visszánéztem,
itt-amott csak egy pár láb nyoma
látszott, éppen ahol az életem
próbás, nehéz volt, sorsom mostoha.
Riadt kérdéssel fordultam az Úrhoz:
„Amikor életem kezdedbe tettem,
s követődnek szegődtem, Mesterem,
azt ígérted, soha nem hagysz el engem,
mindennap ott leszel velem.
S most visszánézve, a legnehezebb
úton, legkínosabb napokon át
mégsem látom szent lábad nyomát!
Csak egy pár láb nyoma
látszik ott az ösvényen.
Elhagyta a legnagyobb ínségben?”
Az Úr kézenfogott, s szemembe nézett:
„Gyermekem, sose hagytalak el téged!
Azokon a nehéz napokon át
azért látod csak egy pár láb nyomát,
mert a legsúlyosabb próbák alatt
téged vállamon hordoztalak!”

Az igehirdetéshez

Istentiszteleteink középpontjában mindig az értünk munkálkodó Isten áll. Szemeink órá néznek, vagy kinézünk a világból. Isten a munkáját Jézus Krisztusban, a Bárányban

végzi el. A megölt és feltámadt Bárányban. Az ünnepeink Jézus Krisztusról szólnak, az ő küldetésének a titkát tárják elénk. Jézus Krisztus küldetése a megváltás volt. A sok igehirdetés, tanítás, amely minden ember számára kincs, nagypéntek és húsvét nélkül csak javíthatná az emberi életet. Jézus Krisztus azonban nem javíthatta az emberi életet. Ő megváltotta életünket a hiábavalóságtól. Ha életünknek is a megölt és feltámadt Bárány lesz a középpontja, akkor döntő változás megy végbe benne.

Félelemmel járuljunk Isten elé

A világ tele van félelemmel, az életünk is. Egész bensőnk mondja: elég a félelemből! Legalább itt, a templomban ne kelljen félni. Luther így tanít az első parancsolatról: „Istent mindennél jobban félnünk és szeretnünk kell.” János apostol pedig arról tesz bizonyosságot, hogy a szeretet kiűz minden félelmet. Hogyan lehet akkor a félelem és a szeretet együtt? *A szeretetben nincs félelem, sőt a teljes szeretet kiűzi a félelmet; mert a félelem gyötrelemmel jár, aki pedig fél, nem lett tökéletessé a szeretetben.* (1Jn 4,18)

Akit igen nagyon szeretünk, annak igen nagy gonddal választunk ajándékot. Nagyon vigyázunk arra, hogy meg ne bántuk. Vigyázunk, nehogy olyat mondjunk vagy tegyünk, ami ellenére van. Ezzel szeretetét nem veszítjük el, mert nagyon szeret, de mégsem akarunk ellene tenni. A kölcsönös szeretet a kapcsolatunkat nem teszi bizalmaskodóvá. Ma ezt persze nehezen értjük meg, mert ma, ha két ember közelebb kerül egymáshoz, mindjárt gátlás nélkülivé lesz a kapcsolatuk. Különösen fiatal testvéreink életében figyelhetjük ezt meg, de idősebb korban is. Isten nagyon szeret minket, munkálkodik értünk, a viszontszeretetünket ne könnyed bizalmaskodással akarjuk megmutatni. Böjtben Jézus Krisztus keresztyéne figyelünk. Keresztyéne vád ellenem, bűneim ellen. Jézus Krisztus az életét adta értünk, aki személyválogatás nélkül fog ítélni. „Szelíd szemed, Úr Jézus, jól látja minden vétkeket.” (EÉ 385)

De ez az ige felszabadít a félelemből. *Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen. Mert az Isten nem azért küldte el a Fiút a világba, hogy elítélje a világot, hanem, hogy üdvözüljön a világ általa.* (Jn 3,16–17) A vádló szó is féltő szeretetből táplálkozik.

Ha Jézus Krisztus lesz az életünk központja, új értékrend alakul ki benne

Önáltatás lenne, ha azt mondanánk, hogy mióta Isten lett az Istenünk, ő lett az első az életünkben, azóta eltűnt az életünkben néhány dolog. Hamis lenne azt mondani, hogy a pénz, a család vagy a lakás számunkra már nem kérdés. Földi életünk alatt ugyanazokkal a dolgokkal találkozunk, mint minden más ember. Ugyanúgy, mint mindenki, mi is élünk a világ javaival, kincseivel. Nem vonjuk ki magunkat a világból. Ha villanyt kapcsolunk, ha vizet engedünk a csapból, sokak munkájának gyümölcsét vesszük igény-

be. De ezek mind megfelelő helyre kerülnek az életünkben. Isten atyai szeretetét látom bennük, aki nagyobb is náluk.

Ez a mi hitünk, reménységünk

Sok kép ábrázolja a megölt Bárányt, aki leroskadva is magasra emeli a győzelmi zászlót. Jézus Krisztus halála nem vereség. Jézus Krisztus halála győzelem az engedelmesség útján. Győzelem a Gonosz felett. Győzelem az emberiség megmentése útján.

Ez az a hit, amely életünk biztos horgonya. Látom a fényt, amely messze odaátról világít, de sugarai lábaimhoz érnek, és itt biztos, jó utat mutatnak.

Jézus Krisztussal a szívemben itt lesz békességem, bátorságom. S ez a békesség itt látható lesz rajtam.

Így lesz valóság a prófécia: *Hanem te voltál az, akinek én szolgáltam vétkeid miatt, te voltál az, akiért fáradoztam bűneid miatt.* (Ézs 43,24)

Szabó Vilmos

.....

Tallózó

„Nem áldozataidnak köszönheted szabadulásodat, melyeket nem mutattál be. A fogságban, melybe a próféta helyezi magát látomásában, [...] nem mutathattak be áldozatot, mivel a törvénytörő áldozathely, Jerusalemben, nem volt birtokukban.” (Káldi Biblia jegyzetei. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„Mint sok mai modern embernél, kétségbeejtő hanyagság mutatkozott a vallási dolgok iránt. »Ez [...] általános és kétségtelenül vonatkozik a száműzöttek nagy részére; de nem zárja ki egy vallásos lelkületű kisebbség létezését, amely imában öntötte ki szívét Isten előtt.«

[...] Isten maga kezdeményezi Izráel vétkeinek eltörlését. Ez [...] még Hóseá és Jeremiás eszméivel szemben is előhaladást jelent.” (Hertz Biblia jegyzetei. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„Feltehetőleg válasz ez a nép számára, mely igazságtalansággal vádolta Istent a babiloni fogság miatt [...] nem a szociális bűnök ostromozza, mint a fogság előtti próféták, hanem a kultuszt, azt, amire Izráel a legbüszkébb volt. [...] Nem Isten »szolgáltatta és fárasztotta« népét, hanem – szinte lefordíthatatlan szójátékkal – a nép adott munkát Istennek, »szolgáltatta és fárasztotta« Istenét bűneivel! Ez volt az egyetlen »teljesítménye.«” (Jubileumi kommentár. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„A szabályszerű istentisztelet is lehet mellébeszélés. Fáradozásom is fáraszthatja Istent, ha vétkeimet óhajtom kendőzni vele.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„A 22. vers első szavai [...] hangsúlyosak: »De nem engem hívtál segítségül« [...]. [...] Izráel istentisztelete olyan yira színjáték volt, [...] hogy az Úr egyáltalán nem is tekintette istentiszteletnek. [...] Jákób szerepel [...] azt hangsúlyozza, hogy [...] Izráel [...] egész történelmén ke-

resztül folytatta ósátyja vétkeit [...] a nemzedéket, amelyik elszenvetde a [...] fogságot, szégyenteljes múlt kísértette. [...] A múltat semmilyen pszichológiai fogással nem lehetett kitörölni a tudatukból [...]. Az egyetlen megoldás az lehetett, hogy elfogadják a múltjukat a felette kimondott isteni ítélettel együtt, majd [...] megragadják az Úr által felkínált megbocsátást.” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat Kiadó)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

„Ha egyszer Isten haszontalan, a józan ész nem azt javallaná, hogy tagadjuk? Hallom, hogy ezt suttoják: Mit csináljunk ezzel a luxussal? Csakugyan ez a józan ész: a sá-táné Júda sivatagában vagy Heródesé, aki visszaküldi Jézust Pilátushoz... Ők egyaránt járatosak a józan ész terén, és ezért számukra Jézus használhatatlan.

„Az én feladatom, hogy megtörjem a hasznosság körét.”
(F. Varillon: *Isten alázata és szenvedése*)

„Két dologra vágyom: hogy híres ember legyek és a nők szeressenek.”

(Balzac)

TÖRTÉNET

Báruk rabbi unokája, a kis Jehiél egyszer egy másik kisfiúval bújócskázott. Jól elrejtőzött, majd várta, hogy a társa megtalálja. Amikor már jó idő eltelt, előjött a rejtékhe-lyéről, de a másik fiút sehol sem találta. Jehiél rájött, hogy az egyáltalán nem is kereste. Sírva fakadt, zokogva szaladt be nagypapa szobájába és elpanaszolta játszópajtása családságát.

Báruk rabbi szeme könnybe lábadt, és így szólt:
– Isten is ezt mondja: „Én elrejtőzöm, és senki sem akar megkeresni.”

(Martin Buber nyomán)

Néhány évvel ezelőtt Kalkuttai Teréz anyától megkérdezte egy magyar egyházi küldöttség egyik tagja:

– Mit üzen a magyar papoknak?
– Legyenek igazán papok és mosolyogjanak Istenre – volt a válasz.

VERS

Jékely Zoltán: *Zsoltár özönvíz után* (részlet)

Ha Téged nem, minő hatalmakat,
imádságunk mily földi hivatalt vagy
micsoda bős csillagórijást keressen?
Mert lásd, egy ember jár a sár-mezőn,
ekére dől, halad lova nyomában,
bomlottan néz maga elé, merőn,
sár-bocskorát kapdossa: túrja földjét

az újrakezdés ősi tébolyában.
Hányadszor is? Vezetted a rovást?
Nyugalma nincsen sem éjjel, se nappal.
S valaha lesz? Lankad szemlátomást.
De nem pihen – csupán az égre bámul,
s megtörli homlokát levett kalappal.

BÖJT 4. VASÁRNAPJA (LAETARE)

• 2Móz 16,11–15

Egy kis néprajzi visszatekintés

Néhány évtizeddel ezelőtt egy falu népe még protestánsként is sokkal komolyabban vette a böjtöt. Nem lehetett lakodalmakat, bált, mulatságot, disznóöléseket tartani. Bizonyos étkezési szokásokat is betartottak a protestánsok is. A falu életét ebben a hat hétben komolyan meghatározták a böjti esti áhítatok. Ilyen szituációban sokkal érthetőbben, közvetlenebbül szólaltak meg böjt 4. vasárnapjának igéi: a fűrjek, a manna és a kenyércsoda történetei. Mondhatjuk azt, hogy egy olyan helyzetben, ahol valóban lemondtak valamiről az emberek, megvontak maguktól bizonyos dolgokat, érthetőbb a vágyakozás. S ez már böjt 4. vasárnapja. De mit kezd ezzel a mai, nem böjtölő ember? Nem jut eszébe, hogy bizony ez már a negyedik hét. Hiszen minden megy ugyanúgy, mint azelőtt. Eszünk, iszunk, dolgozunk, s ha jut idő, szórakozunk, böjtben is.

Hol tartott Izrael?

Az Egyiptomból való szabadulás után hamarosan jelentkeztek a gondok. Alighogy átkeltek a tengeren, Mózes elmondta hálaénekét. S három nap után már kezdődik a vízhiány miatt az elégedetlenség. Mondhatjuk: még csak három napja szabadultak ki a rabiga alól, s máris elszállt az eufória. De azt is mondhatjuk, 3 nap ivóvíz nélkül kemény próbatétel. Isten azonban segít, a keserű víz édessé változik. Majd oázisra találnak, ahol táborot ütnek. De tovább kell menni. A tudósítás pontos: másfél hónap után (6 hét egy böjtnyi idő) megint kitör a lázongás. Éhesek. Hat hét éhezés, nem önszántukból elhatározott, mérsékelt böjt, hanem kényszerű éhezés. Ugyanakkor nem tanultak abból, hogy nem olyan régen Isten a vízkérdést kétszer is milyen meglepően oldotta meg. Azután kapnak kenyeret és húst. Egyenesen a mennyből. Ez a kenyér nem a kemény munkával megkeresett kenyér, s mint az evangéliumban is (Jn 6,1–15), egyszer csak ott van a rengeteg eledel, egyenesen az Úrtól.

Az igehirdetés felé

Mindig az kell, ami nincs. Ez ismerős érzés mindenki számára, főként, ha őszinték vagyunk magunkhoz. A gyermek

alig várja a vakációt, a táborokat. S hányszor történt meg, hogy már a második napon nem győztük vigasztalni egyik vagy másik gyereket, vagy egyenesen haza kellett vinni. Hiányzott anyu, apu, öcsi. Hiányzott az otthoni puha ágyikó, az anyu főztje, a tv, a kedvenc sorozata. Talán még az iskola is inkább hiányzott. Nem kellett már a sátoros romantika, a szabadság, a táborút. Általános érzés, hogy egy idő után a szülő várja, hogy a gyermeke önálló legyen, s ez természetes is. Van aki siettetné: nőnének már föl, hogy ne lenne ennyi gond velük. Azután mikor kiürül a ház, kiderül, hogy nincs kínzóbb a magánynál. Akit mindig sok ember vesz körül, kiéhezve várja a magányos órákat. Aki mindig egyedül marad a bezárt ajtó mögött, az szinte koldulja a társaságot. Mindig hátra tekingetni vagy előre nyújtogatni a nyakunkat veszélyes dolog, mert a pillanatot öli meg. Megbecsülni a pillanatot és örülni a jelennek, ennek a művészetét kell megtanulni. Hogy miért jó a pusztában bolyongani, keresni a megígért új hazát étlen-szomjan? Ezt joggal kérdezheti bárki. De miért nem volt jó szabadnak lenni, nemzeti öntudatukra rátalálni, újra szabad néppé formálódni? A zsidó nép az Egyiptomból való szabadulás emlékére ülte a páskát. Utóbb ebből lett nemzeti ünnepük. De akkor ott a pusztában a szabadulást elég gyorsan elhomályosította a nagyon is materiális lét. A mi húsvétunk is ebből az ünnepből értékelődött át. Hiszen Jézus is a páskaünnepre ment Jeruzsálembe. Mi is szabadok vagyunk, mert Jézus bennünket megszabadított nemcsak a fizikai rabságból, de a lélek rabságától, a bűn kötelekeiből is. De szabadok vagyunk-e? Ez lehet a mai ember kérdése. Mert rengeteg dolog köt bennünket. Kötí az embert a munkája. Ezer szállal, érdekléssel kötődik munkahelyéhez, úgyannyira, hogy sokszor már nem kötelességnek érezzük a munkát, hanem gúzsba kötő nehéz koloncnak. Kötelezettsége van az embernek a családjá felé, kötődik házastársához, gyermekeihez, szüleihez. Anyagi korlátok közé van szorítva életünk, s ettől is sokszor nyögünk. Az idő is folyton szorít. Hol itt a szabadság? 2Kor 3,17-ben olvassuk: *Ahol az Isten lelke, ott a szabadság. Az Isten Lelke, az Úr jelenléte nem fog semmittevésbe lökni bennünket, ezt mindenki sejtí talán. Nem fog megszabadítani a munka fáradtságától, a családi kötelekektől, nem ragad ki az időből, nem ad nekünk terülj-terülj asztalkát. De átkódolja a gondolkodásunkat. A munka lehet, hogy fáradtságos lesz, de nem lesz izzadságszagú, nem oldja fel a család felé való kötelezettségünket, hanem szorosabbra fűzi a családi kötelekeket. Nem ragad ki az időből, de ad időt, hiszen most van a kegyelem ideje. Nem ad terülj-terülj asztalkát, de ad mindennapi kenyeret. Nem ad mérhetetlen gazdagságot, de ad megelégedettséget.*

Izrael népe is csak egy napra való mannát szedhetett. Másnapra megromlott, ehetetlenné vált. Megkukacosodott, s amikor már kisütött a nap, megolvadt. Isten ezért tesz le a mi kezünkbe is kevés, kevesebb kenyeret, manna, mint mi szeretnénk, mert tönkremenne, megromlana. Nem arra használnánk, amire kellene, ahogy erre millió és millió példa van. De ad! Ad szabadságot, ad egész más

gondolkodást. Jézustól várták a kenyérférfák megoldását. Várták, hogy a világban meglévő szociális gondokat megoldja, az igazságtalanságokat megszünteti. A kenyérférfákánál esetleg voltak, akik erre gondoltak: lám-lám, így kell ezt csinálni. De ez az esemény, csoda sem erről szól. Isten ad kenyeret, ahogy az úrvacsorai liturgiában imádkozzuk: „Ételt és italt adsz az embereknek, ... nekünk pedig lelki ételt és italt.”

Ad kenyeret, sőt hússal is jóllakatja Izráel népét. Jézus is ad kenyeret és halat, de az általa adott kenyér – tudjuk – ennél több. Már Izráel népének is azzal a hangsúllyal, igénnyel adja, hogy megtudják, ő az Úr, az Isten, s nem akármilyen, nem úgy általában, hanem az övék, kinek-kinek személyes Istene. Jézus pedig a páska ünnepébe belesimulva, de azon túllépve, túlmutatva adja önmagát, az élet kenyerét. Testét és véré, lelki ételt és italt, hogy örök életünk legyen. Messze túlmutatva e földi szférákon, a mindennapi lehúzó gondokon. Böjt negyedik vasárnapja van. A mai ember már hagyományos értelemben nem tartja a böjtöt, nincs az életének kívülről szabályozott, mégis belülről ható ritmusa, nincs se vasárnapja, se hétköznapja. Egyformán morzsolja a napokat egymás után. Sokszor panaszkodik, hogy szabadságon sem volt. Úgy érzékeli, hogy folyamatos böjtben él. Ebben a helyzetben kell megszólalni, hogy amint Izráel népe életében is vége lett a pusztai vándorlásnak, s megtalálták az ígért földjét, úgy vége lesz a hathetes böjt időszaknak. S vége lehet a mi mély, személyes belső böjtünknek is. Sőt vége van már, csak mi dermedtünk bele a mi saját kis böjtünkbe.

Isten ad kenyeret, húst, vizet. Megadja a legszükségesebbet, amely fizikai létünkhez kell. De ennél többet: önmagát adja. Amikor Izráel népének azt mondja: adok, hogy lássátok, én vagyok Istenetek, mintegy önmagát is odateszi eléjük. Jézus Krisztus a kenyérférfákban szintén nem csupán jóllakítani akarta őket, hanem önmagával táplálni. Fölzabadítani, megszabadítani a fizikai szükségletek rabságából, hogy még jobban rá tudjanak figyelni. Önmagával táplálta őket. „Mi ez?” – kérdezték az izráeliek. „Mi ez?” – kérdezzük mi is. Böjtölés, vagy Isten ajándékainak elfogadása fizikai, materiális értelemben is?

Böjtölés az, ha elfogadjuk Istent, amikor önmagát kínálja, saját testét és véré az úrvacsorában. Ez a negyedik vasárnap laetare, az örvendezés vasárnapja. A komor böjti vasárnapok közt egy kis fény sugar. A vasárnap címadó zsoltára is az örvendezésről szól. Már tényleg előrevetíthető a szabadítás. Jézus teste és vére átjárhatja egész bensőnket. Ahogy a táplálék építi egész szervezetünket, a vér áramán keresztül eljut a kisujjunk körméig és építi azt, úgy épít a legkisebb sejtig ez a mennyei táplálék. „Mi ez?” – kérdezzük mi is. Ez a bűnbocsánat. Isten is megbocsátott a népnek, hiszen meghallva zúgolódásukat, nem sújtott le, hanem mintegy imádságra válaszolva adott. S ez is nagyon fontos szava a mai vasárnapnak. Amink van, nem csak úgy van. A manna se csak úgy az égből pottyant, ismeretlen eredetből. Az Úr adta. S Jézus

Krisztust is Isten adta. A szívéből, magából tépte ki. Jézus is önmagát adta, mert ebben benne van a Fiú adása is. Isten tehát ad kenyeret, szabadságot, adja lelkét, adja a bűnbocsánatot, ad örök életet. Hogy mi ez? Kinek mi, azt mindenkinek önmagának kell megválaszolni, lefordítani a saját életére. Ez a minden. Kérdés, hogy mennyit veszünk el ebből a mindenből.

Bencéné Szabó Márta

.....

Tallózó

„A héber man valószínűleg egyiptomi eredetű lehet [...] a fordítás így lenne: »[...] manna ez.«” (Hertz Biblia jegyzetei. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„[...] vándormadarakra gondolhatunk, amelyek [...] kimerülve [...] szállnak le a földre, ahol könnyű összefogdosni őket. [...] tamariszkuszfa levelein egy rovarfajta szúrására fehér cseppek képződnek, amelyek megkeményedve hullanak a földre[...] mán hú = mi ez? – ahol a mán szó a kérdőszócska régi sémi formája. A manna név valószínűleg etimológiája nem ismert.” (Jubileumi kommentár. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„Az egyiptomi művészek ábrázoltak kézi hálóval fürjeket fogó embereket.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„A racionalisták megpróbálták megmagyarázni természetes úton ennek a kenyérnek a megérkezését. [...] Azt azonban nem tudják megmagyarázni, [...] hogyan kaptak mannat a sivatag minden részén, hogyan jutottak ilyen mérhetetlen mennyiséghez, hogy százezrek jóllaktak vele negyven éven keresztül. Ugyanolyan csodálatos módon szűnt meg, mint ahogyan megérkezett [...]” (Arno C. Gaebelein: *Ószövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„A tamariszkusz cseppjei kétféle pajsztetűnek a váladékai, amelyek [...] folyadékot szívnak ki az ágakból, hogy nitrogént gyűjtsenek lárváik számára. [...] A Biblia csodásnak rajzolja meg a mannat; nem egy mindennapi jelenség.” (*Jeromos Bibliakommentár*. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„A cserje mézszerű váladékot hullat [...] Ha azonban a tűző nap rásüt, hamar elolvad. És az emlékezetül eltett egy ómernyi miért nem olvadt el? Fejtörés helyett arra figyeljünk, hogy ennyi volt egy ember fejadagja.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„A pusztai vándorlás elsődleges célja jól ismert: mindaz, ami a Sínai hegynél történt. Volt azonban egy másik célja is, mégpedig az, hogy az izráeliták megtanuljanak kegyelemből élni. [...]”

[...] Újból és újból nyilvánvalóvá vált, hogy az izráeliták nem akartak kegyelemből élni. Ehelyett fellázadtak Jahve ellen[...]

[...] Krisztus azt állította magáról, hogy Ő nagyobb Mózesnél, és megígérte, hogy mindazok, akik abból a kenyérből esznek, amelyről Ő beszélt, örökké élni fognak.”

(Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat!*. Iránytű Kiadó)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

„Add, hogy ezen a napon is leljek valamit, amivel jóllakhatom. Nyomorúságom Istene, adj nekem eledelt, adj tejet, adj húst, Atyám!”

(a maszájok reggeli imája, Afrika)

„Ó, Kage, Kage, nem vagyunk gyermekeid? Nem látod éhségünket? Adj ennünk!”

(busman kérő imádság, Afrika)

„Békéltetni sem fogok. Mert összebékéltetni annyi, mint megelégedni valami komisz langyos kotyvalékkal, amelyben behűtött és forró italokat békéltetettől össze.

Én azt akarom, hogy maradjon meg az emberek színezamata. Mert minden kívánatos, amire törekszenek, minden igazságuk nyilvánvaló.

Az én dolgom az, hogy megalkossam az őket magába olvasztó arcot. Mert a deszkafűrészelők és a szegkovácsok igazságának közös mértéke a hajó.”

(Saint-Exupéry: *Citadella*)

TÖRTÉNET

Antal gazda figyelemmel hallgatja a templomban a gondviselés hatalmáról szóló igehirdetést. A pap szárnyaló szavai éppen arra intenek, hogy aggodalmaskodnunk semmiképpen nem szabad, hiszen láthatjuk, hogy az Úr még az égi madaraknak is gondját viseli.

Antal gazda itt lehajtja a fejét, és csak a bajusza alatt morogja:

– Könnyű neki. Az enyémből.

VERS

Kosztolányi Dezső: *Boldog, szomorú dal* (részlet)

Van már kenyerem, borom is van,
van gyermekem és feleségem.

Szívem minek is szomorítsam?

Van mindig elég eleségem.

Van kertem, a kertre rogyó fák

suttogva hajolnak utamra

és benn a dió, mogyoró, mák

terhétől öregbül a kamra.

(...)

De néha megállok az éjen,
gyötrődve, halálba hanyatlón,

úgy ásom a kincset a mélyen,

a kincset, a régít, a padlón,

mint lázbeteg, aki föleszmlé,

álmát hüvelyezve, zavartan,

kezem kotorászva keresgél,
hogy, jaj, valaha mit akartam.

Mert nincs meg a kincs, mire vágytam,
a kincs, amiért porig égtem.

Itthon vagyok itt e világban

s már nem vagyok otthon az égben.

BÖJT 5. VASÁRNAPJA (JUDICA)

• *2Móz 32,30–34*

A textus helye

Szövegelemzés helyett helyzet- és lélektani elemzést javaslok az igehirdetésre készülőknek. Ehhez el kell olvasnunk a 19–20. és a 32–34. fejezeteket. Meg kell értenünk a nélkülözésekbe, harcokba, bizonytalanságba belefáradt nép lelkivilágát: Isten minden addigi gondoskodását Mózesen keresztül tapasztalták meg, és most Mózes is eltűnt közülük. Kell „valaki” vagy „valami”, ami újra visszaadja reménységüket, betölti lelkük ürességét...

Az egyiptomi kultuszok emlékképeit idézik fel az aranyborjú körül, hamar elfelejtve mindent, ami ott és szabadságuk óta történt velük. Bizalmuk megrendült Istenben, látható, megfogható, „használható” istenképre vágyódnak.

Igénk már abban a drámai helyzetben találja Izráel népet, amikor áldozatok ezrei fekszenek holtan Mózes büntető parancsa és Lévi fiainak kardcsapásai nyomán. Mi ma már ezt könnyedén tudomásul vesszük, ám gondolkunk bele abba a helyzetbe, amelyben élet-halál kérdése volt a „hogyan tovább”! Amelyben halottait gyászolja sok család.

Ebben a helyzetben megy fel Mózes ismét az Úrhoz, és mondja el drámai imádságát. Kegyelemért való könyörgése során saját életét, üdvösségét is felajánlja, sorsközösséget vállalva bűnös népével, őszintén felmérve, hogy Isten bocsánata nélkül hiábavalóvá válik minden fáradozása, küldetésének teljesítése.

Feladná mindazt, amit az égő csipkebokornál is oly nehezen vállalt el! Úgy érzi: nem érdemes harcolnia azért a népért, amely messze van az igazi hittől és hűtlenségek sorozatát követi el.

Isten azonban most még nem fogadja el a „közbenjáró” felajánlását. Majd nemzedékekkel később Jézusnak, egy született Fiának áldozatát fogadja el. Mózesnek – és minden idők „mózesének” ezt a parancsot adja: *menj, vezesd a népet, ahová parancsoltam!* (34)

Meditációs gondolatok az igehirdetéshez

Sok máig érvényes tanulsággal és üzenettel szolgál textusunk. Istenhiányból, hitnélküliségből, türelmetlenségből mi is aranyborjúkat építünk és építettünk magunknak,

nem is egyet és nem egyszer, hanem folyamatosan. A pénz, a siker és a hatalom körül forog a világ, kicsiben és nagyban, már az iskolások lelkében, a felnőttek társadalmában és gondolkodásmódjában, nemzetközi színtereken is. Vannak saját „kis bálványaink”, és vannak a közgondolkodásból eredő „elvárások” és igények. A karácsonyi délkelet-ázsiai szörnyű katasztrófa rettenetes számadatait és képeit látva csak megrendüléssel gondolhatunk az áldozatokra. Mégis az a kérdés szorong bennünk, hogy miért érezte sok-sok ezer család és ember úgy, hogy a szent karácsonyi ünnepet otthonától sok száz vagy ezer kilométerre kell eltöltenie, egzotikus külsőségeket és örömeiket keresve? Félve írom le ezeket a sorokat, hiszen lehetnek erre jó magyarázatok is. Ám mégis úgy érzem, hogy ebben valamilyen „hiány” és valamiféle nagyot akarás, túlzott elvárás is megbújt...

Mi sem tehetünk mást, mint azt, hogy imádkozunk az áldozatokért és a gyászolókéért, és segítünk a tőlünk telhető módon.

Az „aranyborjú-imádással” azonban itthon is találkozhatunk lépten-nyomon. Azt is tapasztalhatjuk, amit a Sínai-hegy alatt élő nép, hogy ez a „szertartás” csak rövid örömet nyújt, nem old meg semmit igazán, ami az élet hosszú távú feladatait illeti.

Ezért kell nekünk is imádkoznunk és Isten üzenetét hirdetni, még akkor is, ha kevesen hallgatnak ránk, ha olykor mi magunk is belefáradunk a szolgálatba, annak sikertelenségét látva. Azt a felelősséget, amelyet Mózes hordozott, nekünk is hordoznunk kell, bármilyen legyen is a helyzet gyülekezetünkben, egyházunkban, népünk gondolkodásában és életvitelében.

Ezen a böjti vasárnapon nagyon komolyan kell beszélnünk az élet felelősségéről, a bűnről és bűnbocsánatról, Isten előremutató parancsairól, hosszútűréséről.

Vázlatkísérlet az igehirdetéshez

Egyetlen szó kerülhet a középpontba: a felelősség.

Az élet felelőssége

Nehéz volt a pusztai vándorlás nemzedéknyi idejét végigélni nélkülözések és kétségek közepette. Ám csodálatos ígéretek és jelek birtokában vándorolhattak, Istentől éppen akkor kapták meg az erkölcsi útmutatást adó Tízparancsolatot a hozzátartozó közösségformáló rendelkezésekkel. Formátlan rabszolgánépből öntudatos, magas erkölcsiségű néppé válhattak, de hűtlenségeik miatt csak Józsué, Nún fia és a pusztában született fiatal nemzedék mehetett be az Ígélet Földjére.

Néhez a mi mostani vándorlásunk ideje is. Sok csalódással és szorongással éljük mindennapjainkat, pedig Jézus Krisztusban mi is sok nagyszerű ígéretet kaptunk. Amikor azonban leértékeljük az életet – „a zsebünkben kotorászunk, miközben a szívünk kiürül”, mondta az elmúlt

évi népszavazás után egy erdélyi püspök –, akkor elveszítjük az erőforrásunkat, sötétben kezdünk látni, elégedetlenkedünk, könnyen megalkusunk a rossz megoldásokkal, lázongunk, vádaskodunk – ahelyett, hogy őszintén magunkba néznénk. Mert elsősorban nem a külső körülmények okolhatók mindezért, hanem a mi felületességünk, megalkuvásunk, hitelenségünk. Lazulnak a családi élet szeretet-kötelékei, a tanult hivatás iránti felelősségtudat, hiányérzeteink csillapítására megelégszünk kis, rövid életű „aranybocikkal”... Ezért csökken a születések és növekszik a válások száma, ezért nő az elmagányosodás – és ezért fogy a templomlátogatók száma, ahogy ezt kívülről is ironikusan megállapítják. Az élet igazi értelmét, a lelki mélységeket kevesen keresik, a belső fények helyett elég a külső fények (műfények) csillogása.

Rá kellene ébrednünk újra Jézus szavainak igazságára: *Én vagyok a világ világossága. Aki engem követ, nem jár sötétségben.* (Jn 8,12) Ezt kellene hétről hétre szinte megszállottként hirdetni.

Az imádság és igehirdetés felelőssége

Mózes imádsága valóban fantasztikus. Egész életét, testi-lelki valóját tárja Isten elé. Nem mentegeti népét, nem magyarázkodik – tusakodik a kegyelemért. Közbenjáró akar lenni, azok helyett is beszél, akik maguk erre képtelenek. Ám Isten válasza nyomán világossá válik előtte is, hogy a bűnt semmissé tenni nem lehet, az nyomot hagy az emberen, és a bűnbocsánatot csak őszinte bűnbánat, hit és megtérés (életváltozás) nyomán remélheti az ember. Az igazi közbenjáró imádságnak is csak így lehet eredménye. *Simon, Simon, a Sátán kikért titeket, hogy megrostáljon, mint a búzát, de én könyörögtem érted, hogy el ne fogyatkozzék a te hited...* (Lk 22,31–32) Péter igaz bűnbánata és Jézus imádsága elég volt, hogy hite el ne fogyatkozzék. A bűnt Isten megítéli, de a bűnöst szereti, és ezért kell sokat imádkoznunk önmagunkért, egymásért, a ránbízottakért, a világgért.

De Mózesnek vissza kell térnie a szent hegyről népe közé, az új kőtáblákra le kellett írnia az Úr ígét (2Móz 34,27–28), és hirdetni kell azokat. Az igehirdetés felelőssége semmi mással nem helyettesíthető! Csak arról ne feledkezzék meg egyetlen igehirdető sem, hogy nem a maga gondolatait, hanem az Úr ígét kell hirdetni. Ezért formálja, neveli Mózes az Úr fenn a hegyen, szent csendességben. Ezért formál, nevel bennünket is – belső szobánkban.

A jövő felelőssége

Érezhetjük Mózes szavaiban a letargikus fáradtságot. Abbahagyná felelős szolgálatát, úgy érzi, kudarcot vallott népével. Inkább saját lelkét is ítéletre adja. De Isten nem ezért választotta ki magának őt. „Menj (vissza), vezesd a népet!” Isten nem fárad el és nem engedi, hogy az ő követi feladják küldetésüket. „Szükségem van rád, mert jövő áll előttetek, küzdelmes, de szép jövő” – mondja az Úr.

Mai „mózesek”! A hirdetett evangéliumra, a közbenjáró imádságokra, a szeretet cselekedeteire szüksége van a ma

nemzedékének, bármilyen aggasztóak is a jelek. Lehet, hogy még százszor, ezerszer kell kegyelemért, világosságért könyörögnötök térden állva Isten előtt a „népért”, egy-egy emberért, gyülekezetért, az egyházért, a népekért: de Isten várja és elfogadja a könyörgéseket. A végső megítéltetés a „számokérés napján” (34b) lesz. Ennek ideje és módja nem a ti dolgotok. De addig *a teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését.* (Rm 8,19)

A jövő felelőssége – hogy ne várjanak hiába!

Mert Isten építi az ő országát – nélkülünk is. De boldog az a szolgáló és boldog az a nép, amely részese lehet ennek az építésnek.

Szirmai Zoltán

.....

Tallózó

„*Ha megbocsátod bűnüket.* [...] hozzáférhető: »Akkor tovább akarok élni.« A feltételes mondat egyik részének elhagyása nem szokatlan a héberben.

Törölj ki engem. Mózes csak népéért élt. Ha az elpusztul, akkor ő sem kíván tovább élni. »Ez a vers egyike a legszebbeknek és leghatásosabbaknak az egész Szentírásban, amely meggyőzően mutatja be Mózes szeretetét és önfeláldozását népe iránt« (Driver).

[...] Isten nem engedi, hogy Mózes szenvedjen mások helyett. A zsidóság nem ismer helyettesítést sem a büntetésben, sem az engesztelésben.” (Hertz Biblia jegyzetei. *BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„Mózesnek ez az újbóli közbenjárása az Úrnál párhuzamos a 11–14 v.-ben leírttal, csak más módon van megfogalmazva. Kérdéses lehet, hogy miért van rá újból szükség, ha a 14 v. kimondotta, hogy »az Úr szájalomra indult és nem hozta rá népére azt a rosszat, amit megmondott.« A magyarázatot a szövetség okmányának az összetört kőtáblái adják meg. Az Úr nem irtotta ki ugyan népét, de a szövetséget egyletűre felfüggesztette a bálványkészítés miatt.” (Jubileumi kommentár. *BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„Egyesek azt mondják, hogy Mózes itt az élet könyvéről beszél [...], melybe a hívők nevét írják, de valószínűbb, hogy ez a nép megszámlálásáról szóló könyv lehetett.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat.* Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Mózes [...] javaslatát Isten nem fogadta el. [...] készsége arra, hogy kitöröltesse a Könyvből, előképe Óneki, aki egyedül tudta elvégezni az engesztelés munkáját.” (Arno C. Gaebelien: *Ószövetségi kommentár.* Evangéliumi Kiadó)

„Mózes [...] bocsánatot nyer népe számára; egy nagyobb engedményt, mint 7–14. versekben, ahol megakadályozta teljes megsemmisítésüket.” (*Jeromos Bibliakommentár.* Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Közbenjárása során a végsőkig elmegy [...] Tulajdon testével fogva fel az ítéletet, ennél többet csak Jézus Krisztus vállalt [...]” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

„Az, hogy az Úr mégis teljesítette az ősatyáknak tett ígéreteit, nem azért történt, mert ez kötelessége volt. [...] Azért teljesítette ígéreteit, mert mint Istennek, erre megvan a szabadsága, és mert mindenható (szuverén) szeretettel szeret.” (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Íráskat!*. Iránytű Kiadó)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

„Óvakodom attól, aki egyetlen szempontból igyekszik ítélni. Mint például attól az embertől, aki nagy ügy követe lévén, magát annak elkötelezve, többé semmi egyebet nem lát.”

(Saint-Exupéry: *Citadella*)

„A maga isteni fenségében mégis leginkább az első parancsolat szól, a másik kettőben már érezzük a közvetítőt, a közbeiktatott tolmács hangját...”

Az első parancsolat a türelmetlenül tartózkodó isteni szeretet parancsa. Már nincs messze az idő, amikor ez a szeretet végképp elárulja magát. Egyszülöttjét adja akkor értünk, s leszáll az emberi természet, világunk legelhangyottabb, legzordabb, legmagányosabb zugaiba, hogy gondjaiba vegyen mindenkit.”

(Pilinszky János)

TÖRTÉNET

Mahatma Gandhi beszéli el egy ifjúkori élményét, amelynek során megértette a megbocsátás jelentőségét.

„Tizenöt éves lehettem, amikor a lopás bűnébe estem. Az ellopott holmi értéke mintegy nyolcszáz forint lehetett. Mivel jóvá akartam tenni bűnömet, egy újjal tetéztem. Elloptam édesapámtól egy karperecet. Eladtam, és ennek árából rendeztem a jóvátételt. Lelkiismeretem azonban nem hagyott nyugodni és végre rászántam magam, bevalom édesapámnak. Mivel szóban nem tudtam megtenni, leírtam egy papírra és így nyújtottam át. Közben egész testemben reszkettem, várva, mi lesz apám válasza. Ő elolvasta vallomásomat, egy pillanatra elszomorodott, lehunyta a szemét, majd széttépte a papírost. Megbocsátott. Ettől kezdve még jobban szerettem.”

VERS

Babits Mihály: *Az elbocsátott vad* (részlet)

Nem hiszek az Elrendelésben,
mert van szívemben akarat,
s tán ha kezem másképp legyintem,
a világ másfelé halad.
Mégis érzem, valaki néz rám,
visz, őriz, ezer baj között,
de nem hagy nyugton, bajt idéz rám,
mihelyt gögömbben renyhülök.

Felvétel az Evangélikus Hittudományi Egyetemre a 2005/2006-os tanévre

Egyházunk lelkészeinek és hittanárainak képzése az Evangélikus Hittudományi Egyetemen folyik. Várjuk azok jelentkezését, akik Jézus Krisztusban hisznek, és elhívást érznek, hogy az evangélikus egyházban szolgáljanak.

Az Evangélikus Hittudományi Egyetemen a képzés lehetőségei a következők:

A) Nappali tagozaton a lelkési szolgálatra felkészítő egyetemi szintű teológiai tanulmányok. A tanulmányi idő hat év.

B) Nappali tagozaton egyetemi szintű hittanárképzés olyan jelentkezők részére, akik valamely más felsőoktatási intézmény tanári szakára is felvételt nyertek, illetve ilyen szakot végeznek, s ezt igazolni tudják. A tanulmányi idő öt év.

C) Az EHE kihelyezett tagozatainak (Nyíregyházi Főiskola Bölcsészettudományi és Művészeti Főiskolai Kar; Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar és Benedek Elek Pedagógiai Főiskolai Kar) folyó főiskolai szintű hittanár-, illetve hitoktatóképzéssel kapcsolatban a fenti főiskolai karok, illetve a helyi lelkési hivatalok adnak a felvételi feltételekre vonatkozó felvilágosítást.

A 2004/2005-ös tanévben bevezetendő kétszintű érettségi vizsgával összefüggésben az Evangélikus Hittudományi Egyetem felvételi rendje az alábbiak szerint módosul:

A felvételi eljárásról szóló 269/2000 (XII. 26.), az azt módosító 246/2003 (XII. 18.) Korm. rendelet, továbbá az érettségi vizsgáról szóló 100/0997 (VI. 13.) Korm. rendeletet módosító 233/2004 (VIII. 6.) Korm. rendelet eltörölte a tantárgyi felvételi vizsgát, és helyébe a tantárgyi érettségi vizsgát léptette. Ennek értelmében az Evangélikus Hittudományi Egyetem a felvételhez szükséges pontszámot a magyar nyelv és irodalom, valamint a hittan tantárgyból tett középszintű érettségi alapján állapítja meg.

Hittan tantárgyból érettségi vizsgát azokban a középiskolákban lehet tenni, amelyek helyi tantervében a hittan tantárgy szerepel. Akinek világi középiskolában nincs módja hittanérettségét tenni, vendégtanulói jogviszonyt létesíthet olyan egyházi iskolával, amelyben a hittan érettségi tárgy. A vendégtanulói jogviszony nem jár óralátogatási kötelezettséggel, azonban a négy év anyagából az érettségi vizsgát megelőzően osztályozó vizsgát kell tenni.

Akinek eddig nem állt módjában hittan tantárgyból érettségi vizsgát tenni, felvételi vizsgát tehet az Evangélikus Hittudományi Egyetemen a középiskolai evangélikus hittan tanterv anyagából.

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem a felvételt továbbra is alkalmassági vizsgához köti. Ennek főbb szempontjai a következők: beszédtechnika, ének, zenei hallás, kommunikációs készség, pszichológiai alkalmasság, érdeklődés a keresztény egyház élete iránt, motiváció, elkötelezettség a keresztény élet folytatása mellett.

Az emelt szintű érettségi vizsgáért tantárgyanként 7, a

nyelvtudásért legfeljebb két nyelvből középfokú C típusú államilag elismert nyelvvizsga esetén 7, felsőfokú C típusú nyelvvizsga esetén 10 pluszpont jár.

Az EHE rektori hivatalában beszerezhető jelentkezési laphoz a következő okmányokat kell mellékelni:

1. születési anyakönyvi kivonat

2. érettségi bizonyítvány (érettségi előtt állóknak a középiskolából hozott pontok kiszámításához az iskola által kitöltött betétlap az alábbi tantárgyak utolsó két lezárt félévi érdemjegyeivel: magyar nyelv és irodalom, történelem, matematika, idegen nyelv, valamint egy választott tárgy)

3. felsőfokú iskolai végzettséget igazoló bizonyítvány, ha van

4. orvosi bizonyítvány, amely igazolja, hogy a jelentkező felsőfokú tanulmányokra alkalmas

5. kereszteleési bizonyítvány

6. legalább két évvel korábbi konfirmációt igazoló bizonyítvány

7. kézzel írott részletes önéletrajz, mely feltárja a jelentkező családi és szociális körülményeit, kapcsolatát gyülekezetével, valamint a jelentkezés indítékait

8. az elmúlt két évben végzett egyházi szolgálatairól (az illető gyülekezet lelkésze által) kiállított bizonyítvány

9. az esetleges állami (vagy azzal egyenértékű) nyelvvizsga bizonyítványa

10. a jelentkező nevére megcímzett és felbélyegzett normál méretű boríték

Az okmányokat eredetiben kell beküldeni, de indokolt esetben hiteles másolatban is lehet mellékelni. A másolat „egyházi használatra” megjelöléssel az egyházközségi lelkész által is hitelesíthető.

A felvételhez szükséges annak a lelkésznek az ajánlása a jelentkező alkalmasságáról, aki az illetőnek az utóbbi időben lelképásztora volt. Az ajánlást a lelkész a kérvénnyel egyidejűleg küldje meg külön levélben közvetlenül az EHE rektorának címezve.

A fentiek szerinti mellékletekkel ellátott és az Evangélikus Hittudományi Egyetem felvételi bizottságához címzett kérvénynek, valamint a piros postautalványon feladott 3.000 Ft felvételi eljárás díjnak 2005. február 15-ig kell az Evangélikus Hittudományi Egyetem Rektori Hivatalába beérkeznie. (1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel. 469-1051, 3834-537)

Az alkalmassági és az esetleges hittan tantárgyi felvételi vizsgára 2005. július 4–5-én kerül sor.

A Magyarországi Evangélikus Egyház hittanterve megtalálható az Evangélikus Közlöny 2004. július 30-ai számában, mely hozzáférhető a lelkési hivatalokban. A gimnáziumi hittankönyvek beszerezhetőek a Luther Kiadó könyvesboltjában (1085 Budapest, Üllői út 24. Tel: 317-5478, 486-1228).

Dr. Szabó Lajos rektor